LUKA PERINIĆ

SELO NA OBALI

SELO NA OBALI

NAPISAO

LUKA PERINIĆ

IZDALO

DRUŠTVO SV. MOHORA

1940.

SODALIZIO S. ERMACORA — TRIESTE.

Tiskala: Tipografia Consorziale - Trieste - 30 Settembre 1939 - XVII.

I.

Glavanovu su kuću cijelo proljeće uređivali. Popravili su joj vrata i prozore, izvana su je premazali vapnom, izmijenili su joj polovicu krova, a na obnovljeni dimnjak postavili joj limenog kokota sa zastavicom... Sada se svojom bjelinom isticala između svih kuća u Selu i nitko više u njoj ne bi mogao prepoznati nekadašnju klimavu Glavanovu kućerinu...

Danas je Glavanova kuća oživjela neobičnim životom. Nagrnuli k njoj svi susjedi iz Velih Dvora, a i dobar dio iz Malih. Nisu svi ni mogli unutra: tek oni najbliži u rodu i najznatiželjniji u Selu! Drugi su se tiskali u dvorištu i pred vanjskim vratima. Žene su pružale vratove sa susjednih prozora, a djeca se penjala na zid, po kojemu je barba Pere nanizao komadiće stakla.

Barba Petru Glavanu vratio se iz Amerike sin! Onaj, što su ga nekad kao «pikola» zatjerali na brod, a koji se danas iz velikog svijeta povratio kao veliki gospodin. Nekad ga je svak u Selu mogao po miloj volji ćušnuti ili mu cipelom zamazati hlače, a sad svi oko njega kao da je od sladora: Šjor Stipe ovako, šjor Stipe onako!

Eno ga: sjedi gore u prepunoj sobi i pije. Okolo njega sve je veselo i razigrano, jer je barba Pere iznio najbolje vino i dao zaklati četiri kozlića! E, može barba Pere, može!

Već se mjesecima govorilo o dolasku šjor Stipa u Selo, a napose su o tome razgovarali stariji ljudi na Štradi. Sjede oni tamo i po čitave dane vijećaju, kako bi što ljepše dočekali bogatog sumještanina, jer su se svi nečemu od njega nadali... Andrija Turko predlagao je, da ga kod Zelenog Račića pričeka sav narod s barjacima te da ga na povratku u rodno mjesto glavar Sela pozdravi lijepim govorom, koji bi mu učitelj imao sastaviti. Luka Šilo je želio, kad se pojavi kod Zelenog Račića, da zazvo-

ne sva tri zvona na crkvi svetoga Jurja i da se ispale tri lumbarde. Pala su i druga mišljenja, govorilo se i o darovima i o glazbi i o plesu, ali kako je to već narodni običaj — govorilo se i govorilo, a ništa se nije zaključilo i ni u čemu se nisu mogli složiti... Kao u svaku stvar, tako se i u to uvukla «visoka politika», koja se već godinama i godinama, valjda od početka svijeta — vodi između Velih i Malih Dvora. A ta se «visoka politika» sastoji u ovome: Netom zine stari Turko ili Šilo ili bilo tko drugi iz Velih Dvora, već unaprijed oni iz Malih Dvora znaju, da to ne vrijedi. A netom predloži nešto tkogod iz Malih Dvora, opet ona druga polovica Sela misli, da se mora boriti do posljednje kapi krvi, samo da taj prijedlog unište... I tako su mogli predlagati i raspravljati i boriti se sve do Sudnjega dana — bili bi došli do istog zaključka... naime do ničesa...

A dan za danom leti kao lud. I kad ih je vrijeme već uhvatilo za grlo i zavikalo: «Ej, Seljani, šjor Stipe dolazi!» — skočiše svi na noge lagane i bili su ih puni i puti i kantuni, a najviše ih je bilo okolo Glavanove kuće. Kad nisu ništa drugo učinili za povratak svog bogatog sumještanina, eto, bar da budu tu pri njegovu dolasku. Ulazili su i izlazili, pitali ovo i ono, sjedali, ustajali, vrtjeli se i uzimali čašicu predujma... Stari barba Pere Glavan imao je pune ruke posla. Obukao se u svečano odijelo, koje inače nosi jedino na Božić, na Uskrs i na blagdan svetoga Jurja. U zapućak je zataknuo veliku kitu mažurane i skakutao kao mladić. Sa svakim je bio prijazan, svakome je nudio vrč s vinom i od puste radosti bio bi razdijelio sve svoje... A i njegova se žena Anica pomladila. Ustala je jutros u tri sata, da sa susjedama obavi zadnje pripreme, i neprestano joj se činilo, da još nije ni na polovici puta. Od posla i brige nije znala ni gdje joj je glava... A kad je sunce došlo do polovice neba i kad je zagrijalo iznad Sela, kao da ga želi zapaliti svojim žarom, dotrčala su pred Glavanovu kuću djeca, koja su cijelo jutro stražarila kod Zelenog Račića, i vikala: «Gredu, gredu!» — I tad je nastalo pravo komešanje u Glavanovoj kući i oko nje, jer su se svi tiskali prema ulici, kroz koju je imao doći Amerikanac. Izletjeli ljudi na vrata i prozore, a djeca se penjala po murvama i zidovima.

Šjor Stipe je u pratnji svoje sestre Rože dojahao na konju. Sjedio je na rikamanom jastuku — kao liječnik, kad dolazi iz Grada. A i jastuk i konj su se uleknuli pod njegovom težinom... U ruci je imao veliki suncobran, da se zaštiti od teške vrućine, i svaki je čas brisao znoj, što mu je curio niz debelo lice i debeli vrat... Jedva je čekao da izmakne ispod te sunčane pripeke, pa bi bio zaboravio i baciti djeci šaku sitniša, da ga sestra Roža nije na to podsjetila. Djeca su poletjela za sitnišem, gurala se, čupala, gazila, valjala po prašini i na koncu potukla... Šjor Stipe se međutim teškom mukom tiskao kroz mnoštvo, dohvatio sad ovu sad onu ruku, koje su mu sa svih strana pružali, i neprestano mrmljao: «Pasja vrućina! Pasja vrućina!» I jedva se nekako dočepao kuće... Bolje, da nije bilo ni govora ni glazbe ni barjaka, jer bi time bili ubili dičnog došljaka u onoj omari! A još da je — oslobodi Bože! — prodro pomirljiv prijedlog Grgura Britvice, «da najprije govori jedan mali iz Velih Dvori, pak jedan mali iz Malih Dvori, pak jedna divojčica iz Velih Dvori, pak jedna divojčica iz Malih Dvori, pak jedan mladić iz Velih Dvori, pak jedan mladić iz Malih Dvori, pak jedna divojka iz Velih Dvori, pak jedna divojka iz Malih Dvori,»... i tako redom devet govornika iz Velih Dvora, devet govornika iz Malih Dvora — da svakome bude pravo! — i još nekoliko službenih govornika kao glavar, plovan, učitelj, učiteljica i desetak drugih... Sva sreća, da je na taj prijedlog ustao barba Pere Škuna i rekao: «Onda je najbolje, da mu svaki čovik iz Sela drži po jedan govor, pak da tako ostanemo onde do kraja svita. Ja mislim, da mu svi skupa povičemo: Dobro doša, šjor Stipe! — i Bog...»

I tako je, hvala Bogu, prošlo bez službenih govora! Ali je zato neslužbenih bilo na pretek, kad se Amerikanac smjestio za velikim stolom sa svojtom i gostima. Svak je htio da časnom došljaku izreče koju laskavu riječ. A pogotovu, kad su došli na stol pečeni kozlići i kad je barba Pere iznio nekoliko vrčeva domaćeg vina... Zaredale zdravice, kao da su svatovi, i nikad im konca ni kraja. Najgrlatiji je bio barba Tone Marinov, najbliži Glavanov susjed, a i neki njegov rod. On se svaki čas dizao i mašući vrčem zapjevao po koju starinsku.

«Draga moja kumpanija,
Virni prijatelji,
Gospodar od kuće lipo prosi,
Budite veseli!
On ne mari ni ne krati, da s napijemo,
Neg da svi ujedno veseli stojimo.
Svaki polak svoje volje nek si natoči.
Prijatelj nek postane, kad svidoče oči,
Nek veli ki ča oće, ko, a komu drago,
Prijateljski živiti j' na svitu blago.
Vino zove: pij mene,
Ugrijat ću ja tebe.
Junak ga je ispio.
Stipi ga je napio.
Napij mi se, Stipe moj,
Na tebi je sada red.
Red, red; muzi ga, muzi ga, muzi,
Bližnji bratac otari mu suze!»

Šjor Stipe je morao ispiti do dna, a barba Tone Marinov punio je čašu drugima redom. I kad su već svi pili, započeo je junačkim glasom: «Istrijani, stari naši!» — a na to nadovezao treću nazdravicu, pa četvrtu... i Bog zna, koliko bi ih još bio nanizao, da ga barba Pere Škuna nije prekinuo:

«Dosta, Tone! Dosta! Ti tote brblješ i ločeš, a meso od kozlići će nam se ohladit!... Ala, ljudi, svaki po jedan kus u ruke — i dobar tek!» I tad su svi navalili na kozliće kao na Turke. Odjednom je nastala tišina, kroz koju si čuo, kako usta slasno mlašću. I ruke i brada i brkovi i čitava njihova duša utonuli su za čas u slast pečenih kozlića.

Međutim se dvorište polako praznilo. Ljudi su čekali i čekali, a kako nisu ništa naročita dočekali, metnuli su ruke u džep i polako izlazili. Tu su zgodu iskoristila djeca, pa se ušuljala, pokupila uglevlje u onom uglu, gdje su se pekli kozlići, i stala po novo-obijeljenoj Glavanovoj kući slikati i pisati. Slikali su brodove, kuće i glave, ispod kojih su pisali: «Ovo je Pere!» Ali je drugi nadodao: «Nije nego Ive!» Drugi su pisali: «Čitaj glasno, ja san tovar!»... I kod toliko vrijednih slikara i pisara odjednom je bila

ukrašena Glavanova kuća, doklegod su rukom mogli dosegnuti. A ni zid, koji je opasuje, nije ostao bez njihovih umjetničkih ukrasa.

Prvi su ostavili Glavanovu kuću oni iz Malih Dvora. Neki nisu ni bili unutra, pa čak ni u dvorištu, nego su Amerikanca dočekali vani na putu i tu mu, ako se posrećilo, pružili ruku. Cijelo su se vrijeme držali nekako po strani i nastojali da zapaze samo loše strane toga slavlja u Velim Dvorima.

Iz Glavanove kuće međutim se i opet orio smijeh, vika i pjesma... Šjor Stipe «Merikan» sjedio je na čelu stola, ispod slike sv. Jurja, koji jaše na konju i ubija krilatog zmaja. Imao je bijeli prsluk, a preko debelog trbuha visjela su mu tri debela zlatna lanca. Lijevu je ruku objesio preko stolca, a desnu ispružio na stol te lagano lupkao prstima. Ruke su mu bile pune prstenja, a kako ih je od vrućine bio zagrnuo, isticale su se na njima velike crne dlake.

Na svaku se nazdravicu blaženo smješkao, a na svaku mu se šalu tresao od grohota podbradak i lanci na trbuhu. I sam bi znao potpomoći pjevače svojim hrapavim glasom... Raznježilo ga to slavlje i ta opća pažnja. U svom životu nije bio navikao na svečanosti, koje bi išle njemu u počast, pa ga je sve to skupa uvelike dirnulo. I premda je bio umoran od vrućine i puta, ipak ih je pustio neka se vesele, neka piju i neka govore, a on je samo klimao glavom i smješkao se. Žeđu je gasio domaćim vinom, koje mu je osobito išlo u tek, i s posebnim je užitkom slušao zgode, koje su prisutni nizali u vezi s njegovim davno zaboravljenim djetinjstvom...

«A, šjor Stipe,» govorio je Tone Marinov, «vi ste bi — da ne zamirite — vražje dite! Ej, koliko puti ste mojega Dragutina otpravi doma s krvavon glavon!... Vajk ste bili prijatelji i lipo ste se igrali, a na kraju je i opet bilo krvi... Jedan put ste uzeli moj kajić, digli vrše pokojnega Meniga i odnesli ribu u Grad. A za dobijeni novac ste kupili cigarete... Se domišljate, a?»

«Ne, ne domišljan se,» smješkao se šjor Stipe.

«A se domišljate, kad ste jenu večer otpra moju štalu i pojaha na mojem tovaru priko ure hoda — sve do Mrtve Vale, pak ste mu stavi u zvono trave, da se ga ne čuje?...

Ej, oni put smo ga iskali cilih osan dan! I vi ste to sam povida na niken mistu, a ja san bi jadan kako brek i bih vas bi zaguši, da ste mi doša u ruke... Da li se to još domišljate, šjor Stipe?»

«Ne, ne domišljan se,» smješkao se šjor Stipe.

«A znate, šjor Merikan, kad san vas jedan put zateka, kako kredete moje smokve na Suhoj Strani? Joh, kako san van bi nategnu uši! Su van se protegnule — ne zamirite — kako Špirotovoj tovarici. A bile su crljene kako krv... Se još domišljate?»

«Ne,» klimao je niječno šjor Stipe i smijao se toj događovštini zajedno s drugima.

«A ja san s vami sidi u trećen razredu škole na zadnjoj, kako smo govorili, tovarskoj klupi. Jedan put nas je učitelj zapra, a vi ste skoči kroz okno van. Drugi dan, kad vas je učitelj sti stuć, ste poče bižat okolo klup!... Svi smo se temu smijali. A vi ste se zmaka kroz vrata!... Se domišljate?»

«Ne,» govorio je Amerikanac i divio se svima tima svojim junaštvima iz djetinjstva, koja su mu već posve iščezla iz pamćenja.

«Ah, ti se nič ne domišljaš!» prikori ga otac. «Sigurno si pozabi i to, kako san te da u Grad u školu, pak kako si biža doma. Nisi se sti učit! A kad već nisan nikud moga s tobon, san te da na brod... To se valja domišljaš, zač si tako i doša u Meriku.»

«Da, da, to se domišljan... Puno san se muči kako pikolo od broda. San bi na više parobrodi i na kraju san doša i na one velike brode, ki voze priko oceana. I tako san doša u Meriku... Oni put mi je bilo sedamnajst lit. Nikako san pobiga na suho z nikin drugin mornaron. Poša san š njin da ćemo na kraju kupit mesa, salate, naranač i drugih stvari, a kad smo izašli, me je namami, da se ne vrnemo nazad na brod, nego da poišćemo sriću u Meriki... Ja san ga rada posluša, zač mi je bila dodijala muka na brodu... I tako san doša u drugi svit i med druge ljude. I onde san osta dugo, dugo... Da, da, bilo je i teških ur! Dela san, muči se, ali ne brez koristi... I eto — hvala Bogu — ništo san i zasluži...»

«Blažena ura, kad ste pušti tu siromašnu zemlju i poša u široki svit!»

«Da, da, danas bite bi vi brižan, kako i svi mi. Bite bi po večeri lačan... A ovako, bome, ki će se s vami?»

«A vaši vršnjaki, koji su ostali tote, muče se i tuču po kamenju i po moru i nimaju nikad niš! Vi pak ste posta veliki gospodin. Svi vas poštuju — i imate ča ćete.»

«Da, ni svako zlo za zlo!... Da vas ni onò otac stira na more, ne bite bi danas bogataš i gospodin!»

«Od nič ste napravi bogatiju. Čuda se govori od vaših miljari! Govore, da ćete u Gradu kupit još jenu hižu, a i o jenen vašen brodu se ništo govori... ne znan, da li je istina eli ne?»

«Je, je, istina je,» nadoda šjor Stipe. «San kupi i jedan veli teretni brod, a mislin, da će mi poć za rukon nabavit po cini i još jenu hižu u Gradu. Jenu smo već kupili... Ljudi su se zadužili, pak nimaju š čin platit ni intereše — i daju ispod cine!»

«Tako van je i poli nas... Svi su se zadužili. Mislili su, da te se izvuć iz nevolje, ali nevolja pritišće sve više — pak nikud dalje...»

«Da, da, je srića, da ste poša po svitu.»

«Samo, šjor Merikan, ne zamirite,» usudio se primijetiti Grgo Britvica, «ništo van još fali, da budete cili čovik!»

Sve je ta primjedba iznenadila, te najprije zavlada duboka šutnja, koju čas zatim prekine nekoliko pitanja:

«A ča to?»

«Eh, šjor Stipe je sad samo pol čovika. Fali mu još druga polovica i to ona bolja polovica ili žena — ne zamirite — potlje ki san reka.»

«Da, da!»

«Eto — rečimo — vaš vršnjak Mate Petrov ima osan dice... Ne smite ni vi gubit vrime! Van ni teško nać divojku! Sigurno je ni, koja vas tako bogatega ne bi uzela.»

«Čekaj, čekaj, bit će i to, ako Bog da,» značajno se nasmiješi stari barba Pere Glavan pogledavši sina. «Ča ni bilo, more bit! A morebit smo već i na putu! Meni je jako drago, da ni naša kakovu u daleken svitu, zač sam Bog zna, nač bi se bi namiri... A sada pak more izbirat po volji... Virujte mi, da u cilen svitu nisu divojke, kakove su naše: lipe, dobre, hitre, poslušne, sve, ča ćete...»

«Samo imaju jenu pogrišku,» primetne Grgo Britvica, «sve su siromašne i gole!»

«To je istina! Ma naš Stipe ne gleda na to! Ima on i za se i za nju!» dobaci s ponosom stari Glavan.

«A da li se smi znat, koja bi to mogla bit?» nastojao je Grgo Britvica poći i dalje,... no dalje se nije moglo... A Tone Marinov, da prekine tako dugi razgovor i da natjera goste, da nakvase suha grla, ustane, razmaše se vrčem i započne vrlo dugu i veselu nazdravicu «u sriću šjor Stipe i njegove buduće...»

Dok je Glavanova kuća odzvanjala od vike i pjesme, dotle su se po čitavom Selu vodili razgovori o šjor Stipi i njegovu povratku. Osobito su živahni razgovori bili u skupinama žena na raskrižjima. One su svašta znale i jedna drugoj pričale, najprije općenite stvari, a onda sve tajanstvenije i neobičnije, najprije glasno i na sva usta, a onda sve tiše i povjerljivije.

«Sve,» vrtjela je glavom Milka Stančićeva, «sve, sve, — samo je nikoliko preveć tust!»

«Pravo si rekla, — kako bačvica!»

«A, ča to govorite,» srdila se na mladež teta Foška, «ki je još vidi mirit ljude po debljini!... Namisto na debljinu gledaj raje na njigov žep!»

«I na poštenje!» prilijepi joj Kate Ivankova.

«I na srce!» nadoveže Milka Stančićeva. «Ča će vam žep, ku čovik nima srca!»

«A mučite, mučite, dica moja! Ne živi čovik na svitu od srca! Vidit ćeš, kad pojiš još koju vriću muke i kad se jeno malo ohladi tvoja vruća glava.»

«Hote zbogon, teta Foška, a zač ne bite vi pošla za Cvitana Krepalinu? I on ima ništo u žepu!... Ali vidite,» srdila se Milka Stančićeva. «Vidite, da žep ni sve; ja ću van reć, kad me potižete za jezik, da ne bih uzela ni šjor Stipu ni stotinu takovih šjor Stipi! Propitajte se samo, ča je on dela u Meriki i kako je doša do šoldi, pak ćete znat!»

Milka Stančićeva je bila iz Malih Dvora, zato se valjda i usudila na tako odrešit napadaj na slavljenog junaka. No k njoj su se odmah pridružile i sve ostale djevojke bez razlike i ustale na obranu «srca» naprama «žepu», koji je oduševljeno branila teta Foška.

«Ča je dela? Ča vi znate, ča je dela i kako je dela?» srdila se teta Foška na mlađariju. «Vi ste balavice i još van se cidi mliko iz usti! Kad budete vidile koliko svita i proživile jeno malo života, nećete tako govorit! Ćete štimat šolde, kako se i pristoji!»

«A ste čula, teta Foška, da se je on u Meriki slabo ponaša?» — šapne jedna.

«I da je na nepošteni način doša do svojih šoldi?» pridometne podglas druga.

«Mučite, mučite, nemojte uvridit Boga!» razmahala se rukama teta Foška kao da tjera nečastivoga — i odjurila u kuću, jer je začula, kako joj je prevrilo zelje u kotlu pa gasi vatru na ognjištu... A i ostale su se odmah za njom razišle, jer su se i one valjda sjetile, da ih kod kuće čekaju poslovi, ali su zato ipak nastavile uz prigušen hihot povjerljivo šaputanje na račun bogatog Amerikanca...

Kad je na crkvi Sv. Jurja zazvonila Zdrava Marija, skoro su svi u Selu bili u krugu svojih obitelji, bilo sjedeći okolo ognjišta bilo sjedeći na kućnom pragu ili u dvorištu... Skoro se u svakoj kući govorilo o Amerikancu... No što je noć dublje padala, sve je više padala i njegova slava u očima sumještana; a što si išao Selom dalje preko Malih Dvora, sve se s manje poštovanja spominjalo njegovo ime... A iza večere, kad su djeca otišla u krevet, a vrč uz razgovor zaredao iz ruke u ruku, zaredale su i priče o «Merikanu», neobične i nevjerojatne priče, pune strahota i krvi i kojekakvih slutnja...

A gore u Glavanovoj kući, koja se i kroz noć isticala sa svojom bjelinom, nizale su se nazdravice i razgovori i trusilo se domaće vino u čast i slavu povraćenog «gospodina»... Vjetrić je s bregova zapirio, preletio preko svih kuća, namreškao more uz obalu i okrenuo limenog kokota na dimnjaku Glavanove kuće...

II.

Onoga istog dana, kad je šjor Stipe «Merikan» svečano ušao u Selo, vraćao se u svoj dom i mladi kapitan Ive.. No njegov dolazak nije skoro nitko u Selu ni zapazio.

Otac je pošao pred njega u Grad sa svojom tovaricom i privezao ju je za stablo na obali. Na samaru *) nije bilo rikamanog jastuka... A kad se parobrod približio, opazio je barba Jakov svoga sina, kako mu s pramca domahuje... Lako ga Ive prepoznao u onoj isplavljeloj košulji, požutjeloj od znoja, zagrnutih rukava — lako je prepoznao njegovu bradatu glavu i nešto pogrbljeni hod. A prepoznao je i svoju tovaricu, koja ga je toliko puta kao dječaka pozdravila nogom... I prvi je skočio na obalu, zagrlio oca i zagnjurio se u njegovo kosmato lice.

«Kako je? Kako doma?» pitao je Ive.

«Hvala Bogu, sinko, svi su zdravi! A ti?» pitao otac i odmakne se korak, dva, da ga bolje promotri.

«Hvala Bogu, ni slabo!» odgovara Ive i okrene prema tovarici.

«Si svrši školu?»

«Da, svrši san, hvala Bogu!»

«Sve?»

«Sve!»

«Hvala Bogu!» uzdahne stari barba Jakov.

«I sad san — kapitan!» isprsio se s nešto ponosa i u šali pred ocem. A ocu je to godilo i jedna mu se suza radosnica krišom skotrljala niz prosijedu bradu.

«Kapitan! Hvala Bogu, kad smo i to dočekali!... A znaš, Ive, čuda nas je to koštalo! Puno truda i brige...»

«Znan, ćako, znan...»

Uto su došli i do tovarice. Barba Jakov je razveživao konop, a Ive je pomilovao dobru živinicu... Oh, kako mu je danas bilo drago sve, što je sretao u svom rod-

*) bašti.

nom kraju! Činilo mu se, da se i ta tovarica raduje s njime i da nosi uspomene iz mile njegove prošlosti i da ga je došla sama od sebe dočekati na gradskoj obali kao starog znanca i prijatelja.

Išli su kroz gradske ulice i brzo izašli na prašnu cestu, koja vodi u Selo. Sunce je pripicalo i titralo je iznad ceste i krša, kao da gori... Tovarica je brzo prebirala vitkim nogama i samo kadikad kopitom udarila o kamenčić, pa ga odbacila sa ceste.

Ive nije htio da uzjaše. Jahao je barba Jakov. ...Duge su mu noge lijeno visjele s jedne i druge strane samara i kadgod se dotaknule koje grančice, koja se našla na cesti. Ive je išao uporedo i razgovarao s ocem. Putem su preletjeli mnogo pitanja i pretresli mnogo stvari. Barba Jakov se napose zanimao za Ivinu školu i za plovidbu, koju je zatim morao njegov sin obaviti, pa za kapitanski ispit, koji je na koncu morao položiti, i uživao je slušajući pričanje o nastojanjima i uspjesima svoga sina.

«Drago mi je,» govorio je barba Jakov, «drago mi je, da je sve to šlo tako lipo! Čoviku srce reste, kad sluša dobre stvari o svojen ditetu... Sigurno se domišljaš, kako si onò jedan put propa u školi i nisi sti ni pogledat u knjigu!... Onda si bi u drugen razredu... Ja se doma mučin i ubijan, da od tebe ništo napravin, a ti mi dolaziš na praznike doma i govoriš: Izgubi sam lito!... Onda mi je bilo teže nego da me je strila udrila! Toliko muke, pak sve za niš! A još k temu sramota od ljudi! Svi su se temu veselili. Svi do jenega! Rugali su mi se, da san dignu nos visoko i da bih sti na silu napravit sina za gospodina. Ni za tovara sedlo! — govorili su i veselili se mojoj nesrići... O, koliko noći nisan ni oka stisnu radi tega! I plaka san!... Ti si govori, da nisi kriv, nego da su krivi profešori...»

«Istina je, ćako,» umetne Ive, «ja nisan bi kriv. I upravo ta nepravda me je najveć bolila, pak san bi zgubi svu volju za školu, i san govori, da se u nju ni za živu glavu neću vrnut...»

«Da, ali ja san svu krivnju hita na tebe. I onda san te onoga lita tira na svako delo. Kamo ja, tamo si mora i ti, da vidiš, kako se teško služi kruh. Tira san te u polje i na more i na pašu. Cilo lito si hodi bos po oštren

kamenju i po trnju. Već puti san ti vidi krvave noge, i srce me je bolilo, ma nisan popušća, dok te ne navadin pameti... Najgore je bilo ono, kad smo iz Golega Vrha nosili brimena suhe smrikve. Ti si mora brimena nosit na golen hrbatu... Mora san ti i ja pomoć vuć iz kože trnje od smrikve. Da, da, to neću ni spominjat!... Ma to te je i navadilo pameti. I drugo si lito bi prvi u razredu. Si vidi, kako je velika razlika med našin životon i životon, ki te čeka, samo ku se budeš marljivo vadi... I hvala Bogu, koristila je moja škola od smrikve!»

«Je, je... je koristila; ali još više ništo drugo... Prije nego san iz onega strašnega lita ima poć u Grad u školu, jene noći je postalo jako slabo vrime. Činilo se, kako da će nebo past na zemlju. Pokojna teta u noći je ustala, užgala je blagoslovljenu sviću i š njon križala na sve strane. Vitar njoj je sviću ugasi i postalo je mračno kako u grobu... Svi smo klečali, svi smo plakali i molili, da nan Bog očuva grojze od gräda. Već su grozdi bili puni soka i počeli su krvavit... E, onda san i ja klekni i san moli za vaše trude, a zna san, da je i cilo naše Selo na kolini, zač je na crikvi Svetega Jurja zvonilo, da se oblaki razajdu... Svaki hip je zagrmilo, bliskalo je po zraku, odzvanjalo, kako da se svit ruši, a more je šumilo, kako da je sudnji dan. Po okni je tuka daž i grad. Ja san svako ledeno zrno grada ćuti kako ranu na dnu srca. ...A kad se je razdanilo, poša ste vi, čako, iz hiže. San zna, da grete u vinograd, pak san poša s vami. Hodili smo prez riči, kako da su nan usta zalivena... A u vinogradu je bilo sve stučeno! Sve!... Oči su van bile pune suz. Hodili smo izmed redi loz stučeni kako i ono grojze..

— Vidiš, sinko, te žulje! — ste mi pokaza ruke pune žulji. — Muči san se cilo lito i sve san ufanje ima u brajdah... A sad u jenoj noći nan je sve propalo! Tako ti je kod kmeta... Zato se, sinko, vadi! Uči se! Plaću učenega čovika ne more gräd uništit! — ...Vidite, čako, ona strašna noć, oni stučeni vinograd, ona ura, kad ste mi pokaza svoje žulje — najveć me je nagnalo na to da se vadin, da napridujen, da postanen čovik... i da van jedanput pomoren... Dela san i delat ću; moja odluka vridi još i danas i vridit će kroz cili moj život...»

Uto su izašli na hrbat Zelenoga Račića. Pozdravi ih lahor s mora, a pogled im se razlije po rodnom Selu.

Ive je na čas zastao, duboko udahnuo svježi povjetarac, koji je dolazio iz poznate mu uvale, i činilo mu se, da to u se upija svu milotu i sve draži svog rodnog kraja.

Eno još uvijek crkve sv. Jurja gore iznad Sela. Bdije nad njim i čuva ga od zla. A od nje se u luku s jedne strane nižu kuće Velih Dvora, a s druge strane kuće Malih Dvora — kao dvije ruke, koje hoće da zagrle malu pitomu uvalu... Gle, gle, kako se zabijeljela Glavanova kuća u Velim Dvorima! To je neka novost... A onamo na drugom kraju Sela, onamo na kraju Malih Dvora, onamo pod krošnjatom mandulom viri krov njegova rodnog doma... Mali krov i mali dom, ali najmiliji od svih domova na svijetu...

Eno i Štrade u uvali, gdje obično sjede starci. A eno i staze, koja vodi do brežuljka, gdje se nalazi kapelica sv. Mikule putnika... A dalje eno uz obalu i bijeli kameni križ na spomen nekim davno utopljenim sumještanima... A još dalje, iza skrajnjeg rta, onamo prema pučini eno i Otočić s visokim svjetionikom, kojemu se stakla ljeskaju na suncu...

Ive je jednim pogledom obuhvatio čitav kraj. Skliznuo je okom niz proplanke, preko puteva, preko krovova, preko obale i mora — i skoro zaplakao od ganuća... Ta eto kao gotov čovjek vraća se u taj svoj mili rodni kraj, uz koji ga vežu sve najljepše uspomene.

No nije ni riječi prozborio. Samo je pobrzao za ocem, a dah ga je povjetarca nježno pomilovao po užarenim obrazima. Usput je otrgnuo grančicu ružmarina te ju zadržao u ustima.

«Ča si se začudi, kako je Glavanova hiža bila?... Danas mu je doša doma onì bogati sin Stipe... Onì, ča se je obogati u Meriki. U Gradu je kupi jenu hižu. Govore, da će kupit i drugu, a govori se i da je kupi i niki brod... A danas je doša i u Selo. Cilo je prolíće stari Glavan popravlja hižu, pak nikoji govore, da će se Stipe u Selu zadržat i za vajk ostat. U Grad će poć samo, kad bude ima posla... Govori se, da je to maslo starega i da ga misli oženit u Selu... — ma ki bi zna njihove račune!»

Otac i sin nisu udarili onom cestom, koja iz Grada vodi kroz Vele Dvore i preko Štrade, nego su zaobišli putem, koji vodi pokraj crkve sv. Jurja... Iz Velih Dvora do-

pirao je do njih žagor, a okolo Glavanove kuće još su se crnili najustrajniji znatiželjnici... Otac i sin radije su se ugnuli Velim Dvorima i izabrali dulji put, samo da izbjegnu suvišnim susretima i uobičajenom ispitivanju... Glas su u razgovoru pritihnuli, a kad su prolazili mimo groblja, posve su zašutjeli... Stari se barba Jakov prekrižio i htio da pođe dalje, no Ive se zaustavio naprama grobu svoje pokojne majke i pomolio se. Otac ga je malo podalje pričekao sa tovaricom i bio je srećan, da mu sin kod tolikih škola i izbivanja u tuđem svijetu nije zaboravio na svoje mile ni odbacio dobre domaće običaje.

Grob njegove majke bio je okićen svježim cvijećem.

«Ki ga je tako lipo napravi?» pitao je oca, kad ga je dostigao.

«Mara,» odgovori otac.

«Ah, Mara!»

«Da, dobra je ona i plemenita duša... Nikad ni zabila ljubavi tvoje matere prema njoj i njojima — i vajk joj čisti i napravlja grob...»

Ive je šutio obuzet novim sjećanjem, a otac iza kratke stanke nastavi:

«I k nan više puti dojde. Pograbi metlu, opere stakla, napravi malo reda — kako da je doma... Znaš, poli nas ni mlade ženske glave, pak ni vajk ni pravega reda... Dobra je Mara, dobra je i ni zabila tvoju pokojnu mater... Tvoja mat je nju othranila, zač joj je mat valje potlje poroda umrla. Mi smo je bili uzeli k sebi, i tvoja mat je je dojila skupa s svojon malon kćeron. Bog je sti, da se je naša mala preselila u raj, Mara je ostala. Ma bila je slaba, slaba... Malo je jila i cile je noći plakala. Mislili smo, da njena pokojna mat dolazi k njoj, i toliko smo puti mislili, da će i ona umrit. Ma nikako je ostala. Brižna: vajk je ostala slabašna i mala... Ma zato je dobra i ima srce kako kruh, ki se ji.»

Kad su se spustili niz Male Dvore, sjahao je barba Jakov s tovarice i šutke pošao pokraj sina. Tovarica je pobrzala, jer je bila i gladna i žedna, te je prva banula u domaće dvorište. Zvonac, koji se njihao o njezinu vratu, uzbunio je čitavu kuću i susjedstvo. Na vratima se pojavio djed i baka: djed je napunjao pipu, a baka već unaprijed brisala suze rubom svoje pregače. Rade — nijemi

Ivin brat — istrčao je na dvorište, pa na ulicu urlajući iz svega glasa nešto nerazumljiva. Time je htio izraziti svoje veselje i javiti svima i svakome, da mu se vratio brat. A susjedi su se za čas našli na vratima i prozorima svojih kuća... Kako bi Ive do koje kuće dolazio, tako su mu izlazili ususret, pružali mu ruke i ljubili ga:

«Hvala Bogu, da si opet doša!»

«I da san vas zdrave naša!» odgovarao je Ive.

Rade ga je čvrsto držao za ruku, kao da se boji, da mu i opet ne bi nekud otišao, i na pozdrav svakoga susjeda je urlao:

«U-u-u-a-a-a...»

A onda bi potapšao svoga brata Ivu po ramenima tako snažno, da je odzvanjalo kroz čitavu ulicu.

Pred vratima Ivina dvorišta sakupila se skupina najbližih susjeda, a među njima je bila i Mara.

«Dobro doša!» poljubila ga je teta Kata, a zatim s okrajkom suknje obrisala oči i nos.

«Dobro doša!» poljubio ga barba Jure i pružio zatim ruku barba Jakovu govoreći: «Čestitan ti na takoven sinu! Neka ti bude na diku!»

«Hvala Bogu, da se opet vidimo!» izljubili su ga sinovi i kćeri barba Jurini, s kojima je u ranom djetinjstvu toliko drugovao.

«Dobro doša!» pružila mu je ruku i Mara. I poljubila ga, ali nekako plaho i sustezljivo. A zatim se od stida sva zažarila i zarumenila u licu.

«Kako je, Mare?» upita je Ive, a ona se našla u još goroj neprilici. I jedva je izlanula:

«Hvala, dobro! A ti?»

«Dobro. A kako s barba Martinom?»

«Hvala, i on prolazi dobro...»

Sad se umiješala u tu skupinu i Ivina baka. Gurala se laktima, da ga se dočepa, i govorila, dok su joj se suze kao grašak kotrljale niz navorane obraze:

«A meni nećeš dat ni ruku? A?»

«O, babo moja draga, ča ste to vi?...» poljubi je Ive i s jedne i s druge strane, da je nadaleko odzvonilo.

«U-u-u-a-a-a...» poprati taj cjelov nijemi Rade.

«Dobro, hvala Bogu, izgledate. Pomladila ste se kako divojka!»

«Da, da, nego ča! Kako vidiš, još mi ni svi zubi nisu izresli...»

Baka je pokazala krezuba usta, na što su svi prasnuli u smijeh. A Ive je pobrzao preko dvorišta, da pozdravi djeda, koji je dostojanstveno pušio svoju pipu i koji se nije ni micao s kućnog praga.

«Tako mi pipe, teže se je protuć kroz te žene nego kroz najjaču frontu,» smješkao se djed i izvadio pipu iz usta. «Dobro doša, šjor kapitan!» Ovu zadnju riječ posebice je naglasio i zagrlio je tako snažno svog unuka, da mu je pipa ispala iz ruke na prag. «O, pasja vira! Skoro mi je spala!» srdio se stari djed i brzo povukao iz dugog čibuka*). Dim se doskora pojavio, a on pljune u stranu i reče: «Ahà, dobro je, dobro!... Ma hodi unutra! Valjà si i ti domaći!» pozove djed Ivu, a onda se okrene prema baki: «Čuješ, je potribno i tovaricu stavit u red...»

Baka je pobrzala da izvrši njegovu želju, ali ju Mara pretekne. Skine tovarici samar, napuni joj vedricu vode i donese iz štale naručanj trave. Smetalo joj je klepetanje zvona, koje je tovarici visjelo o vratu, pa je uzela malu rukovet trave i natiskala je unutra. Tako je s te strane nastao mir... No zato se tim jače začuo razigrani žagor iz kuće, u koju su osim domaćih ušli i susjedi, da čuju novosti iz svijeta, o kojima im je Ive pričao uvijek iza svoga povratka... Doskora je u kuću ušla i Mara s posudom vode, metnula ju je na stolac i šapnula:

«Umij se, Ive. Češ se rashladit...»

«Hvala, Mare! To će ti bit za dušu.» Mare mu je polijevala po rukama iz sića, a uz nju je baka čekala s pomno izglačanim ručnikom, koji je mirisao po svježini.

I barba Jakov se umio, a zatim se i opet nastavio prekinuti razgovor — okolo dugog stola, koji je ispunjao skoro polovicu sobe... Neke susjede nisu ni htjele da sjednu, jer su — kako su govorile — došle samo na čas, pa će odmah otići. Prekrižile su ruke na prsima i metnule ih pod pazuhe ili su ih podbočile o bokove i pomnjivo pratile razgovor upadajući svaki čas s kakvom primjedbom ili pitanjem. A kad se razgovor raspreo i razigrao, jedna po jedna od njih primakla se stolu i usidrila se na klupi.

*) kanuće.

Ive je bio umoran od puta i od dojmova, ali je rado pričao starim i mladim susjedima. O, puno su oni htjeli da doznaju, mnogo više nego što im je on i mogao ispripovjediti, i gutali su njegove riječi kao gladan čovjek slatke zalogaje.

Baka je u srećnom smiješku neprestano pokazivala praznu šupljinu svojih usta i svaki čas podizala rub od pregače, da obriše oči. Na svaku pohvalu njezinom Ivi njoj se samo kotrljao biserni grašak iz očiju... A stari je djed dostojanstveno odbijao kolute dima iz svoje vjerne pipe, pogledao na svog unuka i s posebnim naglaskom upadao:

«Ma bravo, šjor kapitan!»

Nijemi brat Rade istresao mu je svu prašinu i s leđa i s ramena svojim junačkim lupanjem. A svaki bi čas prostorije odzvonile njegovim gromornim tuljenjem:

«U-u-u-a-a-a!»

Blaga i ugodna noć spuštala se na zemlju i odmicala sve to dublje, a upaljena je svijeća obasjavala tihu sreću na svima licima...

III.

Selo je prespavalo jednu noć, prespavalo drugu, prespavalo treću — i pomalo se stišalo od uzbuđenja, koje je uzvitlao dolazak šjor Stipa «Merikana». Život se vratio u staru kolotečinu i krenuo davno uobičajenim putem. Zaokupila ljude polja, vinogradi i more, jer ni dolazak najbogatijeg čovjeka na svijetu ne bi ih mogao trajno otrgnuti od njihovih dnevnih dužnosti, navika i zanimanja.

Pored toga nadošle su i nove zgode, koje su njihovu pažnju na sebe privukle... Tako su se jednog jutra ribari povratili u Selo s pune tri lađe ulovljene ribe, a takvog se obilnog ribolova nije sjećao ni stari barba Tone Tibe, za kojega se govorilo, da se i rodio negdje «ispod prove». O tome se dakle moglo i na pretek pripovijedati! A i pripovijedalo se, neprestano i bez umora. Osobito su prednjačili ribari i mornari, koji su od jutra do mraka sjedjeli na Štradi i nizali jednu za drugom uspomene iz svoga života i iz života svojih otaca, djedova i pradjedova, svojih znanaca, prijatelja i neprijatelja.

K tome je teti Foški zmija ujela kozu, dok je bila na paši — i to baš u vime. A to je opet svratilo na sebe pažnju velikog dijela ženskih jezika, koji su proricali, kad će koza crknuti, ili objašnjavali, šta u tom slučaju treba poduzeti. Teta Foška je bila na sto muka, najprije je digla kozi urok, a onda kušala da na dušak devet puta nad vimenom izlane: «Ugriza te vrebak, ne bilo ti niš!» A stizali su joj razni prijedlozi i iz Malih Dvora, koje je ona u svojoj nevolji sve redom pokušala.

Dogodilo se i to, da je žena Grgura Britvice rodila dvojke. I to jedno muško i jedno žensko, što se u Selu nije dogodilo od pamtivijeka. A k tome se pronio glas, da se dječak rodio s crvenom košuljicom, što je također bila rijetkost i što je po nekima označivalo dijete kao «krsnika», a po nekima nagoviještalo neobičnu sreću, koja će

ga u životu pratiti... Sve je to zanimalo sav ženski rod u Selu, pa nije ni čudo, da je šjor Stipe «Merikan» postao malo pomalo običan, svakidašnji građanin.

Nije on pao u zaborav, ali nije više predstavljao ono čudo, kakvo je predstavljao u prvom danu svoga povratka. Njegova moć ostala je i dalje na snazi te se uvijek u javnosti s naročitim obzirom o njemu govorilo. Oni bliži, rođaci i prijatelji, nadali su se od njega nečemu i pretjerivali su u njegovu korist; a oni drugi — napose oni iz Malih Dvora bojali su se njegova bogatstva i njegove moći, pa mu se nikad nisu usudili otvoreno suprotstaviti i zamjeriti uza sve, što je on pripadao njima od iskona protivničkom taboru — Velim Dvorima.

Međutim šjor Stipe nije mario za taj siromašni puk ni za njegovo mišljenje. Bio je svijestan svoje moći i svoga bogatstva i znao je, da mu nitko ništa ne može, a da svi žele imati koristi od njegove veličine. Rođake i prijatelje svoje obitelji, koji su se toliko oduševljavali njegovim dolaskom, trpio je, ali se nerado zadržavao u društvu tih «običnih ljudi», običnih ratara i ribara. A i kad bi već morao biti s njima, držao se nekako visoko, ukočeno — kao kapral naprama regrutu... Tu visinu i ukočenost poprimila je doskora i njegova sestra Roža i njegov otac — stari barba Pere, te su smatrali, da čine veliku milost svojim rođacima, ako ih prime u svoju obnovljenu kuću ili ako se s njima pojave na Štradi ili u crkvi.

Šjor Stipe je oko sebe okupio zatvoreni krug najodličnijih ljudi u Selu, koji su sami sebe nazivali «inteligencija», i tek se u tom svom visokom i izabranom društvu dobro osjećao. Osim njega u taj krug izabrane «inteligencije» ulazio je učitelj, učiteljica, poštar i poštarica... Njemu se osobito dopadao učitelj, koji je bio gotovo isto tako okrugao kao i on. A i uz čašicu mu je bio dobar drug. Za njega se govorilo, da bi otišao pješice i do sjevernog pola, kad bi znao, da će tamo naći čašu dobrog terana. A ni šjor Stipi nije baš bila mrska dobra čašica...

«Kad smo je zaslužili, neka nan i bude!» znao bi on reći i potegnuti do dna. A zatim bi nastavio: «Siromašćina je ne zasluži, pak neka je ni ne pije! Po temu se i razlikujemo mi inteligencija od siromašćine, da moremo imat ono, ča siromašćina ne more. Mi pijemo, pijemo, moremo

pit i cilu noć, pak ćemo sutra spat — i opet će bit sve u redu kako u Beču. Siromašćina to ne more i ne smi!... Hajde, učitelju, hajde, u zdravlje nan bilo!»

I tako su trusili čašicu za čašicom i kartali se do u kasnu noć. Poštar je kod toga uvijek ostao trijezan, jer kad bi došao do granice opasnosti — hop! — preokrenuo bi čašu i ne bi je više taknuo ni da ga zakolješ.

«Ljudi moji, ja san službena osoba i iman veliku odgovornost,» govorio i važno lupkao po preokrenutoj čaši. A društvo je znalo, da bi prije kamen progovorio, nego bi se suhi poštar dao nagovoriti, da još ma i jednu kap metne na jezik. Zlobnici su takvu nepopustljivost pripisivali strogosti njegove poštovane žene, koja ga je jednim jedinim pogledom znala upokoriti više nego stotinu bajuneta.

Učiteljica šjora Keka nije naprotiv imala nikakve vlasti nad svojim mužem i skoro je redovito morala putovati od jedne strane ulice do druge, kad bi pred zoru vukla kući svoga trbušastog životnog druga. A on se na nju srdio:

«A zač si me tirala? Tebi je vajk sila! Moga san još dvi čašice... Luda ženska glava! Vam ženan je vajk sila bižat doma... Joh, joh, joh, da san samo još jenu!»

Na kartama je redovito dobivao suhonjavi poštar. Sa svim svojim bićem ulazio je on u igru te nije ni vidio ni čuo, šta se oko njega zbiva. Jedino je griskao svoj brk i brisao znoj sa čela, kad bi promašio u igri... Učitelj mu je predbacivao, da krade.

«Kako na pošti krede dolare iz pismi, tako i tote krede i krede.»

«Ki krede?» bunio se poštar.

«Ti! Ča si ti pametniji od mene? Zašto ti vajk dobiješ! To, moj brajne, ne more bit prez kreje i privare!»

«A pušti ga!» nadovezao bi šjor Stipe. «To mu je sve na ten svitu. Malo pije, malo ji.., zvan svoje žene druge ni ne pogleda — zato je i suh kako bakalaj...»

«Ha, ha, ha!» smijao se učitelj. To mu se vrlo svidjelo, pa je odmah htio da ispiju jednu čašicu u zdravlje «bakalaja». Šjor Stipu nije u tim stvarima trebalo previše moliti, pa bi iza čašice opet nastupio mir i bratska ljubav — do prve zgode.

Učiteljica, šjora Keka sjedjela je obično postrance s poštaricom i Rožom, gdje su raspravljali «o svojim stvarima». Gore od crkve sv. Jurja pa sve do mora niz Vele i niz Male Dvore pretresle su one svako žensko stvorenje i svaki važniji događaj. Najviše je znanja u tim pitanjima imala poštarica, pa joj je učiteljica predbacivala:

«Lako tebi, kad moreš pročitat svako pismo, koje dojde u Selo i koje gre iz Sela!»

No zato je više znanja imala učiteljica o okolnim zgodama i o ljudima iz Grada, kamo bi se češće znala zaletjeti.

Roža je nastojala, da se drži uporedo s te dvije odlične gospođe, no osjećala je, da im nije dorasla: jer je bila bez ikakvih škola i jer kao neudata nije mogla imati tako bogato iskustvo kao one. Roža bi redovito odlazila ranije u krevet, i to na očev poziv. Stari barba Pere sjedio bi neko vrijeme uz odlične goste, ali bi osjetio, da među njih ne spada, pa je brzo odlazio u svoj meki krevet.

«Homo mi, Roža, homo! Pušti, neka se gospoda još malo pozabave!»

I odlazili bi. A to «još malo» znalo bi potrajati sve do svanuća...

I tako s dana na dan!

To bi ponekad znalo dosaditi šjor Stipi, pa kad bi malo više gucnuo, znao bi reći:

«Ah, tote bi čovik umra od dugega vrimena! Vajk sve jenò, vajk sve jenò!... Ti, učitelj, samo ločeš, ti, poštar samo igraš — i nič priko tega!... Pljučen na cilo Selo! Mrtvo je kako cimitar i pošten čovik nideri ne more najt veselja. Svi delaju svoje delo, a svejeno nimaju niš i krepivaju. A sve žene i divojke — kako svetice! Fuj!... Drugačlje je to u Meriki! Drugačlje, drugačlje...!»

«Da, ti si čovik od velikega svita!» upao bi učitelj. «Ja te razumin, zač san i ja bi po svitu! A tote je čovik kako prikovan za tu mrhu...»

«Eh, i ja bih rada nikamo poša!», izražavao je svoju želju mršavi poštar, koji valjda nikada u životu nije poduzeo kakvo dulje putovanje.

A onda bi im šjor Stipe pod glas, da ženske ne čuju, pričao, kakve sve užitke pruža čovjeku «Merika» i veliki svijet.

A kojega dana znao bi umaći iz Sela u Grad i tu ostati po nekoliko dana, da razbije dosadu i da se zabavi. Poznavao se s načelnikom, s nekoliko trgovaca i s jednim sucem, pa bi s njima nastavio na veliko ono, što je u svom uskom krugu u Selu započeo. Bančilo se i pilo po čitave noći, a sve je išlo na trošak šjor Stipa. On je to i mogao podnijeti, pa bi bila sramota, da tko drugi što plati: ta i onako je sve to bilo zbog njega i po njegovoj odluci.

Iza takvih izleta šjor Stipa u Grad šjora Keka bi znala prišapnuti poštarici, kako su ga morali četvorica nositi u krevet, jer se od vina nije mogao ni maknuti. Doznala je, da ondje uzdržava i neku sumnjivu djevojku. Poštarica je previjala od zaprepaštenja očima i šaputala:

«Da, da, ki ima šoldi, more sve!» I ona i njezin muž čitav su se život mučili i štedjeli, a opet nisu skoro ništa imali. A uvijek su samo o novcima sanjali i u njima vidjeli svu sreću, svu blagodat i svu moć.

Zbog šjor Stipeta «Merikana» čak su se izmijenili i neki običaji u Selu. Tako su prije ribari ulovljenu ribu vozili ravno u Grad na prodaju, a sad je uvedeno, da se najprije svrate u Selo, kako bi šjor Stipe mogao izabrati za sebe koji bolji komad... Tako su i nekog petka dovezli ribari debelu ribu u Selo i poručili po šjor Stipa, da dođe za sebe izabrati. Ali on nije dugo dolazio. Kad eto ti u uvalu starog Glavana, da on izabere nekoliko boljih komada. Ljudi su znali, da šjor Stipe još spava, jer se sa svojim društvom zabavljao do zore, pa su s posmijehom zapitali, zašto nije došao «gospodin Merikan»?

«A!» okosio se na njih stari Glavan. «Vi mislite, da bogati ljudi nimaju nikakovih škrbi! A on siromah mora po cile noći mislit, računat i delat i mučit se!»

Neki su se tome krišom nasmijali, a Luca Bila iz Malih Dvora je uzdahnula:

«Eee, da bih se i ja morala tako lipo mučit!»

Taj se uzdah svima prisutnima uvelike svidio, pa je ubrzo ušao u opće narodno blago te se vrlo često u Selu ponavljalo: «E, da bih se i ja morala tako lipo mučit!»

U Selu su mnogi počeli zavidjeti Glavanovima i u duši se svojoj srditi na njihovu sreću, koja ih je iz ničesa u jedan tren podigla na najviše mjesto. No ipak su se svi trsili, da se prema njima najljepše vladaju i da im u svemu ugode... Svako ljepše jaje u Selu — išlo je Glavanovima, prvo voće — išlo je Glavanovima, prvo zelje — išlo je Glavanovima. Nosili su im iz Velih i iz Malih Dvora. A Glavanovi su im za sve to i dobro plaćali!

«Nećemo od ninega limozine!» govorio bi šjor Stipe. «Nećemo od ninega ni iglu uzet na dar! Imamo — i plaćajmo jin!»

On je dobro znao, da darovi vežu, pa i onda, kad su napravljeni iz najvećeg poštovanja i zahvalnosti, a on nije htio da prema nikome od tih prostih seljaka bude vezan. Naprotiv, htio je da svi njemu budu vezani i zahvalni, pa se svakome moralo obilno plaćati.

«Mi imamo!» nadimao se šjor Stipe. «Pa da i z lopaton sipljemo, još bi nan ostalo!»

A ta je oholost malo pomalo prešla i na ostale članove njegove obitelji, na Rožu i na oca, te ih pogospodila. Nisu se više osjećali kao drugi. I počeli su pomalo zazirati od svih onih poslova, koji su im do jučer kao seljacima pripadali. Kako bi to bilo, da učitelj ili poštar ili tko drugi od gospode počne prati bačve ili goniti gnoj u polje? A i oni su sada u jednakoj visini kao i ta gospoda, ako ne i više — jer novac je na koncu takav gospodin, da mu se i najveća gospoda smjerno klanjaju! Pa kud da se oni — Glavanovi! — idu potezati po moru i kamenju, kad to mogu drugi za njihove novce...

Šjor Stipe se samo nekoliko puta pojavio na Štradi, a njegova sestra Roža počela također sve to rjeđe zalaziti u Selo. Jedino stari Glavan nije mogao potpuno prekinuti sa svojim navikama i sa sumještanima, među kojima se rodio i odgojio i živio sve do svojih sjedina. Ali je svejedno uvijek nastojao, da održi doličnu udaljenost između sebe i ostalih Seljana.

Samo je teta Anica u Glavanovoj kući pravila iznimku... Povučena, tiha i marljiva — obavljala je ustrpljivo svoje poslove i svakome nastojala ugoditi. U kući nije imala nikakve riječi, kao da i nije ravnopravni član njihove obitelji; ali ju je u duši peklo to rastrošno življenje, jer je sve njihovo bogatstvo nije moglo udaljiti od prirođene štednje i skromnosti. Pokušala je ponekad i da stavi svoj oprezni i bojažljivi prigovor, ali se pred mišljenjem drugih brzo povukla i skupila u se kao puž. Ne bi

više ni riječ prozborila, ali ju je u svijesti tištila jedna te ista pomisao: «Moga bi nas Bog jenega dneva za sve to teško pedepsat!»

* * *

Jedne je nedjelje šjor Stipe odlučio, da pođe do crkve. Svratio se k poštaru pa se polako stao s njim uspinjati prema sv. Jurju. Učitelj je već bio sa školskom djecom unutra... Ali šjor Stipe i poštar nisu ušli u crkvu, nego su sjeli pod murvu i u hladovini razgovarali. Iz crkve je dopiralo razvučeno pjevanje naroda, a čuo se i tihani glas starog plovana. A kad su zvona zabrujala podnevnu molitvu, stao je iz crkve izlaziti pobožni puk. Najprije su se pojavili momci, koji su se ređali s jedne i s druge strane ceste, da mogu promatrati one, koji izlaze. A zatim su navalili i ostali — pojedinačno ili u većim i manjim skupinama.

I šjor Stipe je sa poštarom stao promatrati one, koji su izlazili... Skoro nikoga nije poznavao, a oni su svi s nekom znatiželjom na njega gledali. Šutke je promatrao tu šarenu povorku mladića, djevojaka, djece, žena, muževa i staraca te na brojne pozdrave odgovarao klimanjem glave... Poštar je naprotiv svaki čas dobacivao po koju riječ znancima, koji su prolazili... Eto i učitelja! Valjao se među narodom i uspuhao od umora i dosade. Šjor Stipe ga je kratko pozdravio, pa opet nastavio promatrati jednog po jednog prolaznika, kao da ih broji.

«A koja je ono?» upita odjednom šjor Stipe i glavom pokaže prema djevojci, koja je išla uz mršavog pogrbljenog starca.

«Mara,» tumačio je učitelj. «Mara, hći starega Martina. Eno je i on š njon!»

«A to je ta Mara!... Lipa je! Lipa!» izlane šjor Stipe, a dva mu prijatelja potvrdiše.

Baš je u taj čas prolazila mimo njih Mara s ocem i osjetila je, da o njoj govore, jer su je svi značajno promatrali. Čitavu je oblije rumeni žar, a oči joj se prilijepiše uz zemlju i nisu se sve do kuće podigle.

Šjor Stipe se sjetio, da mu je otac u više navrata spominjao tu Maru s Otočića, njezinu ljepotu i marljivost, kao da ga je htio posebice na nju upozoriti i preporučiti

je njegovoj pažnji. A sad ju je evo po prvi put vidio; i mora priznati, da ga je njezina dražest iznenadila. Stao je malo podrobnije ispitivati o njoj, a učitelj mu je iznio život njezin i život njezina oca, koji čitave dane i noći provodi na Otočiću pazeći na svjetionik, što se ondje diže i upozoruje lađe na opasne podvodne grebene. I ona je više na Otočiću nego u Selu. Neprestano je uz starog oca i pomaže mu u svemu, pa ga i zamjenjuje u njegovoj službi...

«Dobra je i vridna,» govorio je učitelj, «samo je gola kako prst! Ono malo plaće, ča joj dobiva otac, komoć njin dosiže za svakidanji kruh!... Srića, da je skromna! Nikad je nisan vidi na plesu, ni ču o njoj kakovu slabu besidu. Škoda, da je srića ni postavila u kakovu bolju obitelj! Ona bi postala dobra žena...»

Takve pohvale rijetko je tko mogao čuti iz učiteljevih ustiju! On je već bio navikao, da godinama djeci neprestano viče: «Ne valja! Ne valja!» — pa je to prenio i u svakidašnji život, gdje mu nijedna stvar nije valjala... A sad odjednom udario u pohvale!... Valjda je Mara tu iznimku i zaslužila!

No odjednom je dosadilo učitelju to neprestano motanje oko Mare, pa se pri silaženju prema uvali zaustavi, pogleda šjor Stipa ravno u oči i upita:

«A reči mi, te molin, ča toliko misliš na tu divojku?» A onda, kao da se nečemu dosjetio, nastavi, prije nego što je šjor Stipe i usta otvorio, te poviče: «Ha! To bi bila žena za te! Ti biš od nje učini gospu, kakove se ne vidi ni na cesarsken dvoru!»

Istoga se dana po čitavom Selu doznalo, da se «Merikan» raspitivao o Mari s Otočića. To su neki već pred crkvom primijetili, a neki su čuli nešto iz njegova razgovora sa učiteljem, — i to je bila dovoljna podloga, da se na nju nadovežu razne pripovijesti i nagađanja.

E, pa da! Šjor Stipe je još neoženjen! Treba mu djevojka!... I eto ti Amerikanac i opet postao junak dana! Ali sada ne više on sam za sebe, nego on u vezi s djevojkom, kojom bi se imao oženiti. A sad se eto po čitavom selu razglasilo, da bi to imala biti — Mara s Otočića.

Neki su o tome već i previše znali: pa su govorili, da će druge nedjelje biti zaruke... Drugi su opet pred tri dana vidjeli starog Glavana, kako se vozi na Otočić k barba

Martinu — gdje su već sve točno unaprijed između sebe utanačili... Treći su čak naslućivali potajne noćne sastanke između Mare i «Merikana»; i to baš onda, kad ga nema u Selu, nego se tobože zbog važnih poslova zadržava u Gradu — a on se eto zadržava s Marom u lađici na sred morske pučine! Ovim zadnjim uvjeravanjima nije baš nitko vjerovao, ali su se svejedno prenosila iz usta na usta kao neka naročita novost.

Naravno, nastale su odmah i stranke: jedni su bili za to, a drugi proti tome. Jedni su prigovarali šjor Stipi, da je preokrugao i da je prestar za nju, a drugi su opet prigovarali Mari, da je još premlada i predjetinjasta, da je siromašna i bez ikakvih škola. Neke su ženice postale i zavidne Mari, pa su se pitale: «A zač ta srića ne bi dopala moju hćer, koja je i bogatija i pristalija nego Mara, — a i u lipoti se š njon more mirit?»... Drugi su izmišljali, da će Mara poći u koludrice, kad joj otac umre, jer da se tako zavjetovala u nekoj potrebi... A treći su je nepravedno napadali ni krivu ni dužnu, da se samo pretvara i liže oltare, a kad tamo da je u njoj stotinu hudoba — Bog pristupi i anđel Božji! — te da se već koješta dogodilo između nje i mladog kapitana Ive, s kojim je zajedno po cijele dane i noći... I eto sad su i njih dvoje zli jezici odnekud pokupili i sklepali u nevjerojatne zgode!

Doista, sve to priča u četiri oka i to pouzdano, «da se ne bi zaboga kemu ča o ten reklo!» Ali ipak u želji, da to svaki dozna i da se tako omete sreća, koja se Mari eto nasmiješila...

IV.

Kapitan Ive imao je iza svoga povratka pune ruke posla. Sva rodbina, svo susjedstvo — čitavi Mali Dvori dolazili su mu u pohode. A netom bi se maknuo iz kuće, eto bi ga i opet pograbio sad ovaj, sad onaj, da čuje štogod o životu i događajima izvan njihova Sela. Kapitan Ive je sa svakim bio ustrpljiv te se sa svakim zaustavljao kao s bratom rođenim i razgovarao, razgovarao...

Posjetio je starog plovana i crkvu, posjetio je svoju rodbinu i morao je čitavih nekoliko dana redom prosjediti među mornarima i ribarima na Štradi, da skupa s njima pretrese politiku svih država na svijetu. I dok je tako sa starcima na Štradi skakao iz jednoga kraja svijeta na drugi, sjećao se, kako se nekad kao dijete stidio proći kroz taj dični skup, u kojemu su na izlizanim kamenim klupama sjedjeli najstariji ljudi iz Sela. Kao dijete uvijek bi nastojao zaobići Štradu; ali kad mu to nikako ne bi bilo moguće, skinuo bi s glave kapu i kao strijela protrčao kroz tu časnu skupinu, samo da se što manje vremena zadrži na tom za njega i previše odličnom mjestu. U tom letu izlanuo bi i pozdrav: «Hvaljen Isus i Marija!» — ali se ne sjeća, da li je ikada čuo odzdrave... A sada eto sjedi u tom časnom vijeću staraca i vodi glavnu riječ! Svi zašute, kad on počne govoriti i svi ga pobožno slušaju kao starog plovana u crkvi...

S Marom se često viđao u prvim danima iza svoga povratka. Bila im je kuća uz kuću, pa bi se ona uvijek svratila i k njima, kad je bila slobodna. Mladi se kapitan rado zadržavao u njezinom društvu, a znao bi je otpratiti i sve do uvalice sv. Mikule, kad bi ona pred veče odlazila k ocu na Otočić, tè bi joj pomogao nositi vreću sa živežem ili lonac s večerom ili košaru s voćem. Njihov je put vodio uz more, koje je snenim šapatom milovalo žale, a završavao se iza šumice — u uvalici sv. Mikule, gdje je

Maru čekala lađica... Mladi bi kapitan dodao svojoj drugarici sve stvari u lađicu, a Mara bi mu se zahvalno nasmiješila i rekla:

«Hvala, gospodin kapitan!» — a onda bi se veslom otisnula od obale i zaplovila po namreškanoj pučini prema Otočiću.

Kadgod bi je poslovi i do sumraka zadržali u Selu, pa bi se Mara nestrpljivo žurila, «da otac ne bi misli,» i brzo bi upirala veslima u staklenu morsku površinu, koju je pramac lađe kao nožem rezao. Sa Otočića već bi svjetionik bacao u razmacima snopove svijetla, kao da želi Mari pokazati pravac njezina puta. A Ive bi dugo i dugo s obale gledao njezinu tamnu sjenu, koja je sve to dalje odmicala, i odlazio bi kući tek, kad mu se činilo, da je Mara već morala prispjeti na Otočić...

Ive je obišao sve brežuljke okolo Sela i naužívao se šetnje u svježim jutrima i u nježnim sutonima. Znao bi ponekad vrlo rano ustati te se odšetati sve do kapelice sv. Mikule, da vidi, kad će novo sunce pozlatiti šiljak, što se dizao na vrhu svjetionika barba Martina. Činilo mu se, kao da je to neki znak, koji mu sa svog Otočića daje drugarica njegova djetinjstva, pa bi se spustio do uvalice i ostao tu sve, dok ne bi pristala njezina lađica... A Mara kao da je znala, da je on već čeka, — uranila bi, da što prije skoči na onu poznatu hridinu u uvalici sv. Mikule, uz koju je uvijek privezala svoju lađicu...

No ponekad bi kapitan Ive uzalud čekao u uvalici sv. Mikule. Šiljak bi na svjetioniku zaigrao na novom suncu i dao mu znak, ali je Marina lađica kroz čitav dan ostala privezana uz Otočić. Tada se on nekako nezadovoljan vraćao u svoj dom...

Ponekad bi mjesto Mare došao u Selo stari barba Martin, ali tada se lađica ne bi tako rano pojavljala u uvalici sv. Mikule... A mladome je kapitanu čitavoga dana nešto manjkalo.

«Se domišljaš?» govorila mu je jednom Mara, dok su se u suton šetali prama uvalici sv. Mikule. «Se domišljaš?... Mi smo bili mali i smo se igrali u vašen vrtu. Nebo je bilo naoblačeno, grmilo je i triskalo, pada je dаž, ali tamo iza našeg brda, a u Selu nije pala ni kap dažja. Čula se je samo grmljavina. Oblaki su bili kako gromače, veliki, gusti... Ti si mi sti protumačit, kako postaje grmljavina. Govori si, da gori iznad onih oblaki, koji su tvrdi kako stine, sveti Petar vuče velike želizne verige. I od onuda da se čuje ono silno grmenje... Ja san vajk gledala proti oblakon, ma nideri nisan vidila ni verige ni svetega Petra. Mislin, da ti to ni bilo pravo, pak si mi sti na drugi način stumačit te verige. I oni put si mi da dug konop, ki si ga sple od debla od cuk, da ga potižen... Ti si ima isto takov konop pak si teka prvi i vika: Gledaj, tako sveti Petar vuče verige! Gledaj, ja san sveti Petar!... — Na to san se ja zaustavila i nisan stila više potizat, nego san te pitala: A ča san ja?... Ako samo sveti Petar vuče po oblakih verige, onda mene ni potriba. Ma ti si se brzo domisli i reka: Ti si sveti Paval!...»

Tome su se oboje od srca smijali.

«Tega se više ne domišljan!» reče Ive. «A si li onda naprid vukla cuke?»

«Nego ča! Ter i sveti Paval ništo znači!»

I opet su se od srca smijali.

«A se domišljaš, kad si ono bi — kipar?» upita Mara.

«Da! Oni put san već bi u školi... I jedan put san čita, kako je niki seljački mladić klesa iz kamena glave, ruke i druge stvari i sve je to spravlja u štalu. ...Jedan put je onuda proša niki grof i je stavi u onu štalu konje, da počinu, je opazi i one kipe. Valje je vidi, da je to mladić, kakovega se ne najde svaki dan, pak ga je uze s sobon u grad i onde je posta najslavniji kipar!...»

«I ti si sti, da biš i ti posta takov!»

«Da! Ja san bi seljačko dite, poče san klesat i još je ima samo da dojde grof... Ali ja nisan ima nikakovega orudja, nego samo batić. Ma san se zato na drugi način pomoga: hodi san po gromačah i iska kamenje, koje je podobno glavi, ruki, nogi, tiću — i onda san s malin trudon ima gotov kip!»

«Te si kipe skriva onde gori odzad crikve svetega Jurja. Znan, da si me jedan put dopelja do crikve, s facolićem si mi zaveza oči i tako si me dovuka — u onu jamu odzad crikve. Si ima strah, da ti ne bih ukrela tvoje kipe, ča ne?»

«Eh, oni put su oni za me imali veliku vridnost! A viruj mi, zvan tebe hi ni nidan vidi!...»

«Tako?... Čuj Ive, jednega dana ćemo poć u onu jamu da vidimo, da li su tvoji kipi još onde... Ma molin te, nemoj mi drugi put zavezat oči!... Zbogon, gospodin kapitan!» domahnula mu je, jer su već bili stigli do uvalice sv. Mikule i Mara se otisnula od obale prema svome Otočiću... Cijelim je putem mislila na one tikvine konope i na one tajanstvene kipove u jami iza crkve sv. Jurja i smiješila se lijepim uspomenama iz onih nestašnih dana djetinjstva.

Istim se uspomenama smiješio i kapitan Ive gledajući s obale za njom i prateći pramene svjetla, koje je svjetionik s Otočića prosipao u blagom sutonskom rumenilu...

No baš je nekako u te dane pao onaj slučaj pred crkvom, kad se šjor Stipe «Merikan» zanimao za Maru. Govorkanja, koja su iza toga u Selu uslijedila, podgrizala su onu skladnu vezu, koja je još od prvih dana djetinjstva postojala između Iva i Mare... Mladi je kapitan počeo osjećati, da ga Mare izbjegava. Uvijek joj se nekamo žurilo, kad je bila s njime. A oni njihovi nedogovoreni sastanci u uvalici sv. Mikule, koji su točnije išli nego sat na tornju sv. Jurja — posvema su zatajili.

Ive je toliko puta htio da o tome povede razgovor s Marom, ali mu se nikada nije pružila zgodna prilika i nikada nije imao dovoljno odvažnosti. A i zašto da traži od Mare neka razjašnjenja, kad i onako među njima nema ništa naročitog. Bratsko prijateljstvo iz djetinjstva, koje nikada nije prestalo i koje se sada bilo nastavilo, još mu ne daje prava, da bude nekakav vrhovni sudac njezinih čina i da je poziva na odgovornost zbog zanemarivanja one njezine susretljivosti prema njemu... No u takvim bi razmišljanjima odjednom zastao, jer je duboko osjećao, da osim djetinjskih uspomena i veza i osim običnog prijateljstva postoji u njemu još neki osjećaj, — još nešto jače i snažnije, što ga veže s Marom i što mu ne da da se od nje odijeli. Da, duboko je to u sebi osjećao, ali se nekako bojao da tom osjećaju dade pravo ime...

Bio je uznemiren i uzbuđen, a njegov je nemir sve to više rastao te mu oduzeo i san i tek. Znao je kao opsjednut odjuriti iz kuće i kroz čitav dan lutati nekuda izvan Sela. I toliko je puta samoga sebe zatekao u uvalici sv. Mikule — i to baš na onoj hridini, gdje je Mara obično zavezivala svoju lađicu... A i on je sam više puta u svom

nemiru pograbio veslo i otisnuo se od obale prema Otočiću, ali što je svjetionik pred njim postajao veći, to se smanjivala njegova odvažnost. Pa bi bespomoćan pustio vesla i protegnuo se u lađici, koju su talasi ljuljali, i zurio u bijele ovčice, što su se po nebu rasule, pa se mučio i trapio i u svojim sanjama dizao u najljepše predjele sreće...

* * *

Jedne srijede, kad je popustila danja vrućina, otputio se Ive prema crkvi sv. Jurja. Htio je k gospodinu plovanu, starom i poštovanom plovanu, od kojega je toliko lijepa i dobra čuo i naučio. Htio je k njemu da ga zamoli, neka bi sutra — na godišnjicu smrti njegove pokojne majke — odslužio sv. misu za pokoj njezine duše. Išao je polako i zamišljeno. Mislio je na dragu pokojnicu, koje tijelo gore na groblju počiva, a njezin uvijek uređeni grob dozvao mu je u pamet one ruke, koje su ga s toliko ljubavi kitile: to su bile Marine ruke. Pa su mu misli skakale sad k majci sad k Mari... U tim se dojmovima penjao uz one poznate izlizane kamene stepenice, koje su vodile do plovanije, i tiho je pokucao.

«Naprid!» javio se iznutra plovanov glas. Ive ga je odmah prepoznao. S takvim ga je užitkom slušao i u crkvi i u školi te bi ga i između tisuću glasova prepoznao... Otvorio je s «Hvaljen Isus!» Ali stari plovan nije bio sam... Kraj njegova pisaćeg stola bila je — Mara.

Ive je u prvi mah ostao zapanjen i bez riječi, ali mu s prirođenom srdačnošću pristupi stari plovan, potapša ga po ramenima i upita:

«O, koja srića tebe ovamo nosi?»

Ive se još nije mogao snaći. Gledao je u Maru, pa iznebuha zapita:

«A ča se je Mara došla spovídat?»

«Zašto ne?» upadne Mara u šali. «Svi smo grišniki...»

«Ne dolaze k meni ljudi samo da mi grihe kažu,» šalio se plovan.

«Ma Ive je doša sigurno upravo za to!» dometne Mare.

«Tako?» plovan će.

«Nisan, ne,» obori Ive pogled. «Doša san vas zamolit, ku bite mogli sutra služit svetu mašu za moju pokojnu mater...»

«E, kasno si doša!» odgovori plovan.

«Kasno?» žalostivo će Ive.

«Da,» nastavi plovan, «zač za to me je već Mara došla pitat. I ona je došla zaradi svete maše za tvoju pokojnu mater... Ona ni to još nino lito pozabila.»

Ive od ganuća nije znao, šta bi... Svratio je na Maru svoj pogled, koji je bio pun nježnosti i zahvale, a onda je kao za sebe prošapnuo:

«Hvala ti Mare!»

Plovan je odmah svratio razgovor na drugi predmet te stao s Ivom pretresati razna pitanja iz svijeta i života. Mara je u tom razgovoru vrlo malo učestvovala. Slušala je i uživala u tom slušanju. A razgovor se razvezao na dugo i Bog zna, dokle bi bio potrajao, da ga nije prekinulo kucanje novog gosta. Ive i Mara ustadoše spremni na odlazak, ali se na otvorenim vratima pojavio Ivin otac — barba Jakov.

«I vi zaradi maše, ča ne?» predusretne ga plovan. «Zakasnili ste, barba Jakove, zakasnili...»

«Hvala Bogu!» slegne ramenima barba Jakov. «Znan, to je navadno Mara vajk uredila i onda nas je pozvala sve, da dojdemo k maši, ali danas san se domisli i reka: Bog zna, da li je Mara zabila?... I tako san ja doša...»

Još su malo ostali u razgovoru kod starog plovana, pa se sve troje spustilo niz Male Dvore. Mari se žurilo, pa je pozdravila i odbrzala za poslom...

A sutradan su se svi opet našli u crkvi sv. Jurja na «mrtvačkoj» misi. Svi su se molili za dragu pokojnicu i svak se na svoj način sjećao njezine uspomene. A kad je došlo vrijeme sv. Pričesti, na prstima je krenula k oltaru Mara, a za njom polako barba Jakov, baka i djed. A kad se plovan okrenuo, da im podijeli odrešenje, krenuo je k oltaru i kapitan Ive, pa se smjestio kraj Mare, gdje mu je još jedino preostalo malo mjesta... Sjećao se: tako su i u djetinjstvu skoro svake nedjelje skupa stajali pred oltarom i s nekim neobičnim drhtajem očekivali dolazak Spasiteljev u svoje djetinje grudi. A evo ih i sada pred tim istim starinskim oltarom duboko skrušene i pognute

glave: ni mnoge godine ni mnogi događaji nisu ih odalečili od toga toplog ognjišta ljubavi i sreće. Vedro smirenje obavilo im je dušu i izbrisalo iz nje sve brige i bojazni, sve nemire i nezadovoljstvo...

Iza tog susreta pred oltarom opet je proteklo više dana, a da Ive nije vidio Maru. Nema je, pa nema — i nikako da se povrati ono staro prijateljstvo, puno iskrenog povjerenja i odanosti. A on ga je toliko želio i toliko trebao.

Do njega su već bili došli seoski razgovori o skoroj ženidbi šjor Stipa, a na vlastite je uši čuo tetu Fošku, kako se svim žarom i rječitošću zalaže, da ta «Merikanova» odabranica bude — Mara.

«Ona je lipa i dobra i vridna i poštena!» brzala je teta Foška. «A on je, dica moja, bogat kako kralj. I potribno je, dica moja, da se ona izvuče iz svoje siromašćine i da dojde na bolje. A on će imat mladu i lipu i dobru i vridnu i poštenu ženu...»

Teta Foška je to sve nekako brzo sklopila i uredila, ali se mladom kapitanu od tih riječi stezalo srce. Ta eto Mara već više dana ne dolazi k njima! Posve im se otuđila... Mora da je nešto po srijedi!

«Sve je to radi Merikana!» razmišljao je Ive. «Sve radi njega!... Eto dosta se govori o meni i njoj, ali od svega tega ni niš; to znan ja najbolje!... A da li moren to reć i za ono, ča se govori o njoj i Merikanu?... Bog zna, koliko je u temu istine! Morebit ni niš..., ali moguće da je... A ako ni danas, ki zna, moglo bi bit sutra! Tote su prije svega — šoldi! Šoldi, šoldi! I bogatstvo kakovega ni u cilen našen kraju. A mi smo svi siromahi, za siromaha znače šoldi čuda! Osobito u ovakovoj nevolji, kakova je danas, i osobito onako puno šoldi, koliko hi ima Merikan... O Bože, Bože, zač je to sve tako?!... A onda, tote su stariji, tote je barba Martin, tote su tete i kume i barbe: svaki će reć svoju u korist Merikana, u korist šoldi! Ča je njin stalo za Maru! Njin je glavno, da ki iz njihovega roda dojde do tega silnega bogatstva, zač se nadaju, da će ništo past i u njihov žep... Mara će poslušat svojega oca. Čagod joj on reče, će učinit, pak da joj je to i teško... A ki zna, da li joj je to teško? Morebit to ona ne drži za nikakovu teškoću, nego za sriću... Čuda hi je, ki misle, da se s šoldi

more kupit i srića i sve na ten i na onen drugen svitu... Nažalost, puno hi je ki tako misle, ki su i gluhi i slipi za sve drugo, kad hi zagluše i zaslipe šoldi...»

Mara, «Merikan», novac, barba Martin, teta Foška i sve, što je bilo u vezi s tim pitanjem, vrtjele se pred njegovim očima, nemirno, vrtoglavo i neodređeno, a u njegovoj duši uvijek ostavljalo talog sumnje, strepnje i neizvjesnosti. I boljelo ga je nešto u nutrinji te mu se činilo, da bi mu mnogo lakše bilo, kad bi se mogao od srca isplakati. Ali suze nisu htjele na oči, nego su se kupile u gorku gvalju, koja se gomilala u grudima i pritiskala ga na grlo te ga gušila, gušila.

U njemu se nešto bunilo, ključalo i odjednom provalilo u odlučni krik:

«Ne! Ne! Ne dan je!»

Činilo mu se, kao da mu netko hoće da otrgne nešto najmilije, dio njegova srca; najmiliji dio njegova života, dio njega samoga. Pa je svim svojim bićem klicao:

«Ne dan! Ne dan!»

Pa kad i narednih dana nije Mara dolazila u Selo, kad se nije njezina lađica pojavljivala u uvalici sv. Mikule, — više nije mogao izdržati, nego je odlučio, da je on sam potraži, da joj razloži sve i da je odvrati od nemogućeg nauma, razgalit će joj sve svoje osjećaje i pasti pred njom na koljena, da ga ne odbaci, da ga ne zapusti i ne ostavi, jer bez nje on gubi svaki smisao života, gubi svaki zanos i polet te nije više ni za što? On bez nje ne može, a ona može bez «Merikana» i «Merikan» bez nje! Da, to, to je ono! To, to!

Ta mu se misao osobito svidjela pa ju je neprestano ponavljao:

«Ja ne moren prez tebe, a ti moreš prez Merikana i Merikan prez tebe!»

I u takovom očaju zgrabio je lađicu i odveslao prema Otočiću... Ovoga puta nešto ga je i preveć snažno privlačilo k svjetioniku, a da bi mogao klonuti i stati na pola puta. I doista, njegova je lađica sve većom brzinom plovila prema Otočiću...

Iz daljine su ga vidjeli i prepoznali i Mara i barba Martin, pa su se spustili sve do malog pristaništa, gdje je Ive imao da smjesti svoju lađicu pokraj njihove.

«Živio, kapitan! Živio, gospodin kapitan!» klicao mu je radosno barba Martin, oduševljen njegovim dolaskom. Uveo ga je u svoju kolibu, koja je uz svjetionik bila jedina građevina na Otočiću, i razigrao se kao mladić.

«Mare, donesi vrč vina na stol!» povikao je barba Martin, jer je htio da posebnim slavljem proslavi taj dolazak tako visokog gosta u njegovo skromno bivalište. Mara je donijela vino, a barba Martin je pitao:

«A koja te srića, kapitane, nosi na ovi moj škólj?»

«Eto, doša san vas vidit, barba Martine!... Kad vi dojdete u Selo, nikad ne zabite skočit do mene...»

«Da, da! Da te vidin i da čujen ča pametno i ča je novega u svitu...»

«E, onda je pravo, da se i ja to kad došećen do vas!»

«Hvala! To mi se dopada! Draže mi je, da te vidin nego da bi i san kralj doša k meni!»

I tako se u tom oduševljenju odvijao razgovor... A kasnije je malo pomalo prešao i na druge stvari, napose na ona mjesta i one zemlje, po kojima je barba Martin kao mornar vrludao u svojim mladim danima.

«U temu ti ja uživan!» govorio je barba Martin. «Moja Mara mi mora vajk pripovidat o tebi i ča je od tebe čula, kad se vrne iz Sela. Zač ti poznaš sva ona mista, kuda san ja plovi. I ona mi vajk na široko pripovida... I oduševljena je s tobon! To je lipo i to mi je drago: tako i mora bit... Ter ste kako brat i sestra!»

Takva srdačnost i tako prijateljski način razgovora posve su razoružali kapitana Ivu te mu se činilo, kao da je došao na Otočić jedino zbog toga. Osjećao se voljko i ugodno. Sve one sumnje i duševne muke činile su mu se suvišnima i mislio je, da bi bilo posve smiješno, kad bi sad odjednom počeo pripovijedati ono, zbog česa se bio zaputio k svjetioniku. Činilo mu se, da je glupo i pomisliti na onu izreku, kojom se inače tako zanosio: «Ti moreš prez Merikana...» — Da! Posve je jasno, da može! I uopće je smiješno sve, štogod je on ono mislio i naklapao... Ali zašto onda ono otuđivanje?... Kapitan je Ive mahnuo rukom, da otjera tu dosadnu mušicu, koja mu se neprestano vrzla oko mozga.

Barba Martin ga je poveo na svjetionik, odakle se pružao krasan vidik na sve strane, a i Mara se penjala

za njima. Držala se malko suspregnuto, ali inače srdačno i iskreno kao i uvijek. Čak je gore na svjetioniku otrgnula grančicu bosioka i metnula je svome gostu u zapućak.

«Da budeš lip!» popratila je taj čin veselim smiješkom, a barba Martin je u šali nadodao:

«Lip je on i prez tega!»

«Ma s ovin san još lipši!» nastavljao je u šali i kapitan Ive.

To im je popodne proteklo kao kratak i ugodan san...

A kad je Ive morao krenuti prema Selu, i opet su ga Mara i barba Martin otpratili do malog pristaništa.

«I dojdi opet, šjor kapitan!» dovikivao je barba Martin

«Dojdi!» molila je i Mara.

«Hoću! Zbogon!» — i zaveslao je, ali polako, polako, kao da mu se ne da odijeliti od Otočića.

Barba Martin mu je domahnuo rukom i stao se uspinjati prema kolibi, a Mara je ostala sama na klisuri i mahala s bijelim rupcem dugo, dugo. U tamnom moru odrazivao se njezin rubac, a Ive ga je kao u bijelu nadu gledao na tamnoj pozadini neba i veslao polako, polako... Mara više nije razabirala njegov lik, nego samo crnu sjenu njegove lađice, ali je mahala ustrajno s bijelim svojim rupcem sve, dokle ga nije morala približiti licu, da s njime obriše suze, koje se se kao biseri prosule, a da ni sama nije znala zašto...

V.

«Stipe!» govorio je stari Glavan svome sinu. «Ništo se šuška po Selu... o tebi i o Mari.»

«Neka se šuška!» mahne rukom šjor Stipe.

«A ča ti o temu misliš?» navaljivao je stari.

«Niš... Ali Mara je divojka, kakovu je potriba iskat.»

Time šjor Stipe nije zapravo rekao ništa određena, ali je to bilo starom Glavanu dosta... Glavno, da on nema ništa proti Mari. O, stari Glavan i te kako pozna svoga sina te je bio uvjeren, da njegove riječi skrivaju već potpunu naklonost prema toj djevojci, a možda i gotov nacrt, da se u tom smjeru do nečesa dođe... Zato nije više ni riječi o tome progovorio sa svojim sinom, nego sam stao snovati, kako da omogući i ostvari taj zamišljeni nacrt.

On je htio da njegov sin ostane u nebotičnim visinama te da se ne bavi sitnicama života — kao što je na primjer briga oko njegova vjenčanja, o kojemu se već na veliko pripovijeda. Zato je nakanio, da on sam pripravi sve potrebito, pa da njegov Stipe dođe kao gospodin na gotovo. Pa i jest neugodno, da njegov sin, koji je već u ozbiljnim godinama, trčkara naokolo za djevojčicama i traži njihovu naklonost. A moglo bi se još dogoditi — što neće! — da «dobije košaricu» te da ostane s dugim nosom, — a to bi onda bila sramota, koja bi posve porušila njegov ugled i dostojanstvo.

Dugo je stari Glavan o svemu tome razmišljao, a onda je jednoga dana sjeo u svoju lađicu i zaveslao prema Otočiću...

Na Otočiću ga je dočekao barba Martin sam; Mara je bila za poslom u Selu. A tako je baš stari Glavan i želio, jer on nije ni došao k Mari, nego k staromu barba Martinu, s kojim je najprije htio stvar izvesti na čistac.

Barba Martin ga je lijepo primio te se smatrao počašćen s tim neobičnim posjetom. Ali nije bio iznenađen,

jer je već i on nešto načuo u Selu o šjor Stipi «Merikanu» i o njegovoj Mari. Doista, on nije tim seoskim razgovorima davao osobito značenje, ali je sada uvidio, da su ipak imali neku podlogu.

Stari je Glavan išao kao mačak oko vruće kaše. Govorio je najprije o lijepom vremenu, zatim o samoći i o potrebi čovjeka da živi u zajednici, u obitelji, u društvu s ljubljenom ženom i djecom. Oženjeni to niti ne shvaćaju, ali ima na svijetu mnogo i mnogo neoženjenih, koji tu težinu samoće duboko osjećaju... A onda je stao na veliko pripovijedati, kako je i oženjenima i neoženjenima za život i sreću potrebito, da i nešto imaju. Siromaštva međutim u svijetu ima na pretek, a i u Selu se eto kuburi kojekako, ili bolje: nikako! Na prste se mogu izbrojiti oni, koji nisu zaduženi! Zato tim više treba znati cijeniti novac, jer smo eto danas u takvim prilikama, da se s novcima može učiniti čudesa, a bez njih — ništa...

To je sve imao biti neki uvod, a onda je stari Glavan prešao na ono glavno: Eto on, hvala Bogu i Blaženoj Djevici Mariji, ima nešto. Ne toliko zaslugom svojom, koliko zaslugom svoga sina Stipa, koji je mudar kao Salamun, dobar kao kruh, vrijedan kao mrav, zdrav kao cekin; i tako redom sve odlike, kojegod čovjek može zamisliti! I eto, taj njegov sin već je između ostaloga došao u godine, kad je potrebito, da uza se ima i ženu. Prema sebi teško će je danas naći, jer u cijelom kraju nema tako imućnog čovjeka kao on. Ta, tko ima tako velik parobrod — kao on? Tko ima u Gradu kuću — kao on? Ali eto, mora se zadovoljiti s onim, što se okolo njega nalazi... A napokon i nije baš nužno, da njemu i žena štogod donese: on i bez toga ima, hvala Bogu, dosta. Glavno je, da mu žena bude dobra i poštena, a još glavnije, da mu bude u volji.

«I eto,» zaključio je stari barba Pere Glavan svoje dugo razlaganje. «I eto, mojemu je sinu u volji vaša Mara. A ja san radi tega i doša simo.»

Barba Martin je pomnjivo slušao staroga Glavana i ponekad odobravao njegove riječi kimanjem glave. Odmah je nanjušio, kuda lukavi Glavan cilja! Razmišljao je o sudbini svoje ljubljene kćeri i sada kao i prije... Oh, kako bi on bio srećan i kako bi s radošću zaklopio staračke oči, kad bi znao, da je predaje u dobre ruke! On sam se dosta

u životu napatio i zna, što je bijeda i nevolja, pa svom djetetu želi bolju sudbinu...

Dok je stari Glavan govorio, on ju je zamišljao okruženu svim blagom i bogatstvom ovoga svijeta, u sreći i blaženstvu — kao kakvu kraljevnu iz priča. I počeo je malo pomalo razmišljati, kako bi možda bilo najzgodnije rješenje to, što je stari Glavan zasnovao... Doista, šjor Stipe je već u godinama, a ona je još mlada, ali inače sav razum pristaje i odobrava. A i njegovo očinsko srce povodilo se za razumom: ta kako i ne bi prihvatilo nešto, što donosi sreću njegovu djetetu — najbogatijeg muža u čitavom kraju! Pri tom nije imao kad ni pomisliti, kako bi se prema tome odnosilo srce njegove kćeri, no ipak se nekako htio ograditi, pa je rekao:

«Ja jako poštujem vašega sina i znan, da je tako bogatega muža jako teško nać... Ma moramo vidit, ča će reć Mara...»

Taj dodatak o Mari malko je uvrijedio staroga Glavana, pa ga otresito prekine:

«Ča će reć Mara?! O, barba Martine, ne budimo dica!... Kad se to vidilo, da je još i žensku potriba za to pitat? Ča mi kako roditelji odredimo, to mora vridit i za njih!»

Stari Glavan je smatrao, da takovom ponudbom on čini i barba Martinu i njegovoj Mari veliko dobročinstvo, i mislio je, da oni moraju njegovu ponudu objeručke prihvatiti... On je samo došao na Otočić, da iznese svoje nacrte, o kojima je mislio, da se niti ne smije raspravljati. Zato nije ni htio da se o tome dulje govori... On je rekao — i gotovo! Tako će već biti!... Zato je razgovor i opet svratio na lijepo vrijeme i na ovo i na ono, dok na koncu nije ustao, oprostio se od barba Martina i otplovio s Otočića prema Selu.

Veslajući polako stari je Glavan nastavio da i dalje razmatra i snuje. Eto je za sina uredio — i bio je uvjeren, da je to najbolje rješenje... A sad mu preostaje još da uredi i pitanje svoje kćeri Rože.

I ona je eto već u godinama. A nekako nije imala sreće, pa i još čeka na životnog druga... Prije su bile prilike takve, da je morala čekati, ali sad se stvar izmijenila i ona više ne mora čekati, dok joj se tko smiluje te je

zaprosi. Sad ona treba da bira — i to koga hoće! Ovaj joj se ne sviđa, pa će drugoga. I nema toga u Selu, koji je ne bi objeručke prigrlio, samo kad bi to ona htjela.

«Ki, ki?» je stari Glavan kružio okom po krovovima u Selu. Najprije je preletio Vele Dvore sve od crkve sv. Jurja pa do mora, ali nigdje nitko, koji bi što značio ili vrijedio. A onda se opet pogledom vratio k crkvi sv. Jurja, pa se stao spuštati niz Male Dvore prema moru. I kad je došao do onoga krova, što viri ispod krošnjate mendule. stao je pogledom i prestao za čas veslati... To je krov kapitana Ive... Stari se Glavan značajno nasmiješio pa opet zatisnuo vesla u dubinu i zaveslao.

«Kapitan Ive! Da, kapitan Ive!» mislio je stari Glavan. «Siromah je kako i drugi, ali je kapitan, učen čovik. A to se more nekako stavit uz bok z našin bogatstvon... On je nikoliko lit mlaji od nje, ali je ozbiljan... Moglo bi mu se dat u ruke i naš parobrod! Sve drugo je, kad domaći š njin upravlja, nego kad je tuđincu u rukah...»

Stari se Glavan sve to više zanosio tom mišlju, pa je često bacao pogled na crveni krov kapitanove kuće i smiješio se.

«To bi bilo ništo!» nastavljao je stari Glavan u svojim mislima. «U svejedan dan odvest do oltara Stipu i Rožu...»

Smiješio se stari Glavan i bio je ponosan svojim velikim nacrtima. Sve se slagalo, sve je išlo, kako treba! Sve do u tančine! Pa kad je došao kući, nije se mogao suspregnuti, nego je sve svoje naume povjerljivo iznio svome sinu.

Šjor Stipe ih je pozorno i bez riječi saslušao i nije ni s najmanjim znakom pokazao, da je proti njima. Čak se i on počeo smješkati svemu tome. I tako su otac i sin dugo ostali bez riječi, ali sa značajnim i radosnim smiješkom na usnama.

* * *

Nekoliko dana zatim sastao je stari Glavan kapitana Ivu pa ga je pozvao, neka dođe malo k njima. Taj je poziv iznenadio kapitana, pa je rekao starom Glavanu:

«A zač, barba Pere? Ja ću van samo bit na putu... Vi ionako imate svoje društvo»

«Pa i ti se sada moreš računat med nas!» ustrajao je stari Glavan. «Dakle, dojdi svakako!»

I kad se toga dana sunce primicalo zapadu, prestupio je kapitan Ive prag obnovljene Glavanove kuće u Velim Dvorima... Lijepo su ga dočekali, svi, a nada sve stari Glavan. On je odmah iznio vino i udario u razgovore. Umiješao se koji put i šjor Stipe, a Roža se neprestano okolo njih vrzla i ostajala je uz njih i kad nije baš imala tu nikakva posla. Prema mladom kapitanu bila je osobito ljubazna, pa je ponekad pokušala da u njihovim razgovorima i ona iznese svoje mišljenje. Stari bi Glavan tada stao i s blaženim smiješkom pratio njezine riječi, kao da im pridaje osobitu važnost i značenje. Vidjelo se, da je on sve to skupa pripremio te u svoje namjere uputio čitavu svoju obitelj...

Govorilo se o svemu i svačemu, a stari je malo pomalo naveo vodu na svoj mlin. Počeo je — po svom običaju — najprije izdaleka; zaobilazio je, zaobilazio, ali je svaka njegova riječ bila u skladu s njegovim smišljenim nacrtima... I napokon se zaustavio na raznim zlima današnjeg vremena.

«A jeno od tih,» nastavljao je stari Glavan, «jeno od tih je i to, da pošten čovik nideri ne more nać službe. Ljudi se muče i uče, svrše velike škole, a na kraju ne moru nikamo, nego ostaju doma — i gladuju...»

«Ne moraju uprav gladovat!» upadne šjor Stipe.

«Ne moraju..., ali eto na primjer našega kapitana Ive! Čovik je, sposoban je i sve — a kako čujen, sva mu je muka za niš, zač nikako ne more dobit službu. Pita desno i livo, išće i išće, pak niš i niš!»

«Siromašni kapitan, mi ga je ža!» skoro plačnim glasom uzdahne Roža prema kapitanu Ivi.

Stari je Glavan tada počeo iznositi, kako su evo oni u stanju da mu pomognu. A imaju i jedan brod. Na tome brodu ima više kapitana, a svi su iz stranih zemalja... Zašto ne bi na tom brodu mogao biti i koji domaći sin? Ta, i naši su ljudi za nešto!... Eto, na primjer — kapitan Ive...

Takva plemenita ponuda uvelike je iznenadila mladog kapitana; — a nije ni slutio, kakve se sve osnove staroga Glavana kriju iza nje. Šjor Stipe je kod toga šutio, jer on — čovjek iz velikog svijeta, iz «Merike»! — nije imao

mnogo pouzdanja u domaće ljude. A Roža je s oduševljenjem dočekala očevu misao:

«Pa da! Mi mu moremo pomoć, da se izvuče iz te nevolje!»

Stari je Glavan htio da o tome još na šire razvede razgovor, ali uto bane na vrata — učitelj. Večeras je nekako uranio. Raspuhao se kao lokomotiva, zbog uspinjanja uza stube, a onda glasno pozdravio i već s vrata povikao:

«Roža! Daj čašu; ja san žedan!»

Roža je skočila da mu donese čašu, a on se obrati na kapitana Ivu:

«O, ti si tu? Ti si šuplja tikva, koja se drži visoko. Tebi je ispod časti, da dojdeš k nan, a?... A sad čujen, da misliš osnovat u Selu i nikakovu čitalnicu i nikakovu zadrugu... Ma ča si, čoviče, lud?»

Na takvu bučnu učiteljevu navalu šjor Stipe se od srca smijao. A kapitan je pokušao, da uvjeri učitelja o ispravnosti i mogućnosti svoga pothvata. Počeo je najprije o važnosti i značenju čitaonice, ali ga učitelj prekine:

«Kakova čitalnica, kakove bedastoće! Daj ljuden jist, a ne niku čitalnicu!»

«Potribna jin je i čitalnica, potribna jin je i prosvita. Ali ja mislin, da jin i u drugih stvari pomoren...»

«Ti da jin pomoreš, ti da jin daš jist? O kukavica sinja, a ni sam nimaš niš!» vikao je učitelj.

«Ne moran jin upravo ja dat, ali hi moren poučit, kako će sami sebi pomoć. Eto drugdi se priko zadruga čine čudesa po seli. Kadi ima sloge, sve more poć s malo truda...»

«Ostavi te zadruge na miru! Ni hi bilo ni prije! Za njih nisu znali ni naši stari, pa su svejeno bili srićni i zadovoljni!» vikao je pobjedonosno učitelj, ali ga je kapitan Ive htio razlozima uvjeriti, pa je tumačio:

«Danas su druga vrimena!... Druga vrimena, druge prilike — i druge potribe!»

No učitelj se nije dao. Pa kad nije mogao razlozima, htio je da jakim glasom savlada svoga protivnika. Vikao je, da je sve odzvanjalo, i lupao po stolu, da su sve čaše plesale. Kapitana Ivu već je i glava boljela od te galame, pa je stao tražiti izliku, kako da ostavi tog neugodnog druga. Prilika mu se doskora i pružila: došla je naime od-

jednom šjora Keka s poštarom i poštaricom te su svojim glagoljanjem ispunili čitavu kuću. Kapitan Ive je iskoristio njihov dolazak, da može ustati, oprostiti se i otići...

Odlanulo mu je, kad je došao na svježi zrak. Ispočetka se srdio na naprasitog učitelja, ali su mu misli odmah skočile na prijedlog staroga Glavana te ga posvema zaokupile. Što je više o tome razmišljao, srce mu je sve življe kucalo... Pred njime se otvarao put sreće i rada. I već je vidio nepreglednu morsku pučinu s velikim brodom i sebe na zapovjedničkom mostu, kako mu daje pravac... Napokon! Oh kako će se radovati njegov otac, kad dozna tu novost! I svi će se radovati... A Mara? Pri toj mu se riječi stegnulo srce, a vrućina mu udari u lice. I ta je riječ učinila, te nije pošao ravno kući, da već s praga javi o svojoj sreći — kako je to u prvom času bio nakanio, — nego je krenuo uz morsku obalu prekapajući u sebi svakojake nevesele misli...

A dok je on tako šetao uz obalu morsku, kod Glavanovih se o njemu na veliko raspravljalo. Učitelj ga je nemilice napadao i nazivao ga je kojekakvim prostačkim imenima.

«Ča ta bedak da će još i niku prosvitu širit spomoću čitalnice? A ki je tote da širi prosvitu, ako ne ja i moja žena?» žestio se učitelj, a šjora Keka mu odobravala.

«Ja san službena osoba, pak se neću mišat u te stvari, ali ću reć, da je on običan navadni kmet,» tumačio je poštar. «Navadni kmet i niš već! Ništo je čita, ništo je uči, ali je vajk osta siromah, vajk kmet!»

Roža ga je pokušala uzeti u zaštitu, a skupa s njom i stari Glavan, ali su oni bili nemoćni pred «intelegencijom». Kolikogod su se oni znali pred ostalim seljacima isticati i uzvisivati, toliko su se pred svojim gospodskim gostima osjećali sitni, neznatni i bezvrijedni, pa se proti njima nisu dovoljno usudili zauzeti ni za ono, u što su bili duboko uvjereni... I tako je kapitan Ive pored njihove blagonaklonosti ostao pogrđen i osramoćen.

Poštarica je kroz vrijeme čitavog tog napadaja šutjela kao riba te o mladom kapitanu nije prozborila ni bijele ni crne. Ali kad se stišala oluja, započela je i ona nešto o Ivi, ali posve s druge strane.

«A znate vi,» zapiskuta poštarica, već opće poznatu novost, «da se ništo zaspravlje govori o kapitanu Ivi i Mari?»

«To su bedastoće!» upadne joj u riječ učitelj. «Nevolja nevolju!... u to nidan ne veruje. Nego — govori se, da je gotova stvar med Marom i šjor Stipon! Tako san ja ču u Selu... I čujte, ljudi, to je baš velika sramota: o tebi, Stipe, čujemo prije od drugih, nego od tebe samega. A vajk smo s tobon! Nu reci, ča je?»

«Niš!» branio se Amerikanac. «Ja ne znan niš!»

«Ti vajk tako!» srdio se učitelj. «A će bit ča?»

Amerikanac je šutio i smješkao se, ali je stari Glavan odgovorio:

«Morebit će! Vidit ćemo!»

«A ja san čula, da je ništo zaspravlje med kapitanon i Maron,» ustrajala je poštarica. Ali su svi bili proti tome i prikazivali su nemogućnost takvog rješenja. Da, da išlo bi glatko, kad bi tu bio samo kapitan, ali netom se pojavio šjor Stipe i netom se ima birati između kapitana i šjor Stipa, — stvar je gotova! Valjda neće netko pretpostaviti onog gladnog kapitančića čovjeku, koji ima sve, što god zaželi...

Šjor Stipe Amerikanac smješkao se tim razmatranjima, ali su ga poštaričine riječi duboko upekle. Gle, gle, eto ima ljudi, koji prave i takva nagađanja, a svi su već čuli, da se on zanima za Maru s Otočića... A nije li u tome možda ipak štogod istine? Doista, tu su njegovi novci, koje svi i te kako poštuju, ali mladost je ludost i može da Mara bude zaslijepljena od ljepušastog kapitana... Da, za takvu sirotu seljanku i siromašni kapitančić mnogo znači; svakako mnogo više nego obični seoski momak! Ali ona treba da zapamti, kako se tu nalazi i još netko treći, koji više vrijedi nego trista takvih kapitančića. A taj netko je on — šjor Stipe «Merikan»... Dražile su ga zato poštaričine riječi i pomisao, da se eto pojavio netko, tko se kani s njime takmičiti! S njime — promislite — sa šjor Stipom da se takmiči! E, to pak ne ide! To on ne može dozvoliti ni podnijeti!

«Pograbit ćemo se!» mislio je u sebi Amerikanac. «Pograbit ćemo se i vidit ćemo, ki će bit jači i ki će nadvladat!»

Nije trpio nikoga, tko bi mu na put stao; najradije bi ga odgurnuo nogom kao kamenčić na cesti i pokročio dalje prema svome cilju. I baš je za prkos tom takmacu, koji mu se postavlja na put, poželio da što prije dođe do Mare i da je prisvoji.

Društvo je međutim prešlo na posve druge razgovore, ali se Amerikanac nikako nije mogao otresti neugodnosti, koju su u njegovoj duši proizvele poštaričine riječi. I neprestano je mislio na Maru i na Ivu te miješao i sebe kao trećega među njih... Cijele je večeri bio neraspoložen, vrlo neraspoložen. Malo je govorio, ali je zato pio više nego obično. Još je bilo daleko do ponoći, ali je njegov jezik bio težak kao olovo, a oči su mu se maglile i počele vidjeti dva učitelja, dva poštara, dvije šjore Keke i dvije poštarice. Ali on je usprkos toj dvostrukosti i opet na dušak ispio dvije čaše zaredom...

Te su ga večeri čak i do kreveta morali voditi...

VI.

Otac kapitana Ive nije s oduševljenjem dočekao vijest svoga sina o Glavanovoj ponudi. Nije ju odbio, ali se nije za nju ni oduševljavao. Ivi je to bilo čudno, ali pred ostalima nije htio da ispituje za razlog tome... No sutradan je pred veče pošao «u polje», gdje mu je otac čitav dan radio, te je želio da to pitanje izvede na čistac.

Iz polja su se vraćali polako i u razgovoru. Neki su ih sumještani stigli i prestigli, pogotovu oni na konjima ili na magarčićima. Pozdravili su ih sa «Hvaljen Isus» i izmijenili još koju riječ, pa požurili dalje. Naokolo je odzvanjao veseli hihot i dozivanje mladosti, a u daljini se čula pjesma:

«Ključe san zgubila
Od svete Marije;
Ki bi mi jih našal,
Bin mu darovala
Facol rakamani,
Koga je moja mat
Tri lita rubila,
A četvrto lito
Z zlaton rakamala,
Na suzicah prala,
Na srcu sušila....»

U pjesmu se miješalo cilikanje zvonaca, koji su visjeli živinama o vratu, i žagor seljaka, koji su se vraćali s dnevnog rada.

«Znan,» govorio je barba Jakov svome sinu, «tebi ne gre u glavu, zač ja sumnjivo gledan na Glavanovu ponudu. Ma ja znan mnoge stvari, koje tebi nisu poznate, pak mislin, da on ni ovaj put ni iskren. Sigurno u svemu temu ima on opet nikakov svoj račun...»

«Ča će nan njigovi računi? Mi moramo gledat samo, da li je to za nas dobro eli ni. Ako je dobro, budimo veseli! Ako s tin pomoremo i njegove račune, neka mu bude!»

Tako je govorio kapitan Ive, no barba Jakov kao da je prečuo njegovo razlaganje, pa nastavi:

«Kad si ono ti bi u školah, živilo se po siromaški. A bilo je i teških ur... I jedan put me stisla velika nevolja: san ti mora poslat šoldi, a u kući hi ni bilo ni za lik. Obrnu san se na prijatelje, ma ča ćeš — sve siromašćina kako i mi. San dozna, da je staren Glavanu posla sin iz Merike puno šoldi. Dosta san razmišlja ne znajuć ča bih učini, a najzad san poša k njemu: Čujte, barba Pere, stvar je tako i tako. Sinu moran poslat. Vrnut ću van možda već drugega miseca, kad prodan vino... — A on ni sti ni čut! Nego je još sta na mene vikat: Kad nimate šoldi, zač šaljete sina u škole? Neka ostane doma i neka kopa zemlju kako i vi!... — Vidiš, sinko, to mi se zasiklo u srce i oni put san vidi, da nan Glavanovi ne žele nikakovu srićU... Zato i sad ne verujen u njihovu iskrenost... I opet mislin, da u temu imaju oni svoje račune! Ma ti si dobro reka: Ča nan je stalo do njihovih računi; mi moramo gledat svoje. A naši nan računi priporučivaju da primimo njihovu ponudu...»

«Eto vidite: pišen posvuda i svin, molin i zaklinjen — i sve prez koristi. Jur san nikoliko miseci doma, a za niš!»

Uto im se pridružila skupina seljana, koji su također išli u Male Dvore:

«Hvaljen Isus!»

«Vazda budi!» odgoriše zajedno otac i sin — i započne novi razgovor, koji je trajao sve do kuće... U kućama je plamsala na ognjištu vatra i kuhala skromnu večeru. Tu i tamo su se palila svijetla. Neka je žena u sav glas dozivala svoga Markića, neka se žuri kući, i grozila mu šibom. Kroz otvoren prozor čulo se u susjedstvu odmjereno lupanje zipke, uz koju je jedna djevojčica podglas pjevuljila:

«Ninaj, nanaj, lipi sin,
Otac ti je gospodin,
Majka ti je gospica,
Zibarinka tičica...»

Djed je sjedio na kućnom pragu poduprijevši šakom bradu i odbijajući kolute dima. Do njega je sjedjela baka prebirući krunicu među prstima i neprestano mičući savinutom svojom bradom... Kad se pojavio barba Jakov s mladim kapitanom, trgnuli su se oboje kao iz sna, a stari je djed sa svojim naročitim naglaskom izlanuo:

«Gre nan šjor kapitan!»

* * *

U nedjelju popodne skoknuo je kapitan Ive u Grad zbog nekog posla... A kad se vraćao kući, priključila mu se Roža Glavanova. Ni sam nije znao, odakle se ona stvorila pred njim: kao da je iz zemlje iznikla.

«Bila san u Gradu s šjoron Kekon,» govorila je Roža Glavanova. «Ona ima još posla u Gradu, a meni je sila poć doma. Ni lipo s puten vidit samu žensku, pak ćemo poć zajno, ča ne?»

«Moremo,» pristane kapitan Ive i krene usporedo s Rožom.

U razgovoru je Roža vodila glavnu riječ. Htjela je istaknuti sve svoje čare i milinu, svu svoju otmjenost i naobraženost. Govorila je čak i o nekim zgodama iz svjetske politike — valjda, što je čula u večernjim razgovorima njezina brata s učiteljem i poštarom. Držala se nadmoćno i visoko, kao da je uhvatila kralja za bradu, — a napadala je čak učiteljeve i poštarove kao gladničine, koji žele živjeti od tuđeg truda i muke. Na koncu je stala isticati svoje bogatstvo i pričati, kako je od srca veseli, da će i kapitan imati neku pomoć od njihova blaga.

«Samo se ne moj zaljubit tamo kadi u svitu!» upadne odjednom Roža. «U Selu bi proplakalo puno divojčin!»

«Ne verujen!» odgovori kapitan Ive, tako — samo da nešto reče.

«Kako ne! Eto na primjer, na primjer — ma sve po redu! Vidiš, i meni bi to bilo ža...»

«Ne verujen!» ponovi i opet kapitan.

«A veruješ, da bi bilo ža Mari iz Otočića? Da, da, ništo se govori po Selu... A je li istina?» ispitivala je Roža.

«Puštimo to!» branio se Ive od takvih razgovora. «Ona je poštena i dobra divojka, ja je poznan od malih nog i

ža mi je, da je babe nose na jeziku. Osobito u vezi s namon!... Naći će ona već svojega mladića. I lipljega i boljega od mene...»

«A morebit i bogatijega!» upekne ga Roža, a pri tom je mislila na svoga brata Stipu... Tko zna, da li je i mladi kapitan pomislio na njega? Stresao se nevoljko, otrgnuo grančicu ružmarina, koja se nadvila na put, i stao je nemirno vrtjeti. Skupio se nekako u se i zašutio, a i Roža je o nečemu razmišljala...

Kad su došli pod vrh Zelenog Račića, Roža stane, prigovori prevelikoj žurbi i sjedne na kamen, koji se nalazio na rubu puta, te zadihano reče:

«Strudila san se po toj strani... Puh, puh... Tote je lipo sidit. Sidi, Ive, sidi tote poli mene!... Ter je mista i za te. Sidi, neću te pojist!»

Ive posluša i sjedne, a ona mu otrgne iz ruke grančicu ružmarina, pa stane s njom lupkati po cipeli, da otjera prašinu... Zatim se ogleda naokolo i rekne:

«Oh, kako je lipo tote! Upravo za zaljubljene, ča ne?... Škoda, da mi nismo jeno u drugoga zaljubljeni. Ti biš me sada zagrli i poljubi, a ja bih se naslonila na tvoje rame... Nu vidiš — ovako...» Pri tom se lako naslonila na kapitana Ivu, koji je uz nju sjedio, a zatim se uz hihot brzo uspravila i šapnula: «Homo, homo! Bi moga ki pasat i ča pomislit.»

I krenuše dalje prema Selu...

* * *

Toga istog nedjeljnog popodneva pošla je iza večernjice Mara s nekoliko svojih prijateljica u vinograd, da se «nazoblju». Počelo se tu i tamo rumeniti koje zrno, pa je prava slast okusiti prvo grožđe, ako je malko i kiselo... Po vinogradima se zabijelilo svečano nedjeljno ruho, a djeca su zrela zrna grožđa navlačila na tanke stabljike od mravinca, da ih ponesu kući i pokažu te njima nadare ukućane.

Toga su popodneva Maru njezine drugarice uzele u šalu i neprestano joj predbacivale sad kapitana Ivu, sad šjor Stipu «Merikana».

«Ča će ti kapitan!» govorila joj je jedna.

«Kapitani su gospoda i nisu za nas! Ne biš bila srićna ni ti ni on... Gospodin je, a opet ni gospodin, zač nima niš!»

«Ni gospodin ni šjor Stipe, ali on ništo ima! A ki ima, dobro klima; — ki ima, to ti je pravi gospodin!» nadodala je druga

«To sve vridi, kad se tiče drugega! Onda je lako govorit i ovako i onako.... Ma za onu, koje se tiče, teško je, zač ona gleda i na drugo,» tumačila je treća.

«Na što?» upitaše.

«Gleda i na srce!»

«Mare, Mare! Gle, sad gre tvoje srce!» našali se jedna od njih i pokaže na zavoj puta, gdje se u taj tren pojavio — šjor Stipe «Merikan». Mara je sva protrnula, a Amerikanac je išao ravno prema njima. Kad je došao do vinograda, popeo se preko ograde i stao im se približavati. Svojevremeno je bio odlučio, da svu «politiku» prema Mari prepusti svome ocu, ali ga je zadnjih dana neka neodoljiva sila tjerala, da se i sam nađe s njome licem u lice te se sam uvjeri, koliko ima istine u onome, čime mu je poštarica napunila glavu. Tražio je zato Maru, ali je ona najveći dio vremena proboravila na Otočiću; a kad je došla u Selo, izmicala mu je kao jegulja. I nikako da je uvreba, nikako da je uhvati... No danas mu se eto pružila prilika u vinogradu!

«Zobljete, a?» upita šjor Stipe, kad im se već posve približio.

«Zobljemo, zobljemo! Ku van je s voljon!» ponudi jedna od njih.

«Ja ću van dat!» prihvati druga te neopazice otrgne dvije posve zelene bobulje, da se našali s Amerikancem. Ali on odgovori:

«Ne! Ja neću uzet od nine, nego od Mare...»

«Ala, Mare, ala! Daj šjor Stipi!» nagovarale su je drugarice, a ona najšaljivija od njih tisne joj u ruku svoje dvije zelene bobulje.

Mara pocrveni kao rak, posve se smete i obori oči. Drugarice su je nukale, a ona je prstima grčila jedan list na lozi i neprestano gledala u zemlju. Međutim joj se Amerikanac približio te joj nježnim glasom šapne:

«Ala, Mare, daj mi! Daj mi samo jeno zrno!» A Mare je još uvijek grčila lozin list i gledala u zemlju, kao da čeka, da se rastvori te je sakrije u svoje okrilje. Ta njezina nevina smetenost šjor Stipi se neobično dopala, pa ju je čitavu gutao svojim očima i šaputao joj moleći zrno grožđa. A kad je opazio, kako joj se od uzbuđenja nadimlju grudi, šiknula mu krv u glavu, — posve se zaboravio. I u hip se našao uz nju, zgrabio je za ruku i pokušao da je privuče k sebi. Ali ona se trgne svom snagom, kao da je u životnoj opasnosti, otme mu se i kao strijela poleti uza stranu... Sva je drhtala od uzbuđenja i od neznanog straha — i nije se ni osvrtala.

Šjor Stipe je poskočio nekoliko koraka za njom, ali gdje će on onako debeo dostići hitru košutu! Zato je stao, počešao se iza uha i počeo tobože tražiti zrele bobice grožđa. A pri tom je u mislima govorio:

«Poji bih je kako cuker!... A ona biži! Biži! Je to zaradi kapitana?... Ki zna?... No svejeno: najbolje je, da ga se ča prije rišin!»

Za Marom su doskora uza stranu potrčale kao po dogovoru i njezine drugarice, pa su se uz veseli hihot našle i opet sve na okupu gore na vrh vinograda... I opet su se stale šaliti s Marom.

«Bravo, Mare! Ne bi te bi ni zec dostiga!» govorila je prva.

«Ma svejeno si mu mogla dat dva zrna! Njemu je i potriba: vidiš, kako je suh — kako trlica!» nadodala je druga.

«E, bila bi mu Mare dala, ali ni stila ispred nas! Zato je i pobigla po strani, jer je mislila, da će šjor Stipe doć za njon...,» bocnula je treća.

Ali Mari nije bilo do šale! Srce joj je kucalo, kao da će prelomiti grudi, a krv joj je letjela u glavu i žarila joj obraze i pritiskala sljepočice.

Djevojke su sjele na gomilu, da se malko odmore; a isto je tako sjeo na gomilu dolje kraj puta i šjor Stipe «Merikan» zanesen u svoje misli. Djevojke su ga odozgo gledale, a jedna je dohvatila kamenčić, da ga baci prema njemu, ali joj je druga zaustavila ruku...

Doskora se sa strane Zelenog Račića pojavi jedan par, koji je Mara prva opazila. Srce joj je stalo još jače lupati, tako da je od njegovih udaraca osjećala pravu bol. Pre-

poznala je kapitana Ivu i Glavanovu Rožu... Domala su ih opazile i ostale djevojke, pa se jedna začudila:

«Gle, gle! Kapitan Ive i Roža Glavanova!»

«Da, ništo se i za njih govori!» doda druga.

«A, nisu oni jedan za drugega!» protivila se treća.

«Muči ti! Već će to nikako poć! Ona je bogata, a danas ti muški samo na to gledaju!»

«Osobito študijani! Oni misle: zač da uzmen kmeticu? A ku je zamen, onda neka ne bude za niš! Neka je bogata!»

«Ništo mora bit, kad sami gredu skupa u Grad!» zaključi jedna od njih.

Mara je bila nijema kao kamen. Slušala je njihove primjedbe i svaka ju je njihova riječ ujedala za srce... Gledala je, kako se kapitan Ive i Roža Glavanova približuju vinogradu, kako se primiču k šjor Stipi i kako su stali kraj njega. Činilo joj se, da čuje njihov razgovor. Roža je pitala svoga brata:

«Ča delaš tote?»

«San bi u vinogradu!»

«Sam?»

«Ne, nego z nikima divojčicama... Eno ih gore na vrhu!»

Roža i Ive pogledaše na vrh vinograda — i Mara je osjetila njihov pogled pa oborila oči... Roža se s nekim zadovoljstvom čudila:

«Z Maron?»

«Da!» smješkao se šjor Stipe i skočio s gomile, da skupa s njima krene prema Selu.

Mara je gledala za njima sjetnim i čeznutljivim pogledom kao za nečim dragim, što zauvijek od nje odlazi, pa joj se odjednom suze same od sebe stadoše kotrljati niz lice. Suze velike i krupne kao zelene jagode grožđa...

«Eto, sad plačeš!» primijetile su žalosno njezine drugarice. «A mi se samo šalimo....»

No vidjele su, da Mari šala nije ni na kraj pameti! Taj nenadani susret unio je mnoge sumnje i mnogo nemira u njezinu dušu.... Mnogo je nemira i mnoge sumnje taj nenadani susret unio i u dušu mladog kapitana Ive...

VII.

Šjor Stipe «Merikan» odlučio je, da što prije otpravi kapitana Ivu iz Sela. Zato je odmah pisao na parobrod, da se što prije mora naći mjesto za kapitana Ivu. Ako se mora nekoga otpustiti, neka se otpusti, ali mjesto se mora naći.

Roža je sa žaljenjem slušala razgovore o tom nacrtu, jer je ona željela, da mladi kapitan bude njoj što bliže. No tješila se, da će ga možda baš to njegovo namještenje na njihovu parobrodu privezati jače uz njezinu obitelj, pa i uz nju samu. Postat će malo pomalo ovisan o njima, sprijateljit će se s njihovim poslovima, i radit će za njih, kao da su njegovi. Po tome će se početi smatrati član njezine obitelji, — a ona je baš to i željela...

Po Selu se već na veliko govorilo o skorašnjem odlasku kapitana Ive. Jedni su pripisivali u zaslugu mladom kapitanu, koji se uvijek znade snaći i okrenuti u svijetu te koji je već sve poduzeo, da postane dionik Glavanova bogatstva.

«On zna, da će dobit polovicu!» tumačio je Grgur Britvica. «Brinut će se za brod, oženit će Rožu i ča ćeš bolje! Zna on, ča dela!»

Drugi su opet u svemu tome vidjeli zasluge šjor Stipa «Merikana» te su govorili:

«Zna šjor Stipe, ča dela! Dat će svoj brod u dobre ruke. A isto tako i sestru...»

«Bit će dobro i jenemu i drugemu,» zaključivao je Pere Škuna, — a u tome su se složili...

Ti su glasovi došli i do Mare. Činila se, kao da joj do njih nije ni najmanje stalo, a međutim je napinjala uši, da ulovi svaku riječ, koja se ticala kapitana Ive i njegove sudbine... Htjela je toliko puta potražiti mladog kapitana, da od njega samoga dozna sve, ali je odmah odbacila takvu pomisao. Željela je, da se s njim nađe i porazgovori, ali je opet svim silama nastojala da mu izmakne. Često bi

znala iz prikrajka s čežnjom gledati za njim, ali bi se pritajila u bojazni, da je ne otkrije. Toliko toga ključalo je u njezinim grudima, pa se bojala svojih riječi i same sebe. I ni jedanput se nije našla s njime na osami — kao nekad.

Mara je zgrčenog srca slušala sva ona pričanja o skorom kapitanovu odlasku, o nacrtima staroga Glavana i o nastojanjima, da se zauvijek združe Roža i Ive... Slušala je i neprestano o tome razmišljala. I uvijek je dolazila do zaključka, da u svemu tome ipak mora biti nešto istine. Ta eto: on je pristao, da pođe u službu Amerikanca, na njegov brod; zađe ponekad k njima; stari ga Glavan svuda hvali i govori o njemu kao o najbližem rodu. A napokon ona ga je na svoje oči vidjela, kako se vraća iz Grada s Rožom! Doista, to može biti i slučaj, ali slučaj, koji mnogo znači i govori. Pogotovu, kad o svemu tome pripovijeda čitavo Selo kao o javnoj tajni... Eto, do nedavna su i nju — Maru — dovodili u vezu s mladim kapitanom te je zbog toga bockali i šalili se s njom. A sad je odjednom sve to prestalo, kao da su se ljudi uvjerili, kako doista nema i ne može biti nikakve naročite veze između nje i kapitana. No zato ga tim više dovode u vezu s Rožom Glavanovom, kao da je svima jasno, kako je to živa istina i posve naravna mogućnost.

Sve je to skupa Maru žalostilo i boljelo, a nikako se nije mogla otresti tih misli, koje su je svuda kao sjena pratile.

Jedne večeri, dok je vani padala tiha kiša, nije mogla srcu odoljeti, pa je nakon toliko vremena i ona sa susjedima pošla do barba Jakova. Tamo su se češće sastajali mnogi iz Malih Dvora, otkad se saznalo za skorašnji odlazak mladog kapitana. Svi su htjeli da budu što češće s njime još ovo nekoliko dana prije njegova odlaska... S kišama je već i zahladilo, pa su se ljudi okupljali okolo ognjišća. Stariji su pušili i pijuckali iz zemljanog vrča, a mladež pobožno slušala njihovo pričanje. Ženske su plele čarape ili prele vunu.

Glavnu je riječ vodio stari barba Menigo. On je obišao pola svijeta još u doba škuna i brikova, pa je mnogo vidio, mnogo čuo i mnogo znao.

«Jedan put smo», pričao je polako barba Menigo, «plovili priko Ekvatora... Vitar nas je hiti daleko na pučinu. Zemlje nideri, posvuda samo more i oblaki. A vitar goni i goni kako munjen. Jadra su se rastrgala i visili su samo kusi, a prvi je jarbul bi slomljen... Bože, u tvoje ruke! Mislili smo, da nikad više ne ćemo vidit svojih, nego da ćemo ostat za večeru morskim brekòn. Došla je i noć. Crna kako u rogu. Vitar zviždi i sve nosi, a mi smo se obratili sveten Mikuli Putniku. Puštili smo i kormilo i sve — i hitili se na kolina. More se prilivalo priko broda, a iz oblaki je daž pada i pada. O, koliko smo prije znali klet! A sad svi dušu u se — sveti Mikula ovo, sveti Mikula ono... I eto, strila udre u jarbol! Pogledamo gori, a na vrhu žuti plamik! Gledamo bolje, a u plamiku sveti Mikula Putnik — jušto onakov, kakav je u našoj kapeli!... I on s svojon palicon maše simo, maše tamo i tira oblake.. Do jutra je nebo bilo vedro i čisto, a mi smo bili spašeni. Spasi nas je sveti Mikula Putnik — hvala mu i čast budi!»

«Amen!» šapnule su žene... Za čas je nastupila stanka, u kojoj se čulo jedino pucketanje vatre na ognjištu i zvrndanje vretena po podu.

«A san pozna nikega pokojnega Martina Tikvicu,» nastavlja barba Menigo, iza kako je napunio lulu i prstima metnuo u nju žeravicu s ognjišta. «A jako rad se je hvali. I kad je njegov brod doša u Marsilju, izaša je on z nikin svojin drugon u oštariju na litru vina. I temu svojen drugu je da jene brageše, samo neka sve potvrdi, ča on bude pripovida... Martin Tikvica je naruči litru vina, a kad se je okoli njega skupilo dosta svita, poče on pripovidat i jeno i drugo o svojen putovanju po moru. A njegov drug mu svaku potvrdi: Tako je! Tako je bilo! — Zatin je Martin Tikvica poče o niken nevrimenu, koje hi je zateklo nasrid mora. Gonilo nas je, gonilo — govori Martin Tikvica — gonilo nas je puna tri dana i tri noći. Ja san cilo vrime mora bit na kormilu. Su me zavezali, da me ne odnese more, pak nisan moga nikamo... I treće noći mi je došla želja, da zapipàn. Prez kruha i vina se more bit, ali prez pipe ne! I tako san tu noć izvuka pipu, napuni je s tabakon i išćen, išćen — a žigic ni bilo! O, ljudi moji, ča ćemo sad?... Kad na sriću — brum! — udre strila, i je priletila priko broda i upravo kraj mene! A ja brzo pružin pipu prema strili i natiži, natiži, dokle po božnjice ni zadimila... Svi su se u oštariji počeli temu smijat, a Martin Tikvica

se je izvika na njih: Ča? Ne verujete? A glejte i ta moj prijatelj je oni put bi blizu mene na brodu, pak neka on reče, je li istina eli ne!... — Svi su se u oštariji okrenuli prema njigoven prijatelju, a on ti moj brate skine bragešе i hi je da Martinu Tikvici i mu je reka: Hudoba, na ti brageše! — Ni sti opet toliko lagat poradi jenih brageš!»

Tome su se svi nasmijali. To su već bezbroj puta čuli od barba Meniga, ali im se ta zgoda uvijek svidjela i uvijek ih razveselila.

«Joh je meni!» poviče teta Klara. «Evo tu sidin, a doma me čekaju dica! Mi ni druge nego poć!»

Bila je već i ustala, no kako je baš tada za promjenu započeo barba Kuzma neku novu zgodu, teta Klara je zaboravila na svoju žurbu — i opet sjela.

«U niken mistu,» govorio je barba Kuzma, «kamo smo jenega dana bili došli, se je govorilo o svemu i svačemu. Dva munjena čovika su pošla u polje. A kad je došlo podne, su šli najprije jest, a potlje počinut. Prvi je munjenac valje zaspa, a oni drugi je sti učenit š njin kakovu munjeniju. I on ti uzme kosir, pak svojemu prijatelju odriže glavu i skrije je iza nikega kamika. A on se sam brzo skrije iza nike smokve i sve čeka i čeka gledajuć na svojega prijatelja prez glave... Prošli su onuda niki ljudi, pak ga pitaju: Ča tote delaš? A on njin: Pst, pst! Skrijte se ovamo iza smokve, pak ćemo gledat, kako će moj prijatelj, kad se probudi, iskat svoju glavu... Ma će to bit smišno!»

«Joj,» zgražale su se djevojke na tu priču, ali se barba Kuzma okrene k njima i reče:

«A sad ću jenu o nikoj divojčini... To se je dogodilo prid tri četiri sto lit upravo u našen Selu... Bila je nika divojčina i volila je nikoga mladića. Njeji su bili proti temu, ma ona ni stila slušat svoje roditelje, nego je govorila: Eli njega eli ninega! Ta njeji mladić je bi svitioničar na našen Otočiću; onamo, di je sad barba Martin. A ta je divojka odlučila jene noći pobignut iz kuće i preplivat sve do Otočića. To su doznali njeni brati, i kad je ona zaplivala, oni su skočili brzo u barku, izvezli se van i užgali feral. Divojka je mislila, da je to feral od svitionika na Otočiću, pa je počela proti njemu plivat. Pliva ona, pliva, a njeji se brati sve pomalo odmiču s feralon. Noć je bila črna kako u grobu, a ona sve pliva i pliva misleći da gre

proti Otočiću. Brati su je tako odvukli daleko, daleko. A ona se strudila i utopila...»

«Joh, sirota!» uzdahnule su djevojke, a nekima su se i oči ovlažile.

«Ča sirota? Tako se vajk dogodi, kad mlaji ne poslušaju starije!...» oštro upadne barba Kuzma, pa odmah nastavi: «Čekajte! I ovo se dogodilo u našen Selu prid tri ili četiri sto lit... Nika je divojka imala rada nikega mladića. I ovo i ono — i ona je š njin zgrišila. To je bila sramota, da ne more bit veća, pak su njeji roditelji rekli: Bolje da je ni, nego da u takovoj sramoti živi!... — I oni su je jenu večer uzeli u barku, izvezli je van na more, oko vrata su joj vezali veliki kamik i utopili su je u morsku dubinu!»

I ta je pripovijest uzdrmala djevojačka srca, ali nitko nije ni riječi prozborio, — kao da svi odobravaju tu groznu kaznu za takav grijeh.

Kapitan Ive je htio da malko promijeni tok pričanja, pa je i on započeo nešto iz mornarskog života, ali nešto vedra i vesela, da se društvo nasmije...

Mara ga je netremice gledala, a i on je često na nju svraćao svoj pogled. Odjednom se sjeti nečesa i promijeni tok svoga pričanja. Sada je govorio o uspomenama iz svoga djetinjstva i to baš o onima, koje su bile u vezi s Marom. Nije se ni osvrtao na brojne goste, nego je govorio, kao da priča jedino Mari, kao da njoj želi dozvati u pamet nešto tako lijepa iz njihova zajedničkog djetinjstva. Pričao je:

«Ja san kako dite jako rad služi poli svete maše. Znan, da bimo se u sakrištiji znali i potuć, ki će nosit vodu i vino, a ki knjigu. Ja san vajk sti nosit bočice z vodon i z vinon... I jene nedilje pod velon mašon, kad je bila crikva puna ljudi, mi se je dogodila velika nesrića: zadila mi je noga za škalin, i ja san pa na zemlju, koliko san bi dug i širok. U rukah san ima bočice z vodon i vinon — i obe su se razletile na stotine kusi!... To se zna, valje san poče plakat, i plaka san sve do doma. A moj otac me je za kaznu zapra u štalu i je zabrani, da mi se ne smi donest jist... I tako san osta u štali priko užine i cilo popodne... A onda si se došuljala odnikuda ti, Mare, — se domišljaš? I si mi donesla kus kruha... To mi je bilo tako milo, da san zaplaka.

San bi srićan, da si se ti domislila do mene i da si mi donesla jeno malo kruha, da ne umren od glada... Mare, se domišljaš?»

«Da!» šapnula je Mare i oborila oči, kao da priznaje neki grijeh.

Međutim su zaredale druge priče. Ali ih kapitan Ive i Mara nisu zapravo ni slušali, nego su mislili samo na onu zgodu iz zajedničkog djetinjstva te na nju nadovezivali još jednu i još jednu i još redom neizmjeran lijepi i ugodni niz...

A kad je noć već daleko odmakla, trebalo je otići i prekinuti pričanje. Žene su spremile igle, klupka, vunu i vretena, a muškarci još jednom nagnuli iz zemljanog vrča, prije nego će ustati... Dok su gosti odlazili, svijetlio im je sa vrata kapitan Ive i upozoravao ih, da ne padnu preko visokog praga. Svakome je rekao «Zbogon» i zaželio «Dobru noć». Mari je to tri puta ponovio — i tako bi je rado bio otpratio do njezine kuće! No ona se hitro pokrila pregačom po glavi, da ne pokisne od kiše, koja je tiho padala, i odlepršala kao ptičica. A on se morao vratiti u kuću, jer su ga uz ognjište čekali njegovi: baka, djed, otac i Rade.

Rade je već spavao naslonjen na banak, baka je poticala vatru, otac premiještao klupe i stolice, a djed mirno odbijao dimove kroz svoje duge brkove.

«Šjor kapitan!» odjednom djed prekine šutnju. «Svima je ža, da greš ča... pa teško gredu iz naše hiže. A najviše je ža nan..., ma ča mora bit, mora!... Tako je to na ten svitu, moj šjor kapitan!»

Doskora je cijela njihova kuća utonula u tamu i san. A kiša je tiho šumila po krošnjatoj menduli i čitavu noć pomnjivo prala njihov stari krov i sive zidove njihova doma....

VIII.

Već je sve bilo pripremljeno za odlazak kapitana Ive... Došla je vijest i sa Glavanova broda, da mjesto već čeka na mladog kapitana te da se desetog narednog mjeseca treba da nađe u Buenos Airesu, gdje će brod baš toga dana prispjeti sa svojim teretom iz Australije. Šjor Stipe je točno izračunao, koliko će kapitan Ive putovati do Buenos Airesa, te je zaključio, da već u subotu mora krenuti iz Sela.

U Selu se sada najviše govorilo o tom odlasku, a napose u Malim Dvorima, gdje su se svi smatrali u nekom rodbinstvu s mladim kapitanom. Posebna se užurbanost osjećala oko Ivine kuće, a i u njoj je sve nastojanje bilo upravljeno na njegov daleki put. Tu se šivalo i krpalo, pralo i glačalo — pomagale su i susjede, a s njima i Mara, kadgod je samo mogla. Ona kanda se nije mogla odijeliti od te kuće, u kojoj se u prvim danima othranila, u kojoj je preživjela prvo svoje djetinjstvo i uz koju je kroz cijeli svoj život bila privezana. Prelazila je preko svih neugodnosti i prigušivala u sebi mnoge osjećaje, ali nikad nije dozvoljavala, da tko drugi bude susretljiviji od nje prema tom drugom njezinom domu. Domu, koji je možda još više bio njezin, nego onaj pravi dom njezina oca...

Djed je sjedio na kućnim vratima ili uz ognjišće, pušio svoju pipu i neprestano tražio zgodu, da bude sa svojim miljenikom — kapitanom Ivom. Baka je upravljala poslovima oko opreme, prevrtala po škrinjama i tavanu, da ne bi što zaboravila metnuti na put svom dragom unuku. Među rubeninu utisnula mu je škapular i grančicu suhe masline, koja je bila na Cvijetnicu blagoslovljena, a na posebno mjesto sliku njegove pokojne majke... Na stol je nagomilala čitavu hrpu sitnica, koje je u kući našla i koje su na putu od same smetnje, — ali ih je Ive pomnjivo složio u kovčeg, da ne povrijedi meko srce svoje bake. A

baka je po stotinu puta na dan počela šmrkati, što je bio uvod u prolijevanje suza i uzdisanje: «Ive, srce moje, zač nas ostavljaš?»

Barba Jakov je bio zabrinut, ali i zadovoljan, a gluhonijemi Rade nije ni na čas htio ostaviti svoga brata. Išao je s njime po Selu, u crkvu, u polje — svuda; i kad bi uvidio, da je netko započeo veseli razgovor s njegovim bratom, udario bi i on od radosti svog Ivu po ramenu i zatulio: «U-u-u-a-a-a...»

U petak uoči svog odlaska kapitan Ive bio je na sv. misi, preko koje se pričestio. Zatim se oprostio od starog plovana, koji mu je dao na put nekoliko očinskih savjeta i na uspomenu molitvenik «Oče, budi volja Tvoja!»

«I ostani vajk dobar...,» govorio je stari plovan. «Neka ti je Bog vajk prid oči, pak će te on i čuvat... I nikad nemoj zabit svoje, svoju kuću, svoje Selo, svoj rod... Budi kako i naši stari mornari i kapitani, koji su putovali po cilen svitu i opet se vrnuli u svoj dom z iston viron, z istin poštenjen i z iston ljubavi...»

Kapitan Ive zahvalio se starom plovanu i ganut mu poljubio naboranu drhtavu ruku... Zatim je pošao na grob svoje majke, gdje je ostao u dugoj molitvi i mislima. A onda je otrgnuo sa groba cvjetić i metnuo ga u darovani molitvenik, da mu bude mila pratnja u dalekom svijetu.

Poslije objeda pošao je u Vele Dvore, da se oprosti od Glavanovih... I tamo ga je pratio brat Rade, ali kad su došli do Glavanova dvorišta, Rade nikako nije htio unutra, nego je sjeo na kamen kraj dvorišnih vrata, da čeka — kao kakav stražar...

Glavanovi su ga vrlo svečano dočekali. Svi su se okupili oko njega, pa čak i teta Anica, koja se inače nerado pojavljivala pred gostima. Sigurno je i ona bila obaviještena o nacrtima njihove obitelji, po kojima bi se imali združiti kapitan Ive s Rožom i šjor Stipe s Marom. No teta Anica nije mnogo govorila, tek je spomenula kapitanovu pokojnu majku, koja je bila vrlo dobra i marljiva žena. Ali kako se ostalima činilo, da je u tom času nezgodno govoriti o pokojnicima, brzo su preokrenuli razgovor na druge stvari.

Šjor Stipe mu je stavljao na srce svoj brod i zamolio ga, da ga o svemu obavještava. On bi morao biti kao neki

domaći na tom brodu, jer su ostali svi iz drugih zemalja, pa bi se imao i posebice brinuti za brod — kao da je njegov.

«Da, kako da je tvoj!» upadne u razgovor stari Glavan. «Kako da je na pol tvoj... Zač, — ki zna: to bi se moglo z vrimenon i dogodit!» Stari je Glavan tu ciljao na svoje planove s Rožom, a Roža je to osjetila, pa je stidljivo oborila oči.

Stari je Glavan zatim isticao, kako on voli kapitana Ivu kao svoga sina te da je sretan, što i svoje bogatstvo počinju s njime dijeliti. Doista nije to Bog zna koliko, što mu omogućuju zaradu na svome brodu, ali s vremenom može biti drukčije i može nestati razlike između njihova i njegova...

«A ja,» nastavljao je barba Pere, «ja bih se temu od srca radova... Star san i sve bliže grobu, pak bi mi bilo veliko veselje, kad bih vidi svoju dicu u srići i zadovoljstvu. A ja i tebe, Ive, držin kako svoje dite...»

Barba Pere je htio na odlasku mladog kapitana steći potpuno njegovo povjerenje i naklonost, da kasnije može što lakše provoditi svoje namjere. Nije izričito ponudio Ivi svoju Rožu, ali je iz zaobilaznog njegova pričanja i vraćanja uvijek na isto pitanje bilo svakome jasno, što stari Glavan hoće. Iz toga se razgovora moglo razabrati, da se pred Ivom otvara nova srećnija budućnost, jer su Glavanovi bili pripravni da s njime dijele svoje bogatstvo i da mu s vremenom posve prepuste svoj brod.

Kapitan Ive već je više puta pokušao da se oprosti, ali su ga Glavanovi uvijek zadržali... Na koncu je Roža donijela na stol neki kolač i liker te rekla:

«Gledaj, to san ti pripravila za na put.»

«I to ona sama!» tumačio je stari Glavan. «Ona ti ima zlatne ruke: sve, ča z oči vidi, z rukami zna učinit... Druge naše divojke ne znaju skuhat ni dobru palentu, a ona ti zna speć gospodske kolače i napravit liker... Da, i liker je ona sama učinila... E, neka je u zdravlje tvoje, Ive, a zajno i u njeno zdravlje!»

Stari je digao čašu, a i svi ostali s njim. Roža se kucnula s Ivom i tiho dodala:

«I nemoj me pozabit u svitu!»

A kad je ipak kapitanu Ivi uspjelo da se oprosti od Glavanovih, Roža ga je htjela otpratiti sve do dvorišnog

izlaza. Tu ga je još jednom zaustavila, izvukla iz džepa neki mali omot te mu ga predala s riječima:

«Ovo ti je mala uspomena..., da ne pozabiš na me!...»

Ive uzme omot, spremi ga, oprosti se i otide. Roža mu je još nekoliko puta s vratiju doviknula: «Zbogon!» A on je u pratnji svoga brata Rade, koji je na njegov povratak kao zec skočio sa svoga kamena, krenuo prema Malim Dvorima.

Pred školom su djeca igrala kolo i pjevala:

«Vozila se barka
Do svetega Marka,
Puna ga je ulja
Do svetega Jurja,
Puna ga je česna
Do svetega Petra,
Puna ga je žbulje
Do sveteg Mikule...»

Kad je mimo njih prolazio kapitan Ive, stali su. Ali kad je zamako iza ugla prve kuće, i opet se čula njihova pjesma:

«Kolo, kolo i šulanca
Babinega janca,
Pri komoštah tanca,
Cincelele!»

Toga je popodneva u kući kapitana Ive bilo vrlo živo. Susjedi i znanci bez prestanka su ulazili i izlazili. Barba Jakov je svakoga nudio mladim vinom, koje je čekalo na stolu. Na stropu su svuda visjeli sočni grozdovi, sa kojih su neka zrna pala na pod i rasprsnula se pod nogama došljaka.

«Hvala Bogu,» govorio je barba Jakov. «Pomoga mi je potrgat, oprat bačve i otočit vino... A sada neka gre za svojin puten. Ne moren reć, da mi ni ža, ča gre ća; ma svi znamo, da tako mora bit... Teško je čoviku, kad ima samo jenega takovega! I znan, da bi mi bilo puno laglje, kad bi mi hi još ostalo doma pet eli šest. Ali ča ćemo, Bog je moju pokojnu rano pozva k sebi, — a proti Njegovoj svetoj volji ne more se nič. On zna najbolje, ča je za nas najbolje..., čast i slava Mu budi!»

Kad se kapitan Ive vratio, razgovori su pošli drugim smjerom. Svi su pitali, kako je bilo kod Glavanovih, ali im je Ive tek u nekoliko riječi opisao njihovu susretljivost...

Prvi se između posjetitelja digao barba Martin s Otočića.

«Moran poć hitro na Otočić,» rekao je barba Martin, «zač i moja Mare ti želi danas reć zbogon!»

«Neka, neka, barba Martine! Hvala i van i njoj!» opraštao se od njega kapitan Ive, pa ga poljubio u kosmato lice...

Pred veče je doista došla i Mare te se izgovarala, da joj oproste, ali da nikako nije mogla doći prije. Nitko joj nije ni prigovarao, ali se njoj činilo, da je napravila veliki propust, što baš zadnjega dana pred Ivin odlazak nije bila kod njih, da im bude pri ruci zbog zadnjih priprema i zbog gostiju. No zato se trsila do nadoknadi izgubljeno vrijeme, pa je pregledala kovčeg, pomogla u kuhinji, napravila u sobi red, donijela vode, nalila čaše i uopće doskočila svemu u kući.

A kad su se u suton neki gosti počeli razilaziti, stala se i ona spremati za odlazak. No to je spremanje potrajalo mnogo dulje nego obično: kanda joj se nije dalo ostaviti taj dom — ili kao da se bojala poći sama u taj suton, koji međutim i nije bio taman, jer ga je osvjetljivala puna mjesečina.

«Ča greš, Mare?» upita je mladi kapitan.

«Moran, zač je kasno...»

«Čekaj, ću poć s tobon nikoliko korki...»

I pošao je. Samo se tih «nikoliko korki» nekako i odviše produljilo... Produljili su se niz čitave Male Dvore, pa uz obalu do šumice i dalje, dalje sve do uvalice svetoga Mikule, uz koju su ih vezale toliko lijepe uspomene... Ondje se Marina lađica njihala na valima, kao da se veseli njezinu povratku, te je drmala i potezala konop, kojim je bila privezana uz hridinu, kao da se hoće otrgnuti, kao da joj se nekamo žuri... Ali Mari se međutim nije više žurilo. Zavezla se u mile razgovore i u nježne sanje — kao nekad. I teško joj se bilo odijeliti od obale, jer je osjećala, da se iza toga rastanka ne će više dugo i dugo, a možda

više i nikada sastati tu s onim, koji joj je tako bio prirastao uz srce i koji je ispunjao sve njezine misli i osjećaje.

No mjesec je odmicao od brda i sve se više uspinjao po nebu. Svojim je srebrom poškropio valove, oblio klisure i borove i čitav kraj. Vjetrić je šumio kroz šumu, a lađica se sve to jače njihala i potezala konop...

«Zbogon, Ive,» šapnula je Mara. «Nis ti mogla nič kupit za uspomenu. Ti znaš, da niman š čin... Ma tu ti dajen bili facolić, da te kunpanja na putu.» Izvuče ga iz njedara i pruži mu ga. «Delala san ga u samoći... misleć na tebe i na tvoj odlazak...»

«Hvala ti, Mare! Hvala ti!... Više to vridi, nego ne znan ča.» Za čas stane, a onda joj pogleda u oči. «A sad ću ti reć ništo zaspravlje. Govoriš, da si ga delala misleć na mene?... Daj, Mare, misli i dalje tako na me. I nemoj me pozabit, kako ne ću ni ja tebe... Sve naše uspomene od ditinjstva do dana današnjega ću ponest s sobon u svit kako najmilije, ča iman... Zač znaš, Mare, ja san puno razmišlja o tebi i o sebi, puno noći nisan moga ni oči stisnut, i san pozna, da uvò, ča je med nami, već ni ona ditinjska igra. Med nami se je splelo ništo višje, ča nas veže za vajk... Puno san razmišlja o ten i sada ti na rastanku govorin, da i ti znaš moje iskrene misli... I molin te, da vajk misliš na me, kako ću i ja na te. I čekaj me, Mare, čekaj me tako dobra, dokle se vrnen iz dalekega svita... I oni put ćemo bit svoji... Ti moja, a ja tvoj...»

Govorio je tiho, ali u nekom zanosu. Glas mu je podrhtavao... A Mara je u čitavom tijelu drhtala i činilo joj se, da će svakog časa od uzbuđenja izgubiti ravnotežu i pasti. Disala je naglo i duboko, a srce joj je lupalo, lupalo...

«Obećaj mi, Mare,» nastavljao je Ive, a ona je tiho, jedva čujno, kao kroz san prošaptala:

«Obećivan...»

A Ive je izvadio iz džepa zlatni lančić, pa joj ga ovjesio oko vrata i rekao:

«To je od moje pokojne matere... Stavili su mi ga u kufer, da ga ponesen s sobon, a ja ga darujen tebi, Mare, da ga čuvaš i da te domišlja naše mladosti i mene, koji ću bit daleko u svitu...»

Hladan dodir zlatnog lanca na vrat Marin učinio je, da se sva stresla. A onda ju je uhvatila vrtoglavica i klonuše joj noge... Ive ju je pridržao na svojim grudima i rukom joj je gladio čelo i uvojke... No Mara se za čas opet trgnula i izvukla iz njegova zagrljaja, tek je još njezina ruka ostala u njegovoj. A Ive ju je polako, polako kao najveću dragocjenost prinio k usnama te na njoj utisnuo dugi cjelov.

«O Bože, Bože!» hvatala je Mara daha od uzbuđenja i žurila se na svoju lađicu. «Zbogon, Ive! Neka te Bog čuva...»

«I tebe, Mare... Zbogon!»

Klonulim pokretom umakala je Mare vesla u valove i sporo odmicala od obale. Mjesec ju je obasjavao svojim sjajem, a Ive pratio sa svim svojim mislima i čežnjom prema Otočiću, gdje se na mjesečini od vremena na vrijeme pojavljivalo slabo svijetlo svjetionika... Ive je opazio svaki put, kad se Mara prema njemu okrenula, pa bi joj rukom domahnuo i prošaptao: «Zbogon, Mare!...» I dugo je ostao na obali opijen srećom i veličanstvom noći, u kojoj je mjesečev sjaj cjelivao i more i klisure i kuće i borove — sve... i cijelu zemlju pretvarao u čarobno carstvo, kakvo postoji samo u dušama zaljubljenika...

* * *

Sutradan je Mara na svjetioniku čekala prolazak parobroda... Neprestano je gledala prema rtu, iza kojega se imao pojaviti parobrod dolazeći iz Grada... I jest, eno se već vidi dim iza brijega. Vjetar ga nosi. Hladni vjetar s kopna...

Mara se popela na vrh svjetionika s bijelom plahtom u ruci, da maše Ivi, kad bude prolazio pokraj Otočića... A Ive je stajao na najgornjoj palubi naslonjen na željeznu ogradu i vlažnim pogledom milovao cijeli svoj rodni kraj. Gledao je niz brežuljke i proplanke, po vinogradima i putevima, po šumicama i obalama i po krovovima, što su se spuštali od crkve sv. Jurja prema moru, u mislima se opraštao od njih i napinjao vid, da opazi rodnu kuću i nasluti iz nje pozdrav svojih milih...

Slučajno se mašio u džep i u njemu našao onaj omot, koji mu je poklonila Roža juče na rastanku. Stane ga od-

matati, da vidi, šta je u njemu — i začudi se: u omotu se nalazila Rožina slika u srebrnom okviru. Smiješila mu se i gledala ga svojim velikim očima kao za vrijeme onog zajedničkog povratka iz Grada ili kao prigodom jučerašnjeg rastanka... Okrenuo je sliku. Na poleđici je nespretnom rukom bilo napisano: «Svojen dragen kapitanu Ivi na vičnu uspomenu njigova i priko groba virna — Roža.»

Ta ga je posveta malko uznemirila, ali je taj nemir doskora bio potisnut od raznih slika, koje su mu se kovitlale glavom... Eno onamo na prozoru sada sigurno stoji naslonjen djed te dostojanstveno odbija dimove iz svoje pipe, a iza njegovih leđa šmrče baka i okrajkom pregače briše suze. Otac se po svoj prilici sada vraća iz Grada sa svojom tovaricom preko Zelenog Račića, a Rade je negdje uz obalu te prati odlazak parobroda...

Eno se bjelasa crkvica sv. Mikule, a eno i nezaboravne uvalice, pune uspomena... Ah, eto i Otočića! Na njemu se posve dobro razabire koliba barba Martina, pristanište s lađicom, nešto grmlja..., Ali se ne vidi ni žive duše. Aha, onamo gore na svjetioniku nešto se crni... Kapitan Ive napinje oči i nagađa, je li to barba Martin ili Mara... Sigurno je Mara, jer eno barba Martin baš ide iz kolibe k obali· poznaje ga po hodu... Ono gore je Mara, da, Mara, Mara... Eno mu već i maše velikom bijelom plahtom — kao zastavom. Rubac joj se činio premalen, a ona svakako želi, da je Ive na prolazu zapazi...

I Ive maše. Maše i s rupcem i sa šeširom — i napinje oči, da primakne bliže čitav Otočić i sve, što je na njemu. A parobrod plovi punom parom. Gusti dim suklja i leti na vjetru, a pramac siječe valove...

«Zbogon, Mare!» šapće Ive, a isti šapat leti i sa vrha svjetionika:

«Zbogon, Ive!» Nitko ne čuje taj šapat, ali ipak dolazi do njihovih srdaca i stiska ih nekom neobičnom žalošću i slutnjom.

Mara maše, a suze joj neprestano pune oči i zamračuju pogled. Htjela bi da viče, da poleti za parobrodom... Eno, baš su dva galeba prohujala na vjetru iznad njezine glave i uputila se ravno za parobrodom.

«Bili galebi, ponesite mu moj pozdrav...,» šapće Mara. I jest, čini joj se, da su je galebi razumjeli: eno mašu, neumorno mašu sa svojim krilima kao s bijelim rupcima i lete za parobrodom, koji sve to dalje odmiče... Iza njega se vidi duga brazda i dim, koji vjetar trga i raznosi. Parobrod postaje sve manji i manji — i gubi se iza dalekog rta... Još se naslućuje samo dim... Zbogom... Zbogom... Zbogom...

Prestala je Mara mahati i sišla je s vrha svjetionika. A dolje su se razbučili valovi na obalama Otočića. To ih je parobrod poslao... A njoj se činilo, da i u njima čuje šapat svog Ive, pa ih je sa zebnjom slušala i prepuštala se snatrenju...

Toga je dana Mara htjela da bude sama sa svojim čuvstvima, pa je i svog oca izbjegavala. Ali kad su se za večerom našli, počeo je stari barba Martin da joj nešto važna govori... Ona ga ispočetka nije pravo ni slušala, ali kad je čula spomenuti kapitanovo ime, nekako se trgnula i sa znatiželjom pratila dugačko razmatranje svog oca.

Barba Martin je najprije počeo o odlasku kapitana Ive, kojega je on volio kao sina. Drago mu je, da se Mara lijepo i sada s njime gleda kao i u djetinjstvu, i veselio se, što se kapitan nije na školama i u svijetu pogospodio i otuđio starim znancima i seoskim običajima... Starac je bio nešto načuo, kako se po Selu govori o njegovoj Mari i Ivi, ali je sve to svodio na staro prijateljstvo i odbijao sve seoske brbljarije.

«Nu,» govorio je barba Martin, «ti više nisi dite — i već se odzdavna pripravljan da ti ništo rečen... Jedan put je bi poli mene stari Glavan...»

O tome barba Martin još nikada nije pričao svojoj kćeri, a sad mu se nekako razvezao jezik i pružila zgodna prilika. Potanko je stao opisivati sav razgovor sa starim Glavanom i njegovu ponudu, pa je završio:

«Ja ti se, Mare, ne ću mišat u te stvari... Ti već nisi dite i moreš sama promislit... Razmišlja san i ja o ten i gledajuć dobro po svitu san razumi, kolika bi bila srića za te, kad biš sigurno mogla gledat u budućnost... Glavanovi su bogati i prebogati, nosili bi te na rukah i ne bi ti falilo ni mlika od tića... Ali u ten odlučuju i druge stvari... Znan ja to... Bože dragi, ter san i ja bi mlad...»

Barba Martin je još htio da nastavi, ali ga prekine glasan Marin plač... Suze su joj se kotrljale niz lice, a jecaj joj se dizao iz dubine grudiju...

«Ajde, ne plači, ne plači,» nastojao je barba Martin da je umiri, ali nije uspijevao... A nije ni znao, zašto Mara toliko plače... Je li zbog neslućene sreće, koja se s Glavanovom ponudom pred njom otvara?...

IX.

Dva mjeseca iza odlaska kapitana Ive stigla su u Selo njegova toliko očekivana pisma. U pismu, koje je bilo upravljeno na barba Jakova, nalazio se poseban papirić za staroga djeda, poseban za baku, a poseban za nijemog Radu. Svakome je od njih mladi kapitan želio nešto reći. A u tom se pismu nalazila i lijepa svotica novca u posebnom ovoju, na kojemu je pisalo:

«Dragi čako, tote Van šaljen cilu svoju prvu plaću, da Van bude za Vaše potribe. Ku Bog da zdravlje, neću ni kasnije pozabit na Vašu ljubav i Vaš trud!»

I Mari je stiglo pismo od mladog kapitana, a isto tako i starom plovanu i šjor Stipi «Merikanu». Pismo za šjor Stipu donio je sa sobom suhonjavi poštar, kad je po običaju uveče došao sa svojom ženom k Glavanovima.

«Na, na!» mahao je poštar s pismom, «i van jeno pismo iz Merike!»

Cijela se kuća strkala, da čuju, što javlja kapitan Ive. Roža je širokih očiju gledala u pismo, koje je šjor Stipe polagano otvarao, kao da čeka, da će iz njega nešto neobično izletjeti. Barba Pere se značajno smješkao i rukom gladio bradu, a teta Anica se u očekivanju podbočila na vratima. I poštar i njegova vrijedna družica zašutjeli su čekajući, da šjor Stipe počne čitati na glas. No šjor Stipe je kao za inat šutke letio okom preko redaka, zatim zatvorio pismo i bacio ga na stol.

«Ča piše? Ča piše?» provalili su svi odjednom s pitanjem. A Roža je brzo pograbila pismo i stala ga poluglasno čitati.

«Ča? Niš!» odgovori šjor Stipe. «Da je srićno doša, da su ga lipo primili na brodu, da je sve u redu kako u Beču i da pozdravin sve doma... To i niš već!»

I doista, kad je Roža došla do kraja, vidjeli su, da je samo to pisalo u pismu. I svi su ostali nekako potišteni

i razočarani, a napose Roža i stari Glavan, jer su se oni nadali nečemu naročitom... Čemu? Ni sami nisu znali, čemu! Ali svakako nečemu ljepšemu, nego što je doista u pismu bilo.

«E, pisa je on i drugin,» upadne poštarica. «Barba Jakovu je bilo debelo pismo. Proti svitlosti bi čovik reka, da su unutra šoldi... Ma svejeno je pismo za Maru bilo još deblje! Cile litanije!»

«A?» čudila se Roža.

«Je, je, ma ni u njen bilo šoldi,» nadopuni poštarica, ali je prekine glas s vratiju:

«Eeee, vi vajk govorite o šoldi! Samo šoldi i šoldi, a nimate hi nikad!»

To je govorio učitelj, koji se baš u taj čas sa šjorom Kekom pojavio na vratima... I on je odmah okrenuo razgovor na drugo: stao je prisutne uvjeravati, da je prošle noći bio potres. On je bio budan kao i sad i držao je otvorene oči, kad odjednom počela zemlja tutnjiti i kuća se tresti! Šjora Keka je tvrdila, da to nije moguće, jer bi to ona bila čula, a ne on. On je cijelu noć spavao kao top i hroptao kao iz bačve, — a ona ima tanak i nježan san kao zec. Ona je zato bila mišljenja, da je njezin muž o tom strašnom potresu samo sanjao... No on se silno uzrujavao proti tome i tvrdio, da on nikada u svom životu još nije sanjao i da po njegovu mišljenju samo bolesni ljudi sanjaju, a on je eto — hvala Bogu — zdrav kao kremen. I zato je na silu htio, da su i drugi štogod čuli.

I dok je razgovor o potresu odzvanjao po sobi, uzeo je stari barba Pere suhonjavog poštara pod ruku i izveo ga u kuhinju.

«Onde ni moguće pominjat se!» pokazivao je barba Pere prema sobi. «Učitelj rove kako tovar i misli, da svaki mora klimat na ono, ča on reče... Eto, večeras se je stavi na potres. A sigurno je bi njemu potres u glavi! Naloče se kako brek, pak misli, da se zemlja trese...»

Poštar je bio istoga mišljenja, a barba Pere okrene na drugu:

«Ubili smo debelu ovcu. Na njoj je bilo dva prsta loja... Sutra ću van poslat jenu nogu, da si i vi jeno malo omastite bradu!»

«Ma nemojte, barba Pere!» branio se poštar, ali tako kao da govori: «O pošaljite samo, pošaljite, će mi bit jako drago, zač ja iman raje nogu od ovce nego ne znan ča na svitu!»

«Poslat ću van i bocun bilega vina! Da malo zalijete!» nastavljao je stari Glavan.

«Ma zač, barba Pere! Nemojte, barba Pere!»

«A još će se ča nać!...» govorio je stari Glavan i odjednom postao neobično darežljiv prema poštaru.

«Hvala van, barba Pere, hvala! A kako da van ja to povrnen?»

«To ni potriba!... Nego ništo san van sti reć!» prelazio je tek sada stari Glavan na ono glavno. «Vi ste ču, da moj Stipe ništo misli o Mari iz školja...?»

«San, san!» odvrati poštar.

«E, zato bi bilo dobro znat, kemu ona piše i ča piše. A isto tako i ča drugi njoj pišu!... Vidite na jedan primer, danas je dobila pismo od kapitana Ive... a dobro bi bilo znat, ča je pisa. A tako i za naprid! Zato bih sti vidit sve, ča ona njemu piše i sve, ča on njoj piše... Ter to van ne će bit teško, ča ne? A ja ću van sutra uz onu nogu poslat i dva sira... pak će se još ča nać!»

«Hvala van, barba Pere, hvala!... Znate, ja san službeno lice, ma dobremu prijatelju vajk rad pomoren. Samo ne smi nidan znat!»

«Bože oslobodi, da bih ja ča kemu povida!... Ću van bit jako zahvalan, dokle buden živ — i vajk ću vas imat na pameti!»

«Dobro, barba Pere! Dobro!» zaključi poštar, ali se činilo, da barba Pere ima još nešto nadodati.

«Da,» nadoveže stari Glavan. «A ste ču ništo i o mojoj Roži i o kapitanu? Da, da, moglo bi ništo bit..., ma upravo zato bin sti vidit kapitanova pisma, u kojima bude pisa o toj stvari... San van misli poslat ništo bilega, zač vidin, da van bolje gre u tek, ma jušto ku ćete, ću van poslat i jedan bocun črnega...»

«Dobro, barba Pere, dobro! Ja san službeno lice i sve će bit u redu!» pružao je poštar ruku, kao da sa starim Glavanom sklapa vrlo važnu pogodbu.

«A tote si!» reče poštarica, koja je uto banula u kuhinju. «A ja sve mislin, kadì si? Da ti se ni ča dogodilo?»

«Ča bi mu se dogodilo?» srdio se stari Glavan zbog takve kontrole i nadodao: «Neće van ga nidan pojist, ne, ne bojte se!... Mi smo pobigli ovamo prid potreson; pak ku je dobro finilo, gremo nazad!»

I vratili su se u sobu...

Poštar je i te večeri dobivao u igri na kartama, ali ipak nije bio onako srećan kao obično. Neprestano je mislio na ovčje stegno s dva prsta loja, na dva sira i na bilo i crno vino.

«Ovo je bilo, ča ne?» značajno je i sa smješkom pitao staroga Glavana, kad su se kucnuli, ali se učitelj izderao na njega:

«Ča si slip, pak ne vidiš, da je bilo?! Ćemo ti morat kupit oćale!»

Te je večeri poštar malo zakasnio preokrenuti svoju čašu na stolu. I već mu se jezik pomalo počeo plesti, kadli se njegov pogled sastane s pogledom njegove žene... — i čaša je odjednom kao sama od sebe imala dno gore:

«Dosta, ja san službeno lice...!»

* * *

Jednoga dana, kad je Mara bila u Selu, pozove je barba Jakov, da dođe k njima. Na stolu je čekao velik arak papira i olovka... Barba Jakov je htio odgovoriti svomu sinu...

Mara se odmah prihvatila posla i sjela za stol, a oko nje se okupili barba Jakov, djed i baka: svi su htjeli da sudjeluju u tom pismenom razgovoru s dalekim ljubimcem... Barba Jakov je polako govorio, a Mara je pisala:

«Dragi moj Ive! Mi smo hvala Bogu zdravi svi u kući i nadamo se, da će ovo pismo nać i tebe u lipen zdravlju i veselju, ča ti ja od srca želim, kao i tvoj did i tvoja baba i tvoj brat Radé. Dragi Ive, čuda smo se razveselili, kad smo od tebe dobili list i kad smo čuli, da si zdrav i da ti je dobro. Neka ti Bog i Blažena Divica dadu, da ti bude još bolje i sad i vajk!... A ča si nan poša poslat one šolde? Dragi sinko, to je lipo od tebe, da se škrbiš za nas, a drago mi je to i sporadi ljudi. Svi su se u Selu iznenadili i svaki te hvali. Šoldi su nan upravo došli kako iz neba, ma svejeno ni bilo potriba da nan šalješ valje sad, zač mi svi znamo, da je i tebi kako kapitanu puno tega potriba u ljučken svitu... Dragi Ive! A sad da ti pišen, ča je s nami. Svin nan je dobro i svi smo, hvala Bogu zdravi. Božić smo pasali prez tebe, sami. Bili su poli nas i Mara i barba Martin, pak te puno pozdravljaju i vajk pitaju za te. Mara nan je sfrigala fritule i bile su fine kako med. Škoda, da i ti nisi bi doma! Polili smo badnjak, ča san ga donesa iz Suhe Glave, i molili smo za te, da ti Bog da sriću u daleken svitu. Dragi moj sinko, sad ti više niman ča pisat, nego da te je pozdravi gospodin plovan. On vajk pita za te i jako te ima rad. U nedilju su se oženili Tone Krivi i Marija Zvanetova, ali je pada daž i to je čuda smetalo. Po Selu se govori, da Glavanovi nete kupit onu drugu hižu u Gradu, a sad i mene nikako liplje gledaju nego prije. To je sporadi tebe, ki si na njihoven brodu. Da ti pišen i to: sad je šjor Stipe poče posujivat ljuden šolde za poć u Meriku. I kroz lito dan mu moraju vrnut tri pute toliko. Ma ljudi su srićni, da je i tako, zač su u nevolji i se ufaju da će njin u Meriki poć bolje. A meni je ža ljudi, zač moraju u Meriki delat cilo lito za vrnut dug šjor Stipi Merikanu; a ki će se kroz to vrime škrbit za njihove obitelji, koje ostavljaju tote. Meni se čini, da to ni pametno, ma ča ću, će bit, kako Bog da!... Dragi Ive, a sad ti više niman ča pisat, nego primi pozdrav od svih nas...»

Barba Jakov je nastavio:

«A sad ti javljan, da te pozdravljaju svi susedi i rodbina, a najveć baba, did brat i ja tvoj otac — Jakov.»

Barba Jakov stane, zaokruži pogledom po prisutnima i zapita:

«San reka sve?»

«Si, si; neka ga Bog blagoslovi!» šmrkala je baka kroz suze. Ali djed izvadi svoju pipu iz usta, — svečano se okrene prema Mari i reče:

«Uzmi olovku i piši: Dragi moj mili šjor kapitan! Pozdravlja te i tvoj did. Priporučujen ti, da ostaneš vajk dobar i vridan, kako si sad. Da ne pozabiš svoju hižu i svoje selo. I svoju zemlju. Zač ona će te vajk dočekat z obima rukami. I kad te cili svit zapušti i kad sve drugo propade, na ovoj siromašnoj zemlji i u ovoj hiži ćeš nać krov nad glavon i malo zelja i krumpiri za življenje. Čuvaj zdrav-

lje i budi nan za diku, kako si bi i dosad. Šjor kapitan, pozdravlja te tvoj stari did.»

Stari je djed i opet metnuo pipu u usta i potegnuo iz nje, a Mara je na dnu papira nadodala i pozdrav od «pisarice». Nije ni naznačila, koja je to «pisarica», ali je znala, da će Ive to odmah pogoditi. A kad je pomnjivo napisala na ovojnici naslov, ponudila se, da će sama odnijeti pismo na poštu.

No nije pošla ravno prema pošti, nego je najprije skoknula kući i u pismo barba Jakova metnula još svoje, koje je već nekoliko dana nosila sa sobom. Zatim poljubi list i najljepšim željama otpremi na daleki put. I veselila se pomišljajući, kako će ga njezin Ive primiti i čitati.

Ali Ive nije njezino pismo ni primio ni čitao! Stegno puno loja, dva sira, bocun biloga i bocun črnoga vina — učinili su suhonjavog poštara presavjesnim u izvršenju želje staroga Glavana. Pomnjivo je pretraživao svaku pošiljku, pa se tako namjerio i na Marino pismo. Izvukao ga je, metnuo u džep i naveče s osobito uzdignutim nosom prekoračio prag Glavanove kuće.

«Barba Pere!» rekao je podglas starom Glavanu. «Van iman ništo reć u četiri oka.»

Stari se Glavan odmah domislio, o čemu se radi, pa je odveo poštara u kuhinju i upitao:

«Ča je?»

«A niš, niš! Ulovili smo jenega zeca,» lupkao je poštar po džepu, a zatim izvadio Marino pismo i predao starom Glavanu.

«To je lipo od vas!» smješkao se barba Pere. «Baš san van danas misli poslat dva mlada pulaštra, ma nisan ima vrimena, pak ću to učinit sutra.»

«A, ča ćete se mučit, barba Pere! Bome smo prijatelji, a prijatelj za prijatelja bi sve učeni!»

«Hvala van lipa! I baš iz tega prijateljstva ću van poslat ta dva pulaštra... A tribalo bi i vina! Sigurno ga već nimate ni kaplje?»

«A imamo, imamo još ništo!»

«Niš zato! Neće škodit, ku pošaljemo još jedan bocun...»

«Ma ča ćete se mučit, barba Pere,» branio se poštar iz običaja, ali sa željom, da se njegove riječi ne uvaže...

Barba Pere je dvaput pročitao Marino pismo. Zaustavio se napose kod onoga mjesta, gdje Mara opisuje njegov dolazak na Otočić i njegovu prosidbu. Vidio je, da je barba Martin na njegovoj strani i da bi želio, da se Mare preseli u Vele Dvore, — i to ga je veselilo. Na neke uspomene iz djetinjstva, o kojima je Mara na dugo i široko pisala, nije polagao važnost. A isto ga tako nisu uznemirili njeni savjeti Ivi, da bude dobar i da misli na nju. Jedino mu je smetalo, kad je ono spominjala njihovu «danu besidu», koju će ona držat sve do svoje smrti, ma što se dogodilo.

Dakle ipak je istina, da je među njima nešto ozbiljna, kad se već govori o «danoj besidi». A to se posve križa s nacrtima starog Glavana! I njegov sin Stipe i njegova kći Roža — doživjeli bi sramotu, jer je već cijelo Selo uvjereno, da je Ive njegov budući zet, a isto se tako mislilo, da će i Mara rado poletjeti u obnovljeni Glavanov dom... Stari je Glavan uvidio, da se glavno težište nalazi na Mari... Ako Mara ne pusti kapitana, onda je propala stvar i s Rožom i sa Stipom. Treba zato pod svaku cijenu razbiti njihovu «danu besidu»! Treba ih odijeliti..., i čini mu se, da je dobro počeo. Najbolje, da oni jedno o drugome ne znaju ništa! Poštar je vrijedan u tom poslu i poslušan kao pas, a on ne smije žaliti darova, jer o njima ovisi mnogo i mnogo toga!... Kad su jedamput Mara i Ive odijeljeni, lako je izvojštiti pobjedu najprije nad jednim, pa nad drugim. Mara bez kapitana nema se na koga osloniti i sve će učiniti, što odredi barba Martin. A kako vidi, barba Martin je — kao pametan čovjek — na njegovoj strani. Tu bi dakle jednostavnim putem išlo — preko barba Martina!... A ne bi bilo teško dobiti ni drugu bitku! Jer kud će kapitan Ive bez Mare? Na koju djevojku da pogleda, kad ga nijedna nije vrijedna? Međutim će se uživjeti na njihovu brodu, uvidjet će, da se s Glavanovima dade lijepo živjeti, i Roža će biti za njega jedini pametan izbor... Dakle, i opet se sve slaže, ali jedino, ako uspije ono glavno, to jest — ako uspije onemogućiti i poništiti onu «danu besidu»!

«Na delo!» rekao je sam sebi stari Glavan i stao snovati opsežne osnove, kako da to postigne.

A sutradan je uhvatio Rožu i rekao joj:

«Čuješ, Roža! Bi triba da napišeš kapitanu Ivi dvi, tri beside. Onako, lipo... znaš...»

Stari je Glavan mislio, da će Rožino pismo i zanimanje za mladog kapitana lijepo odjeknuti u njegovu srcu. Od Mare neće primati nikakvih vijesti, — mislit će, da ga je zaboravila i da mu se iznevjerila. O, on će već i to pripraviti!... I onda će se sam od sebe obratiti Roži.

Roža je poslušala svog oca i poslala kapitanu Ivi dugo pismo, koje je započela ovako:

«Dragi moj mili i nezaboravni moj Ive! Primili smo od tebe tvoje drago i milo pismo i srićna san, da si se domisli na nas u daleken svitu i da si nan pisa nikoliko milih i slatkih besid. Ja san tvoje pismo sto puti poljubila i sva san mislila, da to ljubin tebe moga dragog i nezaboravnog Ivu, na kojega vajka mislin. Da je tinta cilo naše more, a pisari svega svita sluge, ne bi moje opisali tuge! Otkad si poša, vajka na te mislin od zore do noći i sve čekan, Ive, kad ćeš k meni doći. Ti si moja zvizdica na nebu i na zemlji trava, na kojoj moje srce spava! Mome srcu više nima lika, ti si mome srcu dika! Kako tica zoru, kako cvit rosu, kako oči svoje — tako tebe moje srce vole! Dragi i mili moj i nezaboravni moj jedini Ive, ja bih srićna samo onda bila, kad bin ruke svoje oko tvoga vrata obavila i kad bin znala, da i ti na me vajka misliš, kako i ja na te. Zato zami pero i vrime ne gubi, nego reci svojoj Roži, da je srce tvoje ljubi. I izliči tako moju ranu, pa okreni pismo sad na drugu stranu... I na drugoj strani pisma moga ja te ljubim, Ive, do crnoga groba...»

I tako je Roža ispunila i čitavu drugu i čitavu treću i čitavu četvrtu stranu svoga pisma. Nastojala je da pismo složi što ljepše i da unutra umetne što milije riječi, a dobrano se poslužila i s nekim starim «Ljubavnim listarom», koji je jednom zgodom bila kupila u Gradu.

Iza mnogih pozdrava i cjelova, koje je slala svome odabraniku, napisala je na dnu četvrte stranice još i ovo:

«Prid kućon mi zelen bor, čekan brzi odgovor!»

I sva je bila srećna, kad je pročitala to svoje pismo, pa su joj čak i suze došle na oči od prevelikog ganuća. Bila je uvjerena, da nitko u Selu ne bi složio ovako krasno ljubavno pismo, i željela je, da ga kapitan Ive što prije dobije u ruke...

X.

Mara je svakoga dana očekivala vijesti od kapitana Iva, ali ih nije dočekala. Prošao je jedan mjesec, prošao je drugi..., primio je pismo barba Jakov, po Selu se govorilo, da su ga primili i Glavanovi, ali za nju ništa i ništa! To ju je mučilo i izjedalo, ali je svoju bol skrivala u dubini srca i nastojala je umiriti različitim opravdanjima. No bolno se srce teško umiri, a njezino se nije moglo nikako!

Svakojake su joj misli dolazile na um i svakojake napasti... Možda je on u svijetu našao koju drugu? Možda je istina ono, što se govori po Selu za njega i Rožu?... To sam Bog zna! A nju u grudima boli i muči i grize, grize...

A eto i danas je svojim očima pročitala na dnu pisma, koje je poslao barba Jakovu, lijepi pozdrav za vrijednu «pisaricu». To je pismo posebice pročitala barba Jakovu, posebice baki, posebice djedu — i uvijek je s posebnom radošću pročitala i onaj lijepi pozdrav «pisarici» na dnu.

«O, Bože, Bože, meni će doć iz pameti!» šapnula je Mara s uzdahom, kad se u sumrak žurila prema uvalici svetoga Mikula i mučila se u teškoj neizvjesnosti... A onda je odjednom pokušala da odbaci te okrutne misli, koje su je napadale, prekrižila se i prošapnula:

«Križ mi je na glavè,
Sveta Marija na stranè,
Andjel poli manè,
Biži, hudobo, od manè,
Koliko je od neba do zemljè!»

Tu je molitvicu još u djetinjstvu naučila od nekog prosjaka, koji je na njihovu ognjištu bio prespavao nekoliko noći; a uvijek bi joj preletjela preko usana, kad bi htjela da se otrese straha i neugodnih misli.

Pokušala je zatim moliti, ali joj molitva nije bila sabrana. Riječi je doista šaputala, ali su joj misli bile daleko, daleko — preko mora i zemalja, negdje u stranom svijetu... i tražile su ono biće, koje joj je zaokupilo čitavu dušu... I nehotice je stala ponavljati neke odlomke iz prvog i jedinog pisma, koje je dobila od Ive i koje je svakog bogovetnog dana po više puta pročitala. Znala ga je već i napamet, od vrha do dna..., i šaptala je:

«Mi i preveć brzo živimo! Živimo iz ure u uru, iz dana u dan, — pak nimamo kad ni da se jedan čas zaustavimo i da pogledamo sami sebe... Pa tako i ja, Mare, komoć san poša iz Sela i doša na ovi brod, moga san se zadubit u se i dobro pogledat svoju nutrinju... Brod plovi, plovi; posvuda okolo njega more, a nad nami nebo. More i nebo, neizmirno more i nebo — i u sridi naš brod i na njemu je kako mala, mala piknjica. Brod tako plovi, a ja mislin i mislin. O svemu mislin, Mare, a najviše o tebi!... I viruj mi, komoć sad, kad san daleko od tebe, kad san kako u pustinji eli u kloštru i kad iman kad zagledat u svoju dušu i u svoje srce, komoć sad vidin, Mare, ča si ti za me.»

I tako dalje šaputala je Mare odlomke iz Ivina pisma i žurila se onom istom stazom, po kojoj ju je on toliko puta pratio. Žurila se uz obalu, žurila se kroz šumicu i eno je već na domaku uvalice sv. Mikule, one divne i najmilije uvalice na svijetu! Gle, eno joj se lađica klanja..., privezana je uvijek uz istu hrid, uz onu hrid, koju nikad neće zaboraviti! Da, i Ive joj u pismu spominje tu «hrid rastanka...» Samo, sada je ta hridina nekako mrka, tamna i zasjenjena, a nije posrebljena mjesečinom kao onda... No svejedno, ona je i tako mračnu voli — i žuri se, da što prije stigne na nju, jer joj se tek kad na nju stigne, čini, da je posve sigurna, da je na nečemu svome, čvrstome... Hvala Bogu, evo je već na hridi — i već se prigiba, da odveže konop svoje lađice...

«Mare!» zašušti nešto iz guštare — i stane joj se primicati neka crna sjena.

Ježuri su joj preletjeli kroz čitavo tijelo... Je li to priviđenje? Oh, ona je doista već luda od svih tih patnja i briga!... No ipak: to ne može biti Ive! Gdje bi sad odjednom to mogao biti Ive, kad on plovi negdje u bogzna kako

dalekim daljinama... To je sigurno priviđenje njezinih bolesnih živaca... Mara se prekriži i šapne:

«Biži, hudobo, od manè,
Koliko je od neba do zemljè!»

Ali crna sjena dolazi sve bliže, već je posve blizu nje i šapće:

«Mare, Mare!»

«Joh meni!» uhvati se Mare za srce.

«Ne boj se, Mare! Neću te pojist,» govorio je šjor Stipe «Merikan» hvatajući joj ruku.

Ona se trgne i skoči u lađicu. No lađica je još uvijek bila privezana uz hridinu. Šjor Stipe je zato odveže i skoči unutra. Lađica se pod njegovom težinom zaljulja i odmakne od obale, a on izvadi sidro i sjedne kraj Mare, koja je drhtala kako prut na vodi.

«Ne boj se, Mare, ne boj se!»

Ali to Maru nije moglo umiriti. Htjela je da viče. Ali koja korist od toga? Selo je daleko, Otočić je daleko — i u blizini nema ni žive duše!... Da skoči u more? A?... Ta joj se misao činila kao jedini izlaz, pa se na njoj zaustavila. Ali je uto šjor Stipe dohvati rukom.

«Zač se bojiš od mene? Ter te neću pojist!»

«Bižte! Bižte od mene!»

«Zač da bižin?... Umiri se, Mare!» gledao ju je s užitkom i taj mu se njezin drhtaj osobito sviđao... Plaha je kao ptičica, sramežljiva, nedužna — i to ga posebice draži i vuče k njoj. Baš to!... On je u svojim rukama imao toliko drugih, zabavljao se s tolikima, ali nijedna nije tako drhtala, nijedna se nije tako sramila, nijedna nije bila tako netaknuta i nedužna i mlada — kao kaplja rose... Već pri prvom susretu opazio je on to na njoj, a napose onda, kad ju je našao s drugaricama u vinogradu, — i od toga vremena neprestano traži, da je vidi i uživa u njezinoj mladosti... Tražio ju je i uhađao, pronašao je njezin put i njezinu lađicu, i evo ju je sada uvrebao u ovom tamnom sumraku. I sad je njegova! Neće je on tako lako pustiti iz ruku! Mora biti njegova!... Doista, sva je u strahu, ali i to će proći..., a on je čovjek od svijeta i iskusan, pa zna, kako treba s ovakvim ptičicama postupati! Uvre-

baš je, uhvatiš je — i gotovo! Šta može jedna mala ptičica?... Može plakati, može vikati, no to nije ništa..., ženama su ionako suze uvijek na očima! Obrišeš ih — i gotovo!...

«Bižte iz barke!»

«Hoću, ako i ti izajdeš iz nje!»

«Bižte!»

«Ma ne budi luda, Mare!... Ti mi se dopadaš; a ki se meni dopada, tega ne mòren ubit... Moga bih te jedino pojist, kad biš bila od cukera!... Vidin, vidin, ti se srdiš na me, ča san te malo prestraši! Pomirimo se! Poljubi ti mene i ja ću poljubit tebe — pak ćemo opet bit prijatelji! Ala, Mare, ala...,» primicao se k njoj i nagibao svoje lice k njezinu, ali ga je Mare grčevito odbijala i vikala:

«Puštite me! Bižte!»

«Ma čuješ, Mare, umiri se! Gledaj: sad te neću poljubit, nego potlje... Si čula ono, ča se govori u Selu? Je, istina je, ja bih tebe siromašnu uze i bih te učeni prvu ženu u Selu i u cilen oven kraju. Imala biš, ča ćeš... Vidiš, kupi san ti zlatnu narukvicu. To na njoj je dijamant, a vridi više nego pol našega Sela. Viruj mi, da takove narukvice nima nina divojka u našen kraju... I to ću ti dat — sada za početak, a potle ćeš dobit i drugih stvari, za kakove nisi nikad ni sanjala... Ala, Mare, daj simo ruku, da ti je lipo namistin...»

«Ja neću niš! Meni to ni potriba! Neću!» branila se Mara i otimala ruku iz njegovih. No šjor Stipe je ovoga puta bio ustrajan i na svaki je način htio, da joj narukvicu natakne na ruku. Mara se borila, ali ju je «Merikan» pograbio svojim čvrstim rukama, da je vriskala od bola.

«Vidiš, kako ti lipo stoji!» izlane šjor Stipe zadihan, kad je ipak uspio, da joj navuče narukvicu na ruku. Ali ju je i dalje čvrsto držao. Mare je vrištala i plakala i molila ga, neka je pusti, ali se on na sve to nije obazirao, nego je rekao:

«A tako, da te puštin? Sad, kad si mi došla u ruke? Aaaa, to pak ne!... Sad mi moraš dat plaću za ovi lipi dar...,» i privuče je posve uza se, nastojeći da je poljubi. No Mara je prignula glavu i branila se, a jednim zamahom lakta tako ga je udarila u oko, da ju je odmah pustio. Ona je taj tren htjela iskoristiti i već je imala da skoči u more,

ali ju je bijesan «Merikan» zgrabio i svalio na rub lađice... Nastala je očajna borba. Mara je uprla sve sile, da se oslobodi naprasitog neprijatelja, a šjor Stipe je upotrebio svu snagu, da je ukroti. Lađica se ljuljala sad na jednu sad na drugu stranu.

«Gotova si!» zaurliče šjor Stipe i udari na posljednju navalu, ali mu Mara zarine svom snagom zube u ruku i takvom ga snagom odbaci od sebe na drugu stranu lađice, da je pao na protivan rub. Njegova je težina toliko prevagnula, da je čas zatim pljusnuo u more.

Mara je brzo pograbila vesla i stala odmicati prema Otočiću, ali je doskora klonula, prignula se na rub lađice i hladnom morskom vodom vlažila čelo, koje joj gorjelo...

A kad se malo oporavila od straha i naporne borbe, uzdahnula je:

«Hvala ti, o Bože i Blažena Divica!» pa je i opet nastavila veslati prema Otočiću... Odjednom osjeti na ruci «Merikanovu» zlatnu narukvicu s dijamantom, brzo je skine i kao okuženu svom snagom baci daleko od sebe... u more...

Cijele je noći drhtala kao u groznici, ali nije htjela ocu kazati pravi uzrok svojeg nemira.

Šjor Stipe je međutim isplivao na obalu u uvalici sv. Mikule, ali mu je jedna cipela ostala u moru. Sjeo je na žalo i psovao, da je grozota. Nije htio onako mokar kroz Selo, jer bi se o tome godinama pripovijedalo na njegov račun. Treba da to nekako drukčije uredi, pa da zataška svoju nezgodu. A ako Mare i kaže štogod, lako će on reći, da laže i da u svemu tome nema ni zere istine...

Skinuo je kaput, sažimao ga, da se što prije osuši, i čekao, dok padne duboka noć i dok se pojave sva svijetla u Selu, da se nečujno može došuljati u svoj dom. Vjetrić je hladan pirio s planina, pa ga je stala hvatati studen... U daljinu se pred njim protezala beskrajna crna morska pučina, nad kojom su se u odmjerenim razmacima pojavljivali pramovi svijetla s Otočića, kao da mu podrugljivo namiguju...

Tek kad je noć dobrano odmakla i kad zora više nije bila daleko, pokupio je svoje pokislo ruho i šepajući na bosu nogu odšuljao se zaobilaznim stazama u Vele Dvore...

Cijelo je Selo spavalo kao izumrlo, a u Glavanovoj kući jedino je stari barba Pere zabrinuto čekao na svoga sina.

A! Ča si tako mokar?» upita ga stari Glavan, kad se pojavio.

«U more san pa!»

«Okolo oka ti je modrica!»

«Da, bit će da san se udri...»

«Sinoć je bila tu tvoja kumpanija, čekali su te i čekali, pak su pošli ća. A jan san ima strah, da će ti se dogodit kakova nesrića...»

«Dajte mi kakovu krpu, moran vezat ruku, ač san se malo ogreba...»

Šjor Stipe je odmah pošao u krevet, ali nije iz njega izašao ni čitav sutrašnji ni prekosutrašnji dan. Uhvatila ga groznica i tužio se, da mu je zima. Cijela se kuća uznemirila i zabrinula, pogotovu, jer se u noći čuo ćuk na njihovoj kući, a to je nagovještalo blizu smrt. Pored toga stala je jedna Glavanova kokoš kukurijekati, a i to je slutilo na nesreću, pa je teta Anica toj kokoši kosirom odrezala vrat na kućnom pragu, da se otkloni zlo, koje im prijeti... Stari Glavan je doveo i liječnika iz Grada, a to je bio povod, da su «Merikana» u Selu već mnogi prekrižili... Žene su naokolo pripovijedale, da je liječnik zabrinuto klimao glavom, pa ga je i on prekrižio. Jedino je teta Foška tvrdila, da će «Merikan» ozdraviti, jer da je «jak kako vol.»

Teta Anica je u predvečerje trećega dana poslala po gospodina plovana. Neka se njezin sin ispovjedi i pomiri s Bogom, prije nego se preseli na drugi svijet... Gospodin plovan je odmah došao. Sve u kući je iznenadio njegov dolazak, jer ga je teta Anica pozvala na svoju ruku i bez svjetovanja s drugima. No ipak su ga uveli k bolesniku...

Kad je šjor Stipe opazio plovana, okrenuo mu je leđa i poviknuo:

«Neka mi gre ća iz hiže! Ja ga nisan zva!»

«Škužajte, gospodine,» govorio je stari Glavan prateći plovana preko dvorišta. «On je teško bolan i ne zna, ča govori... Molite za nj i za sve nas...»

«Dobro si učini, da si ga otpravi!» govorio je šjor Stipi učitelj, koji se tada nalazio uz njegovu postelju. «Ča

se on ima u sve mišat!... Komoć čovik legne, valje doteče... A ovakovi, kakov si ti, ne umiru tako lako!»

Teta Anica je bila očajna. Lutala je po dvorištu i po kući i neprestano podglas plakala, kao da joj je sin već preminuo:

«Sinko moj, lipa grana moja! Sinko moj!
Rožica moja, dika moja, Sinko moj!
Kita moja, ranjena je majka tvoja! Sinko moj!
Grančica moja, ka mi se od srca otkinula!
Ki bi bi to meni reka, rožica moja,
Da ćeš tako brzo odletiti, sinko moj!»

«Ča tote vičeš?» srdio se barba Pere na svoju ženu. «Zoveš smrt namisto da delaš ča pametnije!»

Teta Anica je zašutjela, ali je još uvijek lutala naokolo, uzdisala i plakala...

«Finjen je!» govorilo se po Selu, a neki su već natucali i o sprovodu...

Takvi razgovori došli su i na Otočić do Mare... I u srcu ju je nešto stegnulo... Ta, na koncu konca — ona je skrivila tu smrt! Ona ga je bacila u more, gdje je u hladnoj noći dobio bolest!... Mari se sažalio «Merikan» i stala je sebi predbacivati onako bezobziran postupak prema njemu. Mogao se i utopiti, a ona se u lađici nije ni okrenula, da vidi, što je s njim... I jedne večeri uzela je voštanicu te je uz vruću molitvu upalila u kolibici pred kipom svetoga Antuna — za zdravlje šjor Stipa «Merikana»...

XI.

«Ne će grom u koprivu,» rekao je netko u Selu, kad je šjor Stipe «Merikan» prebolio svoju bolest i izišao u prvu šetnju... Ispočetka je bio slab, no doskora je nadoknadio sve izgubljene kilograme i stao se debljati sve to više.

«Nisan ni ja kako bakalaj,» govorio mu je učitelj, «ali ti si širi nego dulji!» Učitelj se pokušao s njime šaliti, ali se šjor Stipe iza preboljene bolesti nekako uozbiljio, postao je mrk i mrzovoljast, sve je o nečemu razmišljao i ništa mu nije bilo po volji...

Neprestano ga mučila pomisao na Maru i sam je sebe psovao, da nije one noći znao izaći na kraj s jednom tako mladom i neiskusnom djevojkom. On, šjor Stipe «Merikan»!... Neka, neka, doći će mu ptičica opet u ruke, ali onda joj nema više spasa... Ako nikako drukčije, ubit će je, da, ubiti, pa kad nije njemu, neka nije nikome... Ubiti? Da, i to, ako bude trebalo...

U glavi se šjor Stipa nešto strašna pripremalo Mari, a ona kao da je to naslućivala, pa se posve povukla na svoj osamljeni Otočić. Pomaže starom ocu, krpa mreže, lovi ribu na udicu, brine se oko svjetionika, uređuje staze po Otočiću, kuha, pere... po čitave dane radi i radi, i nikako joj se ne da u Selo.

Ispočetka je svakoga dana očekivala vijesti od kapitana Ive ali su prolazili dani i mjeseci, a od njega nikakova pisma. Grizla se i trapila zbog toga, ali se pomalo prilagodila i toj nedaći te ju strpljivo podnosila... Bog će dati, pa će valjda sve biti dobro! A i što može drugo, nego se povjeriti volji Božjoj i moliti mu se u nadi za bolje dane...

Svoga je oca češće slala u Selo, da se malko odmori, da zađe među ljude i da se s njima porazgovori. Opazila je, da starac sve to više propada i sve to češće pobolijeva,

pa ga je htjela što više udaljiti iz te pustinjačke samoće na Otočiću.

I ona je koji put pošla u Selo, ali ju je malo tko i vidio. Došla bi do barba Jakova, pomogla mu štogod po kući, pročitala im nova i stara pisma od mladog kapitana, pa se žurila na Otočić, da još za dana stigne. Mladi ju je kapitan u svakom pismu lijepo pozdravio i zahvaljivao joj, što se brine za njegove.

Došla bi i koje zore u Selo, ali to je bio znak, da ide na svetu Pričest, pa da će se još prije podneva vratiti na Otočić... Srasla je nekako s tom osamljenom hridi i svjetionikom te na njemu živjela kao kakav pustinjak, sama sa svojim poslovima i sa svojim mislima. A mnogo je toga mislila i mnogo sanjala, osobito u tihim sutonima, kad se zapad crveni i kad more donosi tako nježne šapate. Tihe i sanene... možda od onoga, koji po tom moru negdje daleko luta i baš joj u tom času tepa slađano milovanje...

I tako su joj prolazili dan za danom — slični kao jaje jajetu. Bez većih promjena, a uvijek s istim brigama, istim mislima, istim nadama... Tako su joj prošle i pune dvije godine, otkad je mladi kapitan otplovio u daleki svijet. Dvije godine patnje i prijegora, dvije godine žrtve i suza... Dvije godine čekanja, da dođu bolji dani, — ali bolji dani nisu dolazili... Uvijek ista teška neizvjesnost, uvijek jednako gorka nepravda...

A kroz to se vrijeme mnogo toga u Selu dogodilo i izmijenilo!...

Glavanovi su mnoge ljude poslali u Ameriku i platili im put, da od toga vuku trostruku korist. Ljudi su rado išli i mnogome se nadali, ali je tek malo njih uspjelo Glavanovima vratiti novac posuđen za putovanje do Amerike. Mučili su se i trudili, a mogli su poslati samo mali dio na račun duga. A onda su rasli kamati, koje je Glavan bez milosrđa gomilao, i tako su mnogi postali posve ovisni o njemu. Glavanovi su ispočetka puštali, da se vraćanje duga i zavuče, ali su se kasnije počeli groziti dražbom i tako povećali neraspoloženje i nevolje u Selu.

«Kuda ćemo, ako nan odnesu i ovo malo siromašćine?» pitali su se ljudi. A stari se Glavan izdirao na njih:

«Ča: kuda ćemo? — Ljučko se mora vrnut! Eeee, svaki bi tako sti: uzet šolde, hi pojist pak meni nič tebi nič! Ali

dragi moj, to tako ne gre! Vrnite, ča ste dobili i platite troške i intereše, pak hote, kamo ćete! Ku ne, ... čuvajte se!» grozio im se stari Glavan. A sirota djeca i braća ili roditelji ili žene onih, koji su pošli za teškim poslom u Ameriku, trude se i znoje, da skucaju koju paru, pa mu bar privremeno začepe usta. Neki su prodali tovara, drugi barku, treći štedjeli na hrani, četvrti išli bosi i tako redom, — samo da smognu za Glavana malko novaca, dok im njihovi iz Amerike ne pošalju. Oni iz Amerike su doista slali, al to je sve bilo malo! Jer osim Glavana tu su se nagomilali i drugi sitni dugovi, tu su nastale tolike potrebe i popravci, da ni trostruke svote ne bi bile dovoljne... I tako se krparilo staro, puštalo se mnoge stvari da propadnu, pritisnula nevolja sve teža i sve bezizglednija...

Jednoga se dana Tonin Petrić vratio iz dalekog svijeta i donio veću svotu novaca, koju su poslali razni seljani za svoje obitelji. Među tim novcem bila je i lijepa svotica za barba Jakova, koju mu je poslao kapitan Ive... Tonin Petrić je vidio jedamput mladog kapitana i dugo se s njim razgovarao.

«Me je pòpelja,» pričao je barba Jakovu, «i na Glavanov brod, pak me je lipo pògosti... I pita je za sve, sve bi rad znat! I ribanje i vinogradi i sve, — je pita za gospodina plovana, za sve vas doma, za barbu Martina i Maru, za cile Male Dvore, a i za Vele... I nikad ni prista!... I reka mi je: E, da je meni poć doma zajedno s vami! Virujte mi, da san se zaželi našega Sela, naših ljudi i moje siromašne hiže pod mendulon... — I znate, barba Jakove, da san mu vidi suze u oči. A kad san poša ća, me je izljubi kako brata... Verujte mi, takovega čovika ni na svitu!»

Barba Jakov je u tome uživao, a srce mu je postalo meko kao u ženske, pa bi se ko ništa mogao rasplakati. A kad je došao kući, doslovce je ponovio riječi Tonina Petrića i naglasio, da o Ivi imaju dobro mišljenje svi naši ljudi u tuđini i da se često u potrebama obraćaju na njega za pomoć, što im on uvijek najpripravnije i učini...

«Neka, neka, šjor kapitan!» klimao je stari djed sisajući svoju pipu. «San vajk govori, da će nan bit za diku!...»

Baka je samo pregačom brisala oči i uzdisala:

«E, moj Ive! Moj Ive! Bog mu daj zdravlje i sriću!»

A i Mari je srce raslo, kad je slušala tako radosne vijesti.

No njezina radost nikada nije dugo potrajala, jer su baš iza najljepših časova navaljivali na nju najneugodniji napadaji... Tako je baš u to vrijeme stiglo do nje govorenje, da je jedan sumještanin u dalekom svijetu čuo o njoj svega i svačega, pa je pisao kući, neka mu jave, što je na tome istina... U Americi se pronio glas, da je Mare u blagoslovenom stanju, a da se ne zna s kim... Mare je pred tim vijestima crvenila kao krv i mislila, da će šenuti pameću. O, Bože, Bože! Dakle još i takva sramota!

O tome se po Selu na veliko pripovijedalo, premda u to nitko nije vjerovao. Neke su ženice ipak pokušale ubaciti sumnju, pa su govorile:

«A ki bi moga priseć?... Danas ne moreš ninemu verovat! Je takovih, koje ližu oltare, a čine svakakove grihe i nepodopšćine!... Eto, ona se zatukla na svoj školj i skriva se pred svakim..., a zač? Ki bi zna, ča je tu po sridi?»

«Ča bi bilo po sridi, dica moja?» protivila se tome teta Foška zajedno s ostalima. «Po sridi su vaši šporki zajiki — i to je sve!... Ninega ne puščate na miru! I ža van je, kad vidite, kako je lipa srića čeka skupa z našin šjor Stipon! Eto to je po sridi, dico moja!»

A tu klevetu u Americi ubacio je proti Mari stari barba Pere Glavan. Pokušao je da i na taj način odaleči Maru od kapitana Ive. Znao je on, da će se takva vijest brzo raširiti među svima seljanima u dalekom svijetu, a u tome se nije prevario... No ipak mu je bilo neugodno, kad se odjednom o tome počelo i u Selu pripovijedati. Jer na koncu konca — ide se za time, da Mara dođe pod njihov krov i da se trajno združi s njegovim sinom Stipom! Pa nije lijepo, da se o njoj naokolo tako govori... Zato mu je to bilo neugodno, ali je svejedno u svojoj lukavosti i tu stvar htio navesti na svoju korist.

«Kad se tako o Mari govori po Selu,» mislio je stari Glavan sam u sebi, «onda je svakomu jasno, da je svaki pošteni mladić učinio križ nad njom... I sad bi se i nju i starega barba Martina moglo lako navest, da se pripravе svati i da se tako svakemu začepi usta!»

Zato je stari Glavan poručio u Male Dvore, neka bi barba Martin došao malo k njemu, kad se svrati u Selo.

I doista, nisu prošla ni tri dana, a barba Martin se našao sa starim Glavanom u hladovini pod murvom u vrlo važnom razgovoru.

«Ste čuli, barba Martine, da se po Selu ništo ne lipo govori o vašoj Mari?»

«San ču, san! Ma kad bi se još čovik ozira na te bedastoće, bi valje postà munjen!»

«Tako je, barba Martine», nastavio je stari Glavan. «Ali to govorenje puno škodi poštenju vaše Mare. I ja mislim, da bi temu triba stat na put... A ću van povidat, kako!»

Barba Martin je sa zanimanjem gledao starog Glavana, a on je polako izlagao svoje mišljenje... Evo su već prošle preko dvije godine, što je on bio na Otočiću i razgovarao s barba Martinom o vjenčanju šjor Stipa i Mare, ali se od toga vremena nije ništa pomaklo... On misli, da bi sad bilo vrijeme!... Već cijelo Selo zna, da je na nju bacio oko njegov sin Stipe i svi je već smatraju članom njihove obitelji. Za ostale je ona prekrižena! Zato i ova sramota, koja se sada na nju baca, pada i na Glavanovu kuću, u koju bi Mara imala doći. A on — Glavan — hoće da tome stane na put, pa zato predlaže, da se što skorije kupe kićeni svatovi...

Barba Martin se uglavnom slagao sa starim Glavanom, pa je govorio:

«Svaka van vridi zlata, barba Pere! I meni je već dosta svega tega, ča se o mojoj Mari govori! I bih bi srićan, kad bi sve to moglo finit i kad bih vidi moju kćer u pravoj srići i miru... Kad ste ono bi poli mene na školjiću, san povida Mari, ča smo se pominjali..., ma kako potlje tega ni bilo od vas više nikakve beside, san muča i ja, — i se nisan već dotaknu te stvari... A sada pak, kad vidin, da grete za tin, ću i ja od svoga kraja pomoć...»

Stari je Glavan počeo odmah govoriti o vremenu, kad bi se svatovi mogli držati.

«Sad ni vrime, zač nan je korizma pred vrati. A potlje je lito i vrućina... Zato mislim, da bi bilo najbolje stvar prihitit na jesen, tamo za Martinju. Doć će novo vino, u kući će bit svega — i će se moć napravit veselje kako gre!»

Barba Martin se i u tome složio sa starim Glavanom... A stari je Glavan još istoga dana natuknuo nešto o tim svatovima na Štradi — i za čas je cijelo Selo o njima govorilo. Dobro je, da se o tome govori, — mislio je barba Pere, — tako će vijest o svatovima doći i do kapitana Iva i uvjeriti ga, da mu je uzaludna svaka nada i čekanje. Dobro je to! Dobro!

A barba Martin je još istoga dana obavijestio svoju Maru o razgovoru sa starim Glavanom. Iznio je i svoje mišljenje, a i radost, da će tako prestati sve brbljarije po Selu i da će ona doći u dubru kuću. A na koncu je natuknuo nešto i o svadbi, koja bi se imala obaviti tamo u jesen, iza berbe...

«Dosta, čako! Dosta, dosta!» vikala je Mara i držeći se za glavu trčala po sobici. «Molin vas, puštite Merikana i sve skupa, ku ćete da me ne odvedu u ludnicu u Pulu. Prestanite, prestanite!...»

Barba Martin je zapanjeno gledao za njom, a ona je odjednom stala ispred njega i odlučnim glasom povikala:

«A ku ćete znat, ja ne morem i neću poć za Merikana, zač ga ne volin i ne moren volit! Već mi je svega dosta! I ku ćete, tote van je nož pak mi ga zarinite u srid srca, da me već ne bude, ma nemojte me nagovarat, da zamen onu beštiju!»

Odmah je vidjela, da ne vlada više svojim živcima ni riječima, pa se svladala i počela opravdati za svoje oštre riječi. A onda je kroz suze prosula ispred starog oca sve ono, što se već godinama kupilo u njenim grudima i gušilo njezinu mladost kao najteža mora.

Pričala je i o onom susretu u vinogradu, a i o onoj groznoj večeri u uvalici sv. Mikule... Sve je pričala, sve potanko, i drhtala je obnavljajući čitavo sjećanje na onu jezovitu večer. A kad je završila, duboko je uzdahnula i činilo joj se, da joj se jedan dio tereta svalio sa srca

«A sad znate sve, čako moj!» završila je Mara. «Znate sve i vidite, da moja srića ni poli Glavanovih i da za Merikana ne moren poć i ne moren!»

Barba Martin je bio poražen od toga pričanja. Bijes mu je sijevao u očima, a staračka mu je brada drhtala.

«Dakle tako postupa on s tobon?» govorio je, a zatim nastavio mrmljati nerazumljive prijetnje. O, da mu je sad došao stari Glavan, alaj bi ga junački oprao! Maru je uhvatio za ruku, povukao je k sebi na škrinju, naslonio njezinu

glavu na svoje grudi i staračkom joj rukom milo gladio kose. Mara je plakala, a starac ju je tješio:

«Umiri se, Mare! Bog će dat i sve će bit dobro!... Ni sve u šoldi! I prez njih se more lipo i srićno živit — i bit pošten. A poštenje je najveće blago na svitu!... Bog će već i s tobon upravljat! Samo se bojin, da ja ne ću dočkat tvoje sriće... Star san, svaki dan sve bliže grobu... Nu ufan se, da će ti Bog dat dobro... Umiri se, umiri, hći moja!»

Mara se polako umirila, a iza večere je sjela s ocem na prag kolibice, gledala niz pučinu i molila za Ivu. U svim borbama, u svim bolima i neraspoloženjima najslađa joj je utjeha bila — pomisao na njega. Molila je i molila, dok joj se nisu počeli spuštati umorni kapci na očima. A onda je pošla u krevet sa željom, da i u snu s njime plovi u čeznutljivim daljinama sreće.

Barba Martin je i dalje ostao na kućnom pragu u mrkim mislima. Kadikad mu je zatitrao bljesak u očima, a kadikad je zamrmošio neku nerazumljivu prijetnju... A gore iznad njega svjetionik je na sve strane bacao pramove svoga svijetla...

XII.

Barba Martin s Otočića nije više htio ni da čuje za Glavanove i izbjegavao je, da se bilo s kime od njih sastane... Malo pomalo počelo se u Selu buditi opće neraspoloženje prema njima, a vrlo često i duboka mržnja. To je izbilo na površinu pogotovu onda, kad Glavanovi više nisu htjeli čekati s otplatom dugova i kad su sve redom dužnike dali na dražbu...

Dolazili su ljudi u Vele Dvore, smjerno kucali na Glavanova vrata i molili:

«Nemojte nas uništit! Počekajte još malo i vrnut ćemo van sve do zadnjega centezima... Vidite, da je pritisla nevolja i da nimamo ča ni jist, a dat će Bog i bolja vrimena i sve ćemo van pošteno vrnut... Molimo vas, nemojte nas hitit na put i uništit nas...»

No njihove molbe nisu pomagale. Glavanovi su ih tjerali kao pse ispred svojih vrata i derali se za njima:

«Još smo i preveć čekali! Sad morate vrnut sve do zadnjega centezima! Nismo mi šolde na grmu natrgali!... A ku ne ćete z lipin, neka se sve proda. Kud ćete vi i ča ćete, — to ni naša stvar! Hote, kamo vas je volja! A ku nimate kamo, skočite u more...»

Kad su ljudi uvidjeli, da molbe ne pomažu, stali su Glavanove potajno mrziti i ta se mržnja pomalo pretvorila u glasno negodovanje i napadaje.

«Da nimaju i da su potribni, ne bimo rekli ni beside! Ali takovi bogataši, pak da toliko hlape za našon siromašćinon!» govorili su jedni.

«Takovima ni nikada dosta!» nadovezali su drugi.

«Neka nas prožderu!» predbacivali su treći. «Pak te na kraju kraja i oni poć pod zemlju kako i mi...»

Ogorčenje je raslo sve više, a isto tako i mržnja i žalost po čitavom Selu, jer je svako bio pogođen od Glavanove bezobzirnosti. Ako Glavanovima nije bio netko du-

žan, bio im je dužan njegov brat ili rođak. I tako je cijelo Selo strepilo pred njima i tužilo se na njihovu okrutnost i nemilosrđe.

No sve to nije ništa pomagalo! Došli ljudi iz Grada i započela dražba sad na ovom sad na onom kraju Sela. Izvikali su i nudili ispod cijene i kuće i pokućstvo i ovce i koze i mreže i barke i vinograde i polja — sve redom, ali bez uspjeha. Nitko se nije natjecao i nitko kupovao. Odakle da se natječu i da kupuju, kad nemaju ni za goli život?

Glavanovi su bili bijesni, ali im nije preostalo drugo nego da sve pripišu na sebe.

«Ne vridi nan delo!» mrmljao je šjor Stipe. «Ča te nan te hiže i ta lačna zemlja? Nan su od potribe šoldi!»

I pokušali su doći do njih na drugi način: pozvali su na dražbu ljude iz okolice. I doista, nešto su uspjeli, jer je nekoliko vinograda i kuća bilo prodano. No doskora je i opet zapelo. Nude, nude, a nitko ne kupuje!

Šjor Stipe je bio sav izvan sebe i psovao, kamogod je stigao. A isto tako ni stari Glavan nije više znao mirno i trijezno razgovarati, nego se derao i na ženu i na Rožu i na svakoga, na koga bi se namjerio...

Nisu više marili ni za učitelja ni za poštara — i oni njihovi dnevni sastanci postali su sve to rjeđi. A kad bi se i našli kao nekad na okupu, nije se više onako rasipno točilo vino i društvo se nikako nije moglo razigrati i razveseliti — kao nekad...

«Mi se vidi, da njin ne gre najbolje,» šapnula je jedne večeri poštarica šjori Keki, kad su se mrzovoljasti vraćali s posjeta kod Glavanovih.

«Rečite: ne gre njin nikako!» Učiteljica se prilijepila bliže poštarici, pa povjerljivo nadodala: «A čula san niki dan u Gradu, da se je šjor Stipe zaduži i na onu hižu, ča su je tamo bili kupili!»

«Ma ča mi to govorite?»

«To van je istina. Čula san na svoje uši i to od ljudi, ki ništo znaju.»

«O, Bože, Bože!» čudila se poštarica.

«Ma i kako ćete, da njin ča gre naprid? Ki od njih dela pametno? Žeru i loču — i to njin je sve ča delaju!... A još san čula, da je šjor Stipe čuda zgubi u gradu na karte. Zna se opit kako prase, pak viče i hita šolde na

sve kraje. A otkini danas, otkini sutra — pak će nestat, da imaš i cesarsko bogatstvo...»

«Da, da, pravo govorite,» njihala je glavom poštarica.

«Prije su ništo dobivali,» nastavljala je šjora Keka, «dobivali su, ku ne drugo, intereše. I iz Merike su njin vraćali duge, ma sad kako da su se dogovorili, — sve je najedanput prestalo! Na kup se niš ne meće, a iž njega se svaki dan uzimlje — i tako mora svaki dan bit manj'. Zato san van i rekla, moja draga, da njin nikako ne gre!»

Mnogo je toga znala šjora Keka i kao najveću tajnu pripovijedala poštarici... A međutim se u Selu o tim tajnama nije ništa znalo. Neki su i o tome nešto govorkali, ali nitko nije htio u to vjerovati. Jer kako bi moglo biti zlo Glavanovima? Da je govora o kome drugome, ajde da — ali kakova se nesreća može desiti njima, kad imaju blaga, kakva nema nijedna druga obitelj! Više nego čitavo Selo zajedno! Tu je kuća u Gradu, tu je velik brod, tu su grdni novci, koje su pozajmili ljudima i koji uz visoke kamate neprestano rastu i rastu..., pa ko bi i pomislio, da bi se oni mogli naći u škripcu!

A ipak se kod Glavanovih nešto preokrenulo! To je svaki mogao razabrati po njima i njihovu vladanju, premda su svim silama nastojali, da im nitko ne zaviri u srce i ne pročita njihove brige. Pa je šjora Keka doista imala u mnogočem pravo. Pratila je ona Glavanove kroz čitavo ovo vrijeme iza «Merikanova» povratka i u slobodnom vremenu bila skoro više kod njih nego kod svoje kuće, pa je i mogla naslućivati, kako se kod njih stvari razvijaju... Eto će na ljeto biti tri godine, otkad je šjor Stipe u Selu, a koliko su toga, Bože dragi, utrošili Glavanovi u ludo i koliko li su toga rasuli na sve strane. Htjeli su se istaknuti neumjerenim rasipanjem i dolazili su na smiješne i nemoguće misli.

«Jist, pit, obuć se, — nu — to mora bit,» šaputala je sama sebi teta Anica. «Ma ča je potriba žerat, lokat i frajat?»

Da, što je trebalo kupiti Roži ona dva skupocjena briljantna prstena i zlatnu ogrlicu, što joj se tri puta ovijala oko vrata i spuštala zatim sve do pojasa? Što je trebalo svaki čas letjeti u Grad i odlaziti nekamo daleko u svjetska kupališta, kad im je Bog beskrajno more smjestio pred

nogama? Što je trebalo trošiti na izlete, kazališta, gozbe, pijače i razne ispraznosti, na koje nitko u Selu nikada nije pomislio?... No najviše je razbacivao šjor Stipe. «Ja san sve to steka, pak moren delat, ča me je volja!» mislio je «Merikan» i bježao u Grad, da se «pošteno rastrese». A u Gradu su ga svi kartaši i sve gospodske pijanice vrlo dobro poznavali i jedva čekali njegov dolazak. Jer je to za njih bilo pravo slavlje. Svi su znali na njegov račun živjeti, zabavljati se, svi su pomagali rasipati njegovo bogatstvo. I trošilo se bez glave i milosrđa. Osobito na kartama, koje je šjor Stipe strastveno volio i na koje je bajoslovne svote gubio. Čudnovato, ali eto — on je redovito gubio na kartama. I što se igralo za veću svotu, bio si sigurniji, da će «Merikan» izgubiti — kao da su njegovi drugovi u igri svi do jednoga bili dogovoreni i kao da su sreću podmitili, da im vječno bude naklona. A to je «Merikana» dražilo, pa je bacao na kocku i još veće svote, da ih i opet iza napete igre sred dima, vina i psovki podijeli sretnim svojim drugovima...

I tako je išlo s dana u dan, dok se nije počeo osjećati očiti manjak u Glavanovoj kesi... A šta da se učini? Treba pritisnuti dužnike u Selu, da vrate posuđeni novac, koji je već s kamatima i na trostruko narastao... I zato su eto počele parnice proti sirotinji, zato je započela dražba na svim krajevima Sela. Jer je sada to bila glavna nada Glavanovih..., ali nada, koja im se iznevjerila, jer su iz golog i gladnog Sela vrlo malo mogli izvući. Zaludu žandari, zaludu parnice, zaludu prijetnje i dražba: kad novaca nema, nema! Iz ništa ih ne možeš stvoriti!

A što je bilo najgore, Glavanovi su mislili, da se natrag ne smije. Kad si u kolu, onda i pleši!... A ta njihova gospodska igra nagnula ih je pomalo i na gospodske nevolje, te su morali i zajmove podizati na onu kuću u Gradu... Pa da, troši se, živi se na velikoj nozi, posuđeno ne možeš dobiti natrag, — pa kud ćeš, nego u banku po zajam?... A to je šjora Keka lako nanjušila u Gradu i bilo joj je jasno, dokle su Glavanovi dotjerali. No ipak se naprezala, da o tome nikome ne pisne ni riječi. I eto je nekako izdržala, dok je te večeri nije poštarica povukla za jezik. Ali ipak nije rekla sve, što je znala i naslućivala,

nego tek toliko, da se vidi, kako njezinu oku ne može izbjeći ništa na ovome svijetu...

Po Selu se međutim šaputalo o raznim tajnama u vezi s «Merikanom»... Vratio se jedan seljanin iz Amerike, i to baš iz onoga kraja, gdje je nekada boravio šjor Stipe, pa je donio o njemu vijesti, koje su se brzo raširile po čitavom Selu. Pripovijedali su ih muški i ženske, i to s posebnom nasladom, jer su svi uživali, kad su o bezdušnom Glavanu mogli iznositi loše stvari.

«Van govorin,» šaputala je teta Luca Borčićeva, «da je on svoju dušu proda hudobi, — potari je sveti križ!»

«Je, je, i ja san čuda tega čula!» nadovezala je Marija Vela. «A najgore je ono, kako je on u Meriki z jenin svojin kumpanjon provali jene noći u hižu jenega bogataša i mu je ukre sve šolde, ča hi je naša... Se govori, da je zaradi tega nikoliko lit bi u pržunu. Da, bi je u pržunu, a šolde svejeno ni vrnu, nego hi je skri i opet uze, kad je izaša van!...»

«To ni niš, teta Marija! Je i težljih stvari, koje san čula o njemu» nadoveže druga susjeda. «Ne znan, da li ste čula ča o onoj njigovoj udovici u Meriki?... Bila van je dakle ta udovica stara već priko šezdeset lit, a bogata, da ne more već. I on se je poče vrtit okoli nje, kako bi iž nje izvuka ča već šoldi. Ma stara ni pušćala niš iz ruk. S teškon mukon je došla do njih, pak hi drži i ne pušća... Kad ni moga drugačlje, — se je oženi š njon, s ton staron udovicon od priko šezdeset lit. Je misli: stara će već brzo umrit, a glavno je, da njoji šoldi ostanu meni... Ma stara se pomladila i nikako ni stila umrit. A njemu je dodijalo čekat i živit s ton staron nevoljon, pak je je otrova!... Ne ću grišit i govorit laž, ma na viru, kako san čula, tako van i povidan... I oniput je vreda pobra šolde i biži u drugi grad, pak u treći, pak u četvrti i najzad je doša doma. Govore, da ga je iska sud, ali da ga nisu mogli nać, zač mu se je zamè trag... Vidite, žene moje drage, tako van je on doša do svojih šoldi!»

Ženice su nešto od toga već znale. Samo je jedna čula, da ona udovica nije baš toliko stara; druga je opet čula, da je nije odjednom otrovao, nego da joj je svaki dan malo otrova bacao u hranu; treća je čula, da je i onaj Merikanov brod pripadao toj udovici, a četvrta opet, da je

s ton udovicom imao jednoga sina, pa da ga je ostavio negdje u sirotištu. Peta je opet čula, da to nije bio njegov sin, nego sin one stare udovice, i da nije bio malen, nego velik, ali dosta slabe pameti, pa da ga je stavio u ludnicu. I tako redom... No ipak su se svi slagali u tome, da je šjor Stipe živio s nekom udovicom i da se po njoj domogao silna bogatstva na nečastan i nepošten način. I svi su ga osuđivali i s prijezirom o njemu govorili.

* * *

U tom su tužnom raspoloženju prolazili dani... Prošla je korizma, prošao je Uskrs, prošlo je ljeto i već su bile započele dosadne jesenske kiše...

Glavanovi su pritiskali dužnike u Selu, ali bez velikog uspjeha. Progonili su ih na sve moguće načine, podizali parnice, dozivali žandare, stavljali sve na dražbu, ali svejedno nisu mogli iz njihove sirotinje izvući željene novce. Zato su bili zabrinuti, vrlo zabrinuti.

«Znate ča?» govorio je šjor Stipe svome ocu. «Iz ljudi moramo izvuć ča već moremo. A zatin ću dignut posujilo na hižu u Gradu i na sve ono, ča imamo tote. Ku to ne bude dosta, ću dignut šolde iz banke i ću dat da se uknjiži na brod... I kad tako skupimo čuda šoldi, ću nakupovat u Meriki kafela. Tamo ću ga dobit jako cino, a tote je drago! Iman brod, napunit ću ga i dovest simo. Kafe ćemo dobro prodat i tako ćemo opet doć na ono, ča smo imali prije!»

Stari je Glavan pomnjivo slušao sinovo razlaganje, a šjor Stipe je s olovkom u ruci računao, po što će u Americi dobiti kavu, koliko će ga stajati dovoz, carina i ostali troškovi, pošto će je ovdje moći prodati — i došao je do zaključka, da bi već s prvim brodom zaradili toliko, da bi se riješili svih dugova na kući u Gradu i posve odahnuli od nevolje, u koju su zapali. Stari se Glavan divio tim računima, ali mu samo jedno nije išlo u glavu: komu će prodati tu silnu kavu?

«Poli nas se malo pije kafè,» govorio je barba Pere. «I to se ne bi prodalo ni za dvajset lit!»

«Ja san se jur pobrinu i za to,» odgovori šjor Stipe «Merikan». «San pisa u Trst, u Pulu i u druga mista, da od

trgovci doznan za cinu i koliko bi oni mogli uzet. Po mojen računu sve bi se kafè moglo raspačàt kroz jenu šetimanu. A ja mislin onipul poslat brod nazad u Meriku po druge stvari. Budite sigurni, da ćemo do lito dan bit na konju...»

«Daj Bože!» uzdahnuo je stari Glavan. «Ku nas tvoja glava ne izvuče, moja sigurno neće.»

Šjor Stipe dao se odmah na posao, i nacrt mu je uspijevao točno, kako je predvidio. Skupio je novaca, ali ne toliko u Selu, koliko od banke na račun kuće u Gradu, cijeloga imanja i na račun broda... Na sve je banka sjela!

Pisao je već i u Ameriku i dao nalog, da se za njega kupi veliko mnoštvo kave. A u isto je vrijeme naredio, da njegov brod ne preuzima više nikakove nove poslove, nego kad završi one, uz koje je vezan, neka ide da preuzme kupljenu kavu...

Na temelju svega toga pronio se negdje oko Božića glas, da bi se skoro imao vratiti u Selo kapitan Ive na «Merikanovu» brodu. Da, istina — velik Merikanov brod ni ne može u njihovu uvalicu, ali glavno je, da dođe, pa da ga vide! Sigurno će se zaustaviti u Gradu! A tad će kapitan Ive barem na jedan dan skočiti do Sela...

Ova je vijest s posebnom radošću napunila čitavo Selo, a napose Male Dvore. Na Štradi su već bili željni, da čuju njegovo lijepo pričanje, a i ostali su ga radosno očekivali.

Ova je vijest došla i do kuće barba Jakova te u nju unijela novu sreću. Barba Jakov nije o svemu tome nalazio ništa u pismima svoga sina, ali je svejedno potražio barba Peru Glavana i zapitao ga, da li je istina to, što se po Selu govori...

«Je, istina je,» odgovorio je stari Glavan. «Samo se ne zna, kad će to bit... Mogla bi proć i dva i tri miseca! Zač morate znat: brod valja da ispuni sve kuntrate, na koje se je veza, i komoć zatin će moć doć simo... A opet neće doć prazan. Da ga se napuni, je potriba li vrimena!»

Dakle, ipak je istina! Ipak će doći! Oh, kako ga željno čeka njihov mali dom pod krošnjatom mendulom... i

njihova srca! Baka već smrče i diže okrajak pregače k očima, a stari djed ponosno odbija dimove iz svoje pipe i značajno se smješka...

A onamo na Otočiću Mara se posve preporodila u radosnoj nadi. Postala je lagana kao leptir, skakutala je, smijala se, pjevala i sanjarila po cijele dane i noći... I nije mogla odoljeti srcu, nego je napisala svoju radost u veliko pismo i otpremila kapitanu Ivi... U pismu se čudila, što nikad ne prima od njega nikakvih vijesti, i pomalo mu predbacivala, da joj je u tri godine pisao jedno jedino pismo — i to odmah na početku. I korila ga je, ali više u šali, da na tolika njezina pisma nije dospio poslati ni jedan veći odgovor. Njoj nisu dosta oni kratki pozdravi u pismima barba Jakova, jer osim «pisarice» ona je za njega i još nešto drugo!

Čitavo je pismo odzvanjalo srećom, a odzvonio je po čitavoj sobici i žarki cjelov, koji je na nj utisnula za svog milog kapitana... No ni to pismo nije došlo u ruke onoga, kojemu je bilo namijenjeno! Poštar ga je donio starom Glavanu i dobio za to pun bocun vina, a stari ga je Glavan sa smiješkom pročitao i na koncu bacio u vatru...

A Mare je neprestano mislila, kako njezino pismo plovi po dalekim morima i traži kapitana Ivu, da mu preda njezin žarki cjelov i veliku njezinu radost... I bila je srećna i po čitave je dane pjevala. Svašta je pjevala; štogod joj je palo na um! Ali joj se svaki čas na jezik vraćala ona starinska pjesmica, koja se pjeva, kad se uveče na dan vjenčanja s nevjesticom ide po Selu... I pjevala je:

«Sadila Mare
Lonac mažurani...
Na nju se štatila
Riba zlatokrilna...
Počne Mare mislit:
Kako bi ju jela?
Uplete mrižicu
Od svojih rusih vlas,
Uplete mrižicu,

Pak jeme ribicu...
Počne Mare mislit,
Komu bi je dala?
Ona ju je dala
Kralju gospodinu...
Počne kralj misliti:
Ča Mare merità:
Mare mi merità
Konja i junaka,
Konja i junaka,
Tristo zlatnih dukat...»

XIII.

Poslije Božića stiglo je Mari pismo od kapitana Ive. No Mare ga nije vidjela, jer je i to pismo kao i sva ostala došlo u ruke staroga Glavana. Zbog toga se pisma barba Pere vrlo uznemirio, jer je po njemu naslućivao, da se ruše sve njegove osnove. Tri godine su eto prošle, otkad je mladi kapitan pošao u daleki svijet, pune tri godine, a u njemu još uvijek bukti ista ljubav prema Mari s Otočića. Sve mjere, koje je stari Glavan poduzeo, nisu mogle ugušiti osjećanje u srcu mladog kapitana. A on je toliko pokušao! Dojavljivao je na brod svakojake vijesti o Mari, samo da je ocrni pred mladim kapitanom; a i Roža je pod njegovim vodstvom sa svoje strane neumorno nastojala, — pa opet ništa i ništa... Kapitan evo nakon tri godine odsustva piše Mari isto onako, kao što joj je pisao odmah iza svoga odlaska... i još ljepše, i još milije!

Ive je u pismu Mari javljao skorašnji svoj povratak i radost, što će se i opet s njom naći. Veselio se uvalici sv. Mikule, veselio se Otočiću, veselio se čitavom rodnom kraju, prepunom njihovih lijepih zajedničkih uspomena. I nagovijestio je darove, koje će sa sobom donesti iz dalekog svijeta. Imao je na pameti i djeda i baku i oca i Radu i starog gospodina plovana i sve rođake i susjede...

«A tebi, moja Mare, — tebi nosin moj mići zlatni dar! Mali, jako mali, ali najdrajži od svih dari... Dar, koji ćeš nosit na svom prstu, doklegod budeš živa, i koji će te pratit i priko groba... A s tin malin daron dat ću ti i svoje srce i cilega sebe. Š njin ćemo se združit zavajka i po njemu ćemo postat svoji, — ti moja, a ja tvoj...

Spravjaj mi se ti, spravjaj,
Mare, si rožica moja,
Put mojega stanja...
Ti si srdašce!...»

Taj dar nije davao mira starom Glavanu... Nosi joj dakle vjenčani prsten iz dalekog svijeta! A to znači, da o Roži nema više ni govora! A isto tako i njegov Stipe propada, jer mladi kapitan nosi prsten Mari, koja je bila određena za Merikana... No stari Glavan ne će pustiti, da se tako lako poruše njegovi nacrti! On će pograbiti mladog kapitana, netom se povrati, i kazat mu čisto i bistro, da on mora uzeti njegovu Rožu! Ta već se godinama o tome po Selu govori! Zato se i nije nitko usudio približiti joj se i zaprositi je. A i ona se neprestano nadala i čekala ga, pa je ne može sad osramotiti i ostaviti na cjedilu! Da, ponudit će mu i brod! Njemu i pripada brod, — jer je kapitan, i kako se govori, vrlo dobar kapitan! A to će sigurno slomiti u njemu svaki otpor, jer on do takvog broda ne bi došao ni da se čitav svoj život muči i pati...

Već je nekoliko puta tokom zime bio poručio starom barba Martinu, da bi se malko potrudio do njega — radi nekih dogovora. No barba Martin je uvijek odgovorio, da je bolestan. I doista, čitavu je jesen i čitavu zimu barba Martin pobolijevao, ali to nije bio pravi razlog, zbog kojega nije dolazio do Glavanovih. Nego jednostavno nije htio k njima! Što će kod njih? Samo da se svađa i da navuče na vrat sebi i svojoj Mari i još jednog novog i vrlo opasnog neprijatelja!

Ali kad je došlo posljednje pismo od kapitana Ive, stari Glavan nije ni časa časio, nego je uza sav nepovoljni vjetar i kišu zaveslao prema Otočiću... Mare ga je izdaleka prepoznala i izgubila se, tako da je nigdje nisi mogao naći, sve dok stari Glavan nije otišao. Barba Martin je ležao na postelji, jer mu je jugovina smetala disanju i jer je osjećao veliku težinu u glavi.

Stari je Glavan — mimo svoga običaja — odmah prešao na stvar, zbog koje je došao na Otočić. I tražio je, da se svatovi sakupe u najkraće vrijeme. On je bio mišljenja, da bi se kroz mjesec dana sve moglo svršiti...

Barba Martin ga je mirno saslušao, a onda teško dišući odgovorio:

«Barba Pere, jako mi je ža, da ste se potrudi na moj škol]... Od svega tega neće bit niš ni sad ni za misec dan — ni nikad! Ja san sve reka mojoj Mari, a ona je rekla: ne! A kad ona neće, ja ne moren niš!»

«Hahaha,» smijao se gorko stari Glavan. «Kud ćemo doć, ljudi, kad su i dica počela s nami zapovidat!»

Pokušao je prijetnjama natjerati starog barba Martina na popuštanje, ali barba Martin nije više pisnuo ni riječi. Rekao je, — i dosta!

I tako se po vjetru i kiši stari Glavan morao vratiti u Selo neobavljena posla: bijesan, mrk i srdit na cijeli svijet. «Fuj!» pljunuo je stari Glavan u more. «S Maron i Stipon je svršeno!... Neka mi se još izjalovi stvar s Rožon, onda smo frigani!»

* * *

Dani su odmicali, a u Selu je već sve očekivalo dolazak «Merikanova» broda i povratak mladog kapitana Ive. Govorilo se, da je brod već imao stići, ali da ga je nevrijeme malko zadržalo.

Barba Martinu je već bilo vrlo teško i nije se ni micao iz postelje. Zato je Mara morala sama obavljati sve poslove, ali je ipak našla dovoljno vremena, da gleda niz pjenušave valove čekajući, kad će se pojavtii brod njezinog mladog kapitana... Ona taj brod doista nikada još nije ni vidjela, ali je bila uvjerena, da će ga odmh prepoznati i da će joj živo kucanje srca nagovijestiti dolazak njezinog odabranika.

U takvom očekivanju prolazili su dani i noći, sporo, vrlo sporo... I odjednom navalilo nevrijeme. Očajno i grozno nevrijeme, kakvo ona još uopće ne pamti! Valovi su gromko bučili i svom se silom propinjali uz izlizane klisure na obalama, a vjetar je hujio i sve sa sobom nosio. Čak su i na kolibicu barba Martina valovi navaljivali i kupali je sa svojom bijelom pjenom.

Mara se bojala izaći iz kolibe, pa je kroz stakla, koja je slana sol prekrila, gledala niz bijesnu morsku pučinu i čekala svog Ivu. A ne bi ni bilo pametno, da ostavlja starog oca, jer mu je doista bilo vrlo teško.

«Mare, ja mislin,» govorio je slabašnim glasom bolesni barba Martin, «ja mislin, da neću živ dočekat mojega dragoga kapitana!... A tako bih ga rad još jedanput vidit, prije nego zavajk zaklopin oči. Tako mi je drag i tako mi je priresa k srcu — kako da mi je sin...»

Mara je tješila bolesnog oca i uvjeravala ga, da će još ozdraviti... More je okolo njih bučilo, vjetar je htio da iščupa njihovu kolibicu i njihov svjetionik te da ih odnese u svom divljem vrtlogu... I pala je noć, gusta i crna, da nisi vidio ni prsta pred očima. Mara je zapalila uljanicu i sjela kraj očeva ležaja. Gledala je u sliku Majke Božje od Zdravlja, koja je visjela nad krevetom, i šaptala tihu molitvu.

Bolesnik je najednom duboko uzdahnuo i svojom drhtavom rukom potražio Marinu. Mara spusti pogled na oca i opazi suzu u njegovu staračkom oku.

«Van je teško, čako?» upita Mare i prigne se, da mu utisne cjelov na mršavu ruku.

«Teško mi je, Mare...» jedva je disao starac. «Ma najtežlje mi je, ča te moran puštit tako samu, prez pomoći i zaštite... Sve san misli, da ću moć mirno stisnut oči i da ću vidit srićnu tebe i tvoju dicu, ali mi ni sujeno... I to mi je najtežlje!»

Mara ga je nastojala umiriti. A da ga posve utješi, stala mu je govoriti o kapitanu Ivi i njihovoj ljubavi. Pričala mu je mnoge zgode iz njihova zajedničkog djetinjstva, iznijela mu mnoge njihove zajedničke razgovore, a onda je s nekim drhtanjem u glasu od riječi do riječi opisala svoj rastanak s mladim kapitanom, na kojemu su jedno drugome obećali vjernost. Zanijela se u svoje najmilije sanje i šaputala ih bolesnom ocu kao na ispovijedi... Ali nije ni spominjala svojih briga i muka, nego je birala sve samo sretne i nasmijane događaje i s oduševljenjem ih isticala. A onda je došla i na povratak svog odabranika, koji može svakoga časa uslijediti, i raspričala se o nadama i o sreći, koja će uskoro zasjati i pred njezinim sirotinjskim vratima. Pričala je Mara dugo, vrlo dugo svom bolesnom ocu, a on je nije ni htio ni mogao prekinuti, ali se očito vidjelo, da je to njezino pričanje razblažilo starčevo lice i neku posebnu radost unijelo u njegove zjene.

A kad je Mara svršila svoje pričanje, digne starac drhtavu ruku i učini nad njom znak svetoga križa govoreći kroz suze:

«Blagoslivljan i tebe i njega... da budete srićni i zadovoljni...»

Više nije mogao, jer je stao u suzama grcati. A grcala je i Mara bacivši se na bolesnički očev krevet...

To je uzbuđenje pogoršalo položaj starog barba Martina. Mučio se i borio čitavu noć kao hrast, koji ne pušta da ga tako lako iščupaju iz zemlje, u koju je zarinuo svoje žile... Vjetar je drmao kolibom i zviždao kao zloduh, a u sobici je u nekom strahu drhtao blijedi plamićak uljanice. I Mara je drhtala i molila se i nastojala da pomogne iznemoglom bolesniku. Ali njemu nije više bilo pomoći... Gore visoko, visoko, gdje prestaje sva moć vihra i sav bijes mora, gdje prestaju sve patnje i okovi, kojima nas zemlja veže, čekala ga je davno preminula njegova žena i smiješila mu se...

A kad se pojavilo svijetlo novoga dana, stari ga barba Martin nije više vidio... Njegove su umorne oči bile zauvijek zaklopljene... Ležao je nepomično s prekriženim rukama na grudima, a lice mu nije odavalo nikakva traga boli i patnji. U njegovu bljedilu osjećalo se neko smirenje, a na mrtvim usnama titrao je blaženi smiješak te se činilo, kao da još jednom žele šapnuti:

«Blagoslivljan...»

* * *

Te iste noći približavao se «Merikanov» brod. Iz Sela su ga odmah ujutro zapazili. Ali je plovio polako, vrlo polako. Valovi su ga valjali i činilo se, kao da su oni gospodari. Bjesnili su, navaljivali, bučili i pjenili se, a silan im je vjetar pomagao...

Cijelo je Selo bilo na nogama. Neki su pošli do crkve sv. Jurja, da s visine mogu bolje vidjeti, neki su otrčali do kapelice sv. Mikule, a neki na krajnji rt, što se iza uvalice pružao daleko u more prema Otočiću sa svjetionikom... Pred Glavanovom kućom sve se crnilo od ljudi, razgovarali su, smijali se i uzbuđeno gledali niz uzburkane valove. Djeca su se popela na murve i dovikivala si, a stari se barba Pere popeo na potkrovlje svoje kuće i kroz prozorčić izvjesio zastavu u znak radosti i slavlja. Vjetar je zastavu vitlao i trgao, kao da je želi baciti s te visine, no kad mu to nije uspijevalo, ovio ju je oko štapa tako čvrsto, da nisi uopće mogao prepoznati, što to viri kroz prozorčić iz Glavanova potkrovlja... Šjor Stipe «Merikan» pogledao je nekoliko puta kroz prozor prema svome brodu, nasmiješio se galami, koja se dizala okolo njihove kuće, pa se usidrio u udoban naslonjač i otpustio se u radosne misli. Roža je s majkom gledala sa kuhinjskog prozora, a srce joj je igralo od radosnih nadanja...

I oko kuće kapitana Ive sve je bilo u žurbi i napetom očekivanju. Nijemi se Rade popeo na vrh bajama (mendule) i neprestano vikao: «U-u-a-a,» a vjetar je njihao s čitavom krošnjom, da su sve grane cviljele i pucketale... No kako se iz stisnutog dvorišta barba Jakova nije baš ništa vidjelo, svi su se ukućani popeli uza Male Dvore na čistinu, sa koje je pucao širok pogled na morsku pučinu. Barba Jakov nije mogao ostati ni dva časa na istom mjestu, starom je djedu od sreće plesala pipa u zubima, a baka od pustih suza nije vidjela ništa, pa niti «Merikanov» brod, što se u daljini valjao na valovima.

«Ma gledajte, ljudi, brod se komoć i miče,» usklikne jedan glas.

«Otkad se i ti, Šimune, razumiš u brode? A?» narugao mu se drugi glas. «Brod je pun, pak ne more letit, kako ti misliš!»

«A i vali su!» nadopuni treći. «I vitar!»

«A bit će da je i kapitan smanji brzinu, da šjor Stipe i mi svi moremo brod dobro vidit...» dodao je četvrti... I tako je svak iznosio svoje mišljenje. Jedni su nagađali, koliko mornara može biti na brodu, drugi su se sjećali kapitana Ive, treći su iskoristili priliku, da mogu ispripovjediti koji svoj doživljaj iz lutanja po velikim morima... No riječi su se slabo čule, jer ih je vjetar silnom brzinom odnosio. A dolje se more ljuljalo i propinjalo uz obale koje su se bjelasale od pjene.

«Gledajte, ljudi, brod gre ravno na sike!» poviče netko, kad se iza duga čekanja brod malko približio.

«Ne bojte se, barba Kuzma, na njemu je kapitan Ive! A on dobro pozna svaki kamik i svaku siku!»

Te su riječi sve prisutne umirile. No doskora dotrči jedan mladić sav uspijehan sa Štrade i ispripovjedi, kako barba Tone Tibe i stari Menigo i svi drugi pomorci na Štradi misle, da s brodom nešto nije u redu... Taj je glas u tren oka preletio preko čitavog Sela i uznemirio i Vele i Male Dvore... I jest, sad je odjednom svima postalo jasno!

«Gledajte, brod je obrnu provu proti vitru, a more ga nosi, kudgod hoće!»

«Da, da, gledajte!»

«Joh meni, ča će to bit!» zakukale su žene u cijelom Selu, a na svaku je dušu palo mučno iščekivanje i strah. Oni iz Malih Dvora žurili su se u Vele, oni iz Velih u Male, neki su trčali na Štradu, da čuju mišljenje iskusnih pomoraca, a neki do crkve sv. Jurja, da od Boga izmole pomoć za one, koji su u nevolji. U mnogim su domovima već plamsale posvećene voštanice, a eno je i sa crkve već počelo tužno jecati veliko zvono... Dakle je istina, da je opasnost tu!

«Vijak?» pitali su drugi zaprepašteno. «Smiluj njin se, Majka Božja od Zdravlja!»

«A kako se to moglo dogodit?» čudili su se drugi.

«To sam Bog zna!» klimao je glavom stari Škuna.

«Barba Tone je reka, da se to more lako dogodit, kad je ovakovo more i ovakov vitar!... Brod je zdrav, stroj je zdrav, mornari su zdavi, a slomi se vijak — i gotovo je! Brodu više ni spasa! Tu ne more niš ni kapitan ni mornari, nidan!»

«Sveti Mikula Putnik, budi njin na pomoć!»

«Joh, joh,» uzdisali su ljudi i zabrinuto klimali glavom i žurili se, miješali, pitali... A vjetar zviždi i lomi, a more šumi i propinje se. Nebo je crno, čitav kraj taman i mrk, a brod se valja, valja, kao da je prepušten na milost i nemilost uzbješnjelih valova. I primiče se ravno prema sikama, što se skrivaju onamo iza Otočića na pučini...

Selo ne mari više ni za što drugo, i svi misle i govore jedino o «Merikanovu» brodu, kojemu prijeti grozna nesreća. Ne pita se više, tko je iz Malih, a tko iz Velih Dvora, ne gleda se na razmirice i neprijateljstva, — prestalo je sve, što ih je dijelilo i rastavljalo, i eno su svi ko jedan u istoj misli, istoj boli i u istoj brizi, kako da se pomogne brodu, koji propada... O, koliko su se prije srdili na Glavana i koliko su mu zla željeli, što ih nemilosrdno muči i upropaštava! — Ali nesreća, koja prijeti, čini, da sve to zaborave i da se zauzimaju za brod svoga dušmanina kao za najmiliju svoju dragocjenost. Ne znaju i ne mogu Seljani uživati u tako groznoj nesreći, nego su u njoj postali svi jedne misli i jednog srca — braća, prava braća...

I evo su se razbježali niz obale, sastaju se u skupinama, dogovaraju se i plaču i mole... Napinju sve snage, da bi pomogli Glavanovu brodu. Ali kako? Kako da mu pomognu?... Tkogod bi se usudio na more, pošao bi u sigurnu smrt... A što mogu ovako sa kopna? Mučiti se i patiti i moliti Svevišnjega, da svrati svoj milosrdni pogled na brod, koji juri u propast. I mole, vruće mole, kroz suze i plač..., a sa crkve sv. Jurja zvono bez prestanka jeca.

A isto tako i onamo na Otočiću Mare napinje sve svoje snage, da učini štogod za spas Glavanova broda... Ostavila je dolje u kolibici svog mrtvog oca i kroz bujicu vode popela se na vrh svjetionika te daje znakove, da se čuvaju opasnosti. Maše Mara, maše još grozničavije i snažnije, nego što je ono mahala pred tri godine, kad je njezin Ive odlazio u daleki svijet. Maše, ali vidi, da sve to ništa ne pomaže, jer su valovi okrutni i neusmiljeni te sve to brže gone brod prema propasti...

U toj grozničavosti prošao je čitav dan.

A kad su se već u večernjem mraku počeli gubiti obrisi, udario je svom snagom Glavanov brod u podmorske sike — i stao tonuti. Valovi su ga valjali, vjetar ga je šibao i urlikao okolo njega divljačku pobjedonosnu pjesmu, a on je tonuo, tonuo u dubine sa čitavim Glavanovim blagom. Selo je ostalo čitavu noć na nogama. Ali nitko od njih nije vidio, kad je u crnoj noći nestalo Glavanova broda u bezdanom ždrijelu mora... Nitko nije vidio, ali se svima grčilo srce i svakome si naslutio drhtaj u glasu i suze u očima...

A onamo u crnini noći — na Otočiću stajala je Mara u očaju i vikala u noć ime svog milog kapitana. Svezala se konopom uz svjetionik, da je valovi i vjetar ne odnesu, a gore iznad njezine glave bacala je svjetiljka na sve četiri strane žute pramove svjetlosti, kao da po pučini traži brodolomce...

«Iveeee!» vikala je Mara u noć. «Iveeee!» vikala je dugo i dugo, a glas joj se gubio u buci valova i fijuku vjetra.

«Iveeee!» I odjednom joj se učini, da iz valova čuje tihi odaziv. Je li to tlapnja, koja joj se u vrućoj želji prikazuje kao zbilja?

«Iveeee!...» Ali jest! Gle, eno se nešto ljulja na valovima nedaleko Otočića!

Kao strijela poleti Mara na obalu ne mareći više ni za vlastiti život, i viče neprestano:

«Iveeee! Iveeee!»

Neki se neznanac grčevito drži daske i bori s valovima. Čas se pojavi na vrhu pjenušava vala, a onda ga nestaje u provaliji i ne vidi se dugo, dugo, kao da ga je progutalo bezdano ždrijelo... Mara mu baca konop, ali nikako da ga dobaci do utopljenika. Viče i napinje sve snage, ali uzalud: vjetar ne da! Počeka čas, kad će pritisnuti, a onda još jednom pokuša — i jest, hvala Bogu, — uspjelo je!

No tek sada dolazi ona prava opasnost! Uz najmanji njezin neoprez mogu valovi tresnuti s brodolomcem o klisure i posve ga razmrskati. Vuče zato Mara svoj dragocjeni teret polako i oprezno prema uvalici, gdje valovi nemaju takve snage, i traži zgodno mjesto i zgodnu priliku, da može izvući utopljenika... Ruke joj dršću, dah joj staje, a od valova je već posve mokra. Drži se grmlja i hridina, posrće i pada, ali ne osjeća boli, jer eto je spas jednog bića sada u njezinim rukama... U njezinim i u Božjim...

«Isuse moj, pomozi mi!» šapće, a vjetar je šiba i valovi zapljuskuju, kao da joj žele otrgnuti onoga, kojega već drži na konopu.

Polako, polako!... Evo, sad je čas: vjetar je odahnuo... Brzo potegne, napne sve snage i nekako izvuče neznanca na obalu. Dohvati ga za ruku i kao strijela povuče, da ga novi ogromni val, koji je navaljivao, ne bi pri povratku odvukao u dubine...

«Hvala Bogu!» odahne, kad se val uz gromovni šum povukao, a ona s utopljenikom — čvrsto se držeći hridi — izišla iz njegove pjene i krenula prema uzvisini... A onda je na čas stala, slomljena od umora i od uzbuđenja, i pogledala izbliže na utopljenika.

«Ive!» kliknula je vriskom, koji je nadjačao šum vjetra i valova. «Ive moj! To si ti?!»

A onda ga je oprezno povela u svoju sirotinjsku kolibicu...

Dakle se ipak vratio! I to baš k njoj! Njezin dragi kapitan Ive...

S mnogo nježnosti i brige povila mu je rane, koje je zadobio, kad ga je spašavala na obali Otočića. Najteža

je bila na nozi, gdje je mnogo kože bilo oguljeno i gdje su se opažale velike modrice i rane. Nije mogao ni stati na tu nogu, ali mladi kapitan nije mario za bol..., jer je sreća i od nje jača!

I njemu i Mari je bilo potrebito odmora, ali nisu mogli čekati, a da se ne porazgovore o stvarima, koje su im ležale na srcu. I pričali su... pričali... Mara je pričala o barba Jakovu, o djedu, o baki i o Radi, pričala je o starom gospodinu plovanu i o svom pokojnom ocu, a napose o sebi, o svojim bolima i nadama. Pričala je Mara, tihano i polako — sve, što joj je bilo na srcu, a mladi je kapitan popunjao njezine riječi sa svojim mislima i opaskama. On je naslućivao mnoge prave razloge stvarima, koje su se dogodile iza njegova odlaska u Selu, pa ih je otvoreno iznosio ispred Mare. Iznosio je svoje mišljenje o Glavanovima, a napose o Roži. Govorio je o njezinim pismima i kušao razjasniti, zašto Marina nisu k njemu dolazila.

A kad je granula zora novoga dana, nsmiješio se kapitan Ive svojoj Mari i šapnuo:

«Ah, Mare, sada je glavno, da san tu poli tebe!»

I onda je polako skinuo sa svoga vrata zlatni lanac, otvorio kutijicu, koja je na njemu visjela, i iz nje izvadio — zlatan prsten.

«Mare,» nastavio je kapitan Ive. «Vidiš, svi dari, ča san hi nosi iz dalekega svita, su propali. Samo je osta jedan jedini. Ovi dar — za tebe!... Bog je sti, da se on spasi skupa s menon, dakle je Njigova sveta volja, da nas ovi prsten zavajk zveže... Prid nami je novi život i neka Bog da, da nan bude lip, vedar i sričan... Kroz sve to vrime, ča san u svitu, san želi, Mare, da se sritin s tobon. Ti si vajk ostala moja, kako san i ja tvoj... Zato, Mare, daj simo ruku...»

Mara mu je smjerno pruži, a on pobožno metne prsten na njegovo pravo mjesto. Zatim prinese njezinu ruku k svojim usnama i utisne na nju žarki dugi cjelov...

A na obližnjem krevetu ležao je mrtav stari barba Martin, lice mu je bilo svetački smireno, a na usnama mu je još uvijek titrao blaženi smiješak, te se činilo, kao da on sve to vidi i čuje i kao da još jednom želi šapnuti:

«Blagoslivljan...»